

Czirmayné Kocsis Róza

RÁKÓCZIFALVA TÖRTÉNETE II.

Czirmayné Kocsis Róza

RÁKÓCZIFALVA
TÖRTÉNETE II.

Kiadja:

Rákóczifalva Nagyközség Önkormányzata

Felelős kiadó:

Tóth Lajos polgármester

Tervezés, tipográfia:

Market Grafik Bt., Papp Imre

Rákóczifalva, 2008. március 27.

Előszó

---

*„Minden olvasmány egy magot hagy hátra, amely kicsirázik.”
/Renard/*

Czirmayné Kocsis Róza PEDAGÓGUSKÉNT mintegy másfél évtizedet töltött el Rákóczi falván. Martfűn élt ez alatt az idő alatt, református lelkész férjével. Miért írom mindezt e könyv előszavának első mondataként?

Mert Róza nem Rákóczi falvai, nem itt élt, él – „csak” itt PEDAGÓGUSKODOTT (így csupa nagybetűvel) – és mégis beírta nevét a településünk nagyjai közé. E rövid, alig másfél évtized alatt ugyanis számos alpmű megalkotása fűződik nevéhez. Hihetetlen kitartással, szakértelemmel, megszállottsággal kutatta – munkája mellett – településünk történetét, múltját, kereste relikviáit, emlékező honfitársainkat. Mindezt nem öncélúan tette. Ezzel a kötetrel együtt immáron négy – Rákóczi falvával kapcsolatos – mű szerzőjeként szerepel az a címlapon: írta, szerkesztette: Czirmayné Kocsis Róza. Elsőként 1996-ban megjelent 100 év a II. Rákóczi Ferenc Általános iskola Jubileumi Évkönyvében tette le a névjegyet, majd 2002-ben a református egyház alapító és templomépítő Gáborjáni Szentmiklóssy József lelkésről írt könyve következett. 2006-ban Rákóczi falva története I kötetet követi most e történeti összefoglaló II. része. Talán a sors akarta úgy, hogy valamennyi mű körül „legyeskedtem”, hol nyomdai előkészítő, hol menedzser, hol kiadóként. Így volt alkalmam arra, hogy személyesen érzékeljem, tapasztaljam azt a hihetetlen ambíciót, szakmai zsenialitást, tárgyi tudást és rendkívül mély emberséget, tapintatot, ugyanakkor céltudatosságot ahogy Róza ezeket a monográfiákat megalkotta.

Rákóczi falva története II. című dolgozat az első világháború rákóczi falvai kötődéseit dolgozza fel, rendkívül gazdag képanyaggal. A mű – úgy gondolom – az utolsó percben született. A szerző ma még tudott beszélgetni olyan polgártársainkkal, akiknek közvetlenül, vagy első kézből közvetve voltak élményei, tapasztalatai erről az időszakról, meg- és átélt történelemről. Számptalan honfitársam talál e könyvben konkrét utalást édesapára, nagyapára, szomszédra, barátira, hozzátartozóra. Ezért remélem azt, hogy ismét sok rákóczi falvai kötődésű embertársamhoz jut el a könyv. Történelmi tények, visszaemlékezések, kutatási eredmények és fényképes dokumentumok jelennek meg a könyv lapjain. A témából adódóan nagyon nehéz a műfaj, akár egy száraz olvasmány is lehetne. A szerző azonban márkanév. Ő az, aki mives

gondolatait, cizellált, ízes, irodalmi magyar nyelven veti papírra. Így még e viszonylag száraz műfajt is élvezetessé, gördülékenyen olvashatóvá és igazi könyv élménnyé varázsolja.

Szeretném ha Czirmayné Kocsis Róza folytatná e munkát. Feldolgozásra vár a második világháború, és az azt követő időszak rákóczi falvai történelme. Ma még élnek honfitársaink, akik átérték és részesei voltak e kornak. Tudom – ez a viszonylagos közelmúlt – még rengeteg emberi érzékenységet is hordoz, de a fel nem dolgozott történelem nem gyógyítja csak – jó esetben – konzerválja a vélt vagy valós sebeket. Ráadásul Róza munkastílusa, emberszeretete, tisztelete, mély humánuma alkalmassá teszi a még oly kényes témák feldolgozására is. Én inspirálom erre a munkára.

Kedves Olvasó! Önnek ajánlom jó szívvel e könyvet, olvasási élményben lesz része, a szerzőnek tisztelettel köszönöm lelkiismeretes munkáját!

Rákóczi falva, 2008. március 9.

Tóth Lajos polgármester

Bevezetés

Személyes vallomással kell kezdenem. A családi archívumban féltve őrzök egy megsárgult, szakadozott szelű első világháborús katonaképet. A fénykép 1916-ban készült egy dél-tiroli katonakórház udvarán. Apai nagyapám, néhai idős Kocsis János látható rajta, öt katonatárs és két vöröskeresztes nővér társaságában. Nagyapám hetyke legény módjára, csípőre tett kézzel áll a képen, pedig jól látható, hogy frontsebesülése következtében a jobb lábát mereven tartja. Ugyanakkor miként társai is, elszánt ráartisággal mosolyog a világra. Mintha nem is vele történt volna meg, hogy alig húsz esztendősen, valahol a Doberdó-fennsíkon sebesülést szenvedett, amikor az olasz hadsereg mindenképpen ki akarta erőszakolni Görz és a tengerpart között az áttörést. Egyenruhája gallérján apró kis csillagok fehérlenek, jelezvén, hogy tizedesként vett részt a harcokban. Mögötte fenyők látszanak a képen, s minden valószínűség szerint a katonakórház valamelyik pavilonja. Hogy rajta kívül kik vannak a képen, nem tudom. S nem is tudom már meg soha, hiszen nagyapám negyven éve kiköltözött a hajdúböszörményi temetőbe, és néhány éve édesapám is utána ment. Ennélfogva nem mesél már senki nekem arról, hogy mi történt ott és akkor az olasz fronton, amikor nagyapám frontsebesülést szenvedett. Pedig beszélni lenne miről bőven. Az első világháború ugyanis véres pusztítással hömpölygött végig Európa népein. Romokba döntötte a városokat és a falvakat, megnyomorította az emberek millióit. Amerre járt könny és gyász maradt utána. 1914-1918 között csak egyetlen ország, a korabeli Magyarország, több mint 3 millió 800 ezer katonát állított fegyverbe, s ennek közel 18 %-a életét vesztette a harcokban. De nem vigasztalóbb a sebesültek és a hadifogságba esettek száma sem. A szörnyűséges viharban ugyanis 21,06 %-a a magyarországi katonáknak sebesülést szenvedett, közel 20 %-a pedig hadifogságba esett. Vagyis leegyszerűsítve az adatokat, a szörnyű világegészből csak minden második hazánkbeli atyafi tért haza épségben. Az óriási embervesztés iszonyata mellett (a résztvevő országok között az előkelő negyedik helyet foglaltuk el!) a háború hatalmas gazdasági terheket is rótt az országra. 1914-es aranyárfolyamon számolva a borzalmas vihar 7,8 milliárd dollárjába került az országnak. Szóval az a nyomorult revolvergolyó, amely 1914. június 28-án Ferenc Ferdinánd trónörökös testébe fúródott ténylegesen a pokolt szabadította rá hazánkra.

Mindazonáltal történései már szinte teljesen kihulltak az emlékezetből. A véresen komoly és borzalmas színjáték egykori szereplői, akiket a dacos

győzni akarás, az elszánt vitézség és a hősies kitartás repített a tűzvonalba ma már nincsenek közöttünk. Ennélfogva nincsenek, akik beszéljenek arról az időszakról, amikor a haza védelmére buzdult bátorság megmozgatta és kifordította magából az országot. A családok fényképtárában ugyan még fellelhető egy-egy töredezett, megsárgult első világháborús kép, de a leszármazottak, az unokák sokszor már nem is tudják, hogy kit látni rajta. A feledés ugyanis szép csendesen betakarta az emlékeket. Sőt 1939-1945 között jött egy újabb világháború, s az első világháború fájdalmas emlékeit elsodorta, kioltotta a második világháború rettenete.

Pörge kis fekete kalapjukon nemzetiszínű szalaggal 1914 nyaratól Rákóczi falva is hadba küldte a fiait. Ma már tudjuk, hogy egetostromló lelkesedésük hamarosan könnybe és gyászba fordult.

Nyolcvanhetőjüknek idegen föld lett a temetője. De nem ismerjük a háborús hétköznapi apró történéseit, amelyek egymásba kapaszkodva hatalmas lavinaként egy nemzedék reményeit temette maga alá a faluban. Éppen ezért jelen írásomban megpróbálok korhű keretek között adatokat szolgáltatni Rákóczi falva első világháborús drámájához. Sajnos a falu háborús drámájának teljesen kimerítő és pontos leírására nem vállalkozhatom, hiszen nincsen elegendő anyag a birtokomban. Értesüléseim sok helyről származnak ugyan, de sok esetben hiányosak vagy egymásnak is ellentmondanak. Mindazonáltal nagyok sok köszönettel tartozom a falubéli adatközlőknek, akik idős koruk ellenére gyermekkoruk emlékeinek bugyraiból megható szorgalommal szedegették elő apáik és nagyapáik katonatörténeteit. Rendelkezésemre bocsájtottak féltve őrzött tábori leveleket, s rég elfelejtett, kifakult fényképeket. Köztük külön köszönetemet fejezem ki Bálint Józsefné született Gajdos Erzsébetnek és Grósz Ferencné született Deák Piroskának, akik fáradhatatlanul munkálkodtak azon, hogy újabbnál újabb adatok birtokába juthassak. Illesse őket ezért tisztelet és megbecsülés.

Eme írásom megszületésével természetesen nem tekintem nyugvópontra jutottnak a falu világháborús drámájának kutatását. Remélem, hogy a lassan évszázados távlat ellenére, ami elválaszt bennünket a nagy háború korától, felbukkannak a jövőben olyan adatok, amelyek alapján sok izgató kérdésre átfogóan választ adhatok. Hozzájárulva ezáltal a település igazi arculatának megújításához.

Czirmayné Kocsis Róza

Rákóczifalvi katonák az utolsó békeévekben

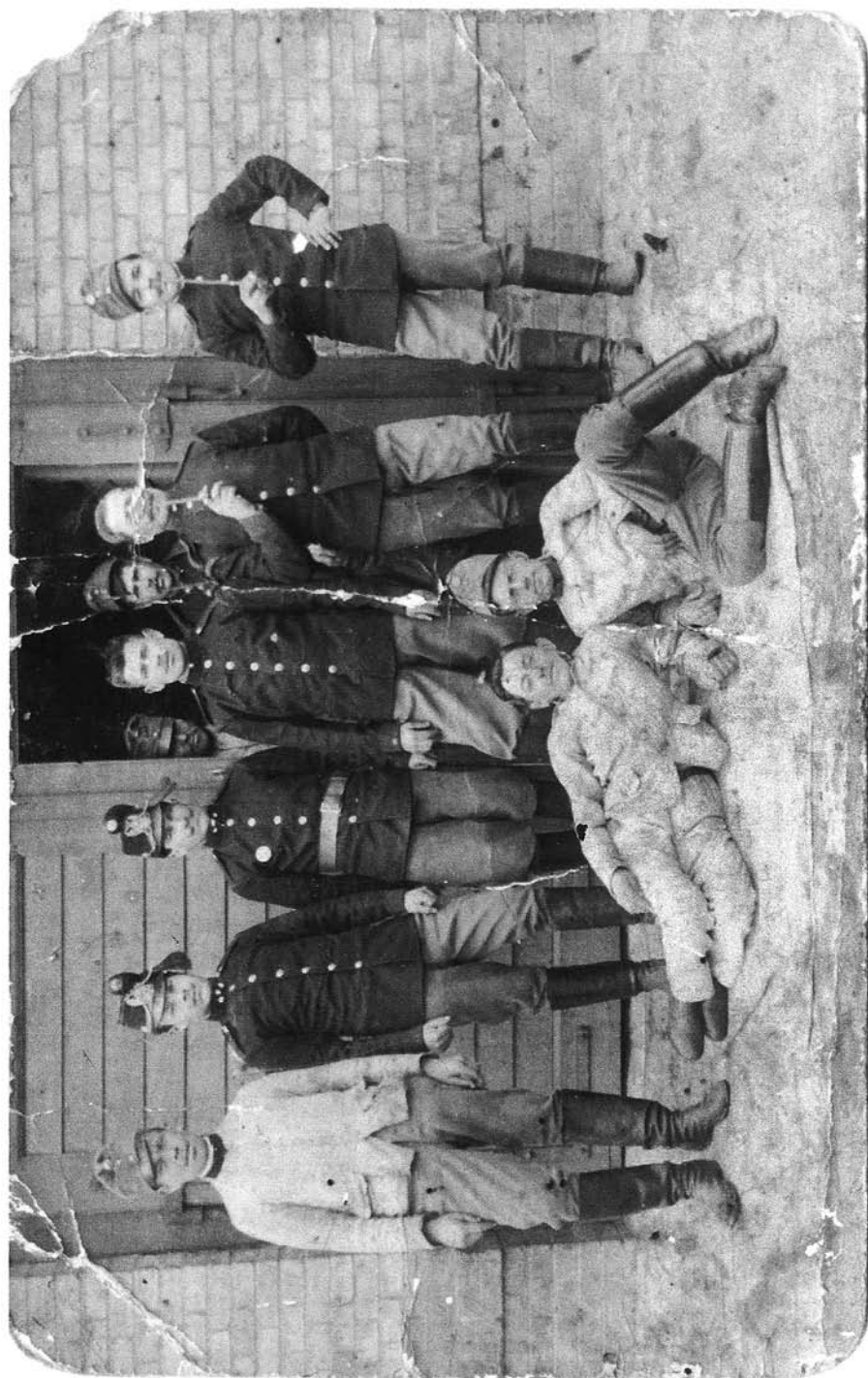

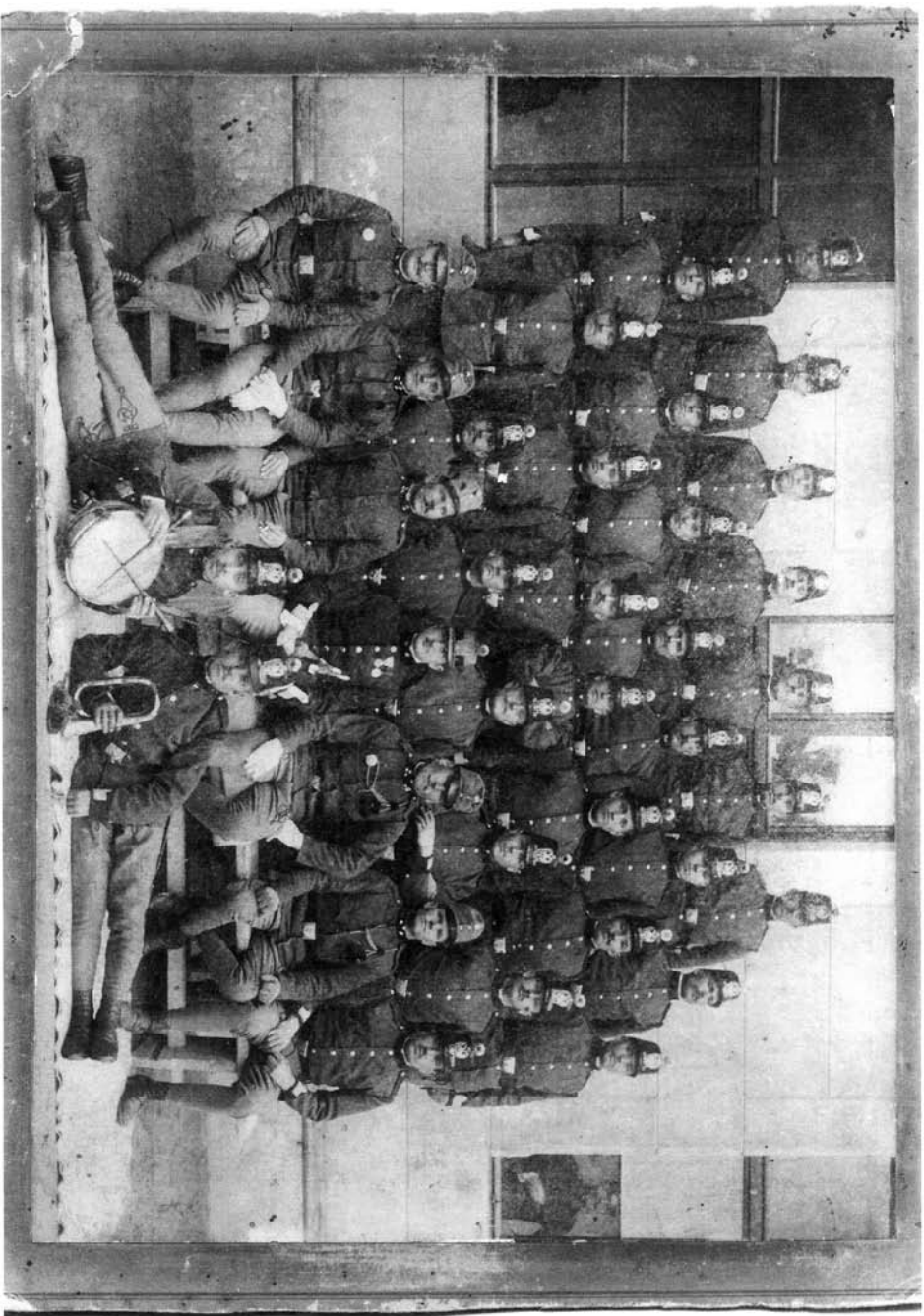
Tápai Antal és családja a „boldog békeévekben”

Ondok Mihály

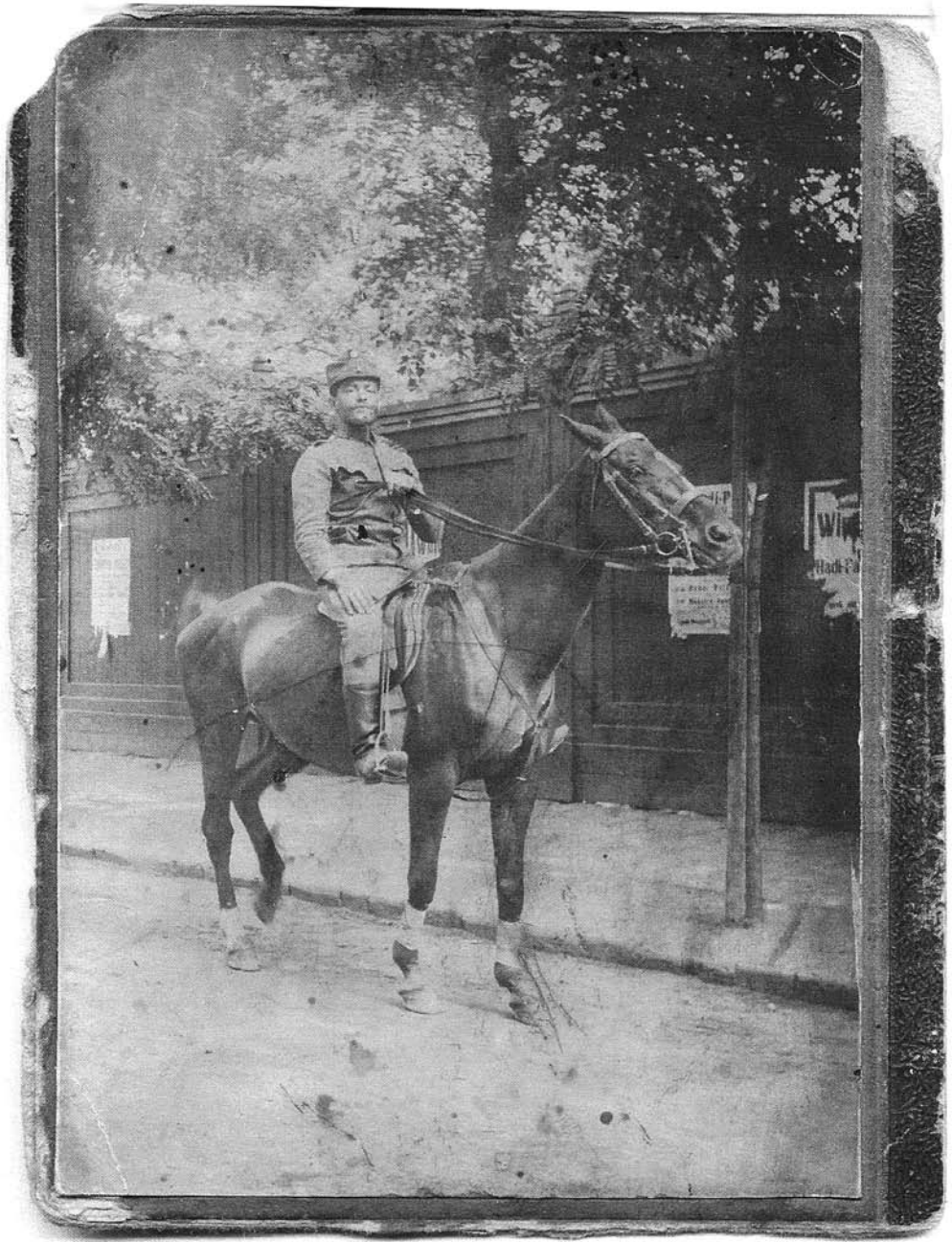
Mészáros Ferenc az Osztrák-Magyar Monarchia katonájaként 1910-ben

Nemes József a váradi kaszárnyába indulás előtt 1912. október 21-én, Kecskeménen, a 14. századi katonájáaként

Tóth István huszárként

Erdei János, 1912. XII. 29. Budapest

Amikor a vérfolyók kiáradtak

Úgy mondják, hogy azon a meleg nyári napon Európa boldogan nyaralt, s önfeledten élvezte a boldog békét. Boszniában azonban, alig száz kilométernyire a szerb határtól, Tarčin térségében, kardcsörtetéstől volt hangos a határ. Az Osztrák-Magyar Monarchia hadgyakorlatot tartott, melyről Ferenc József császár bizalmi embereinek egyike, névszerint Paar gróf, a következőképpen nyilatkozott: „Szembeötlően meg kell mutatni, hogy mi vagyunk az urak Boszniában. Ez a célja a csapatok koncentrálásának és a trónörökös pár reprezentatív utazásának Szarajevóba. Mindebből Szerbiának meg kell tanulnia, hogy soha nem nyújthatja ki ide a kezét.”¹

A trónörökös pár, Ferenc Ferdinánd és Sophie von Hohenberg hercegnő, 1914. június 28-án érkezett Szarajevóba, Bosznia-Hercegovina fővárosába. Utazásuk azonban balul végződött. Előbb sikertelen bombamerénylet követte el ellenük, majd a délszláv nemzetek önálló föderatív államiségéért küzdő szerb titkos szervezet, a Crna ruka (Fekete kéz) egyik tagja lelőtte a trónörökös párt.

Ferenc József császár unokaöccse, Ferdinánd főherceg, ugyan sem az osztrák, sem a magyar uralkodó rétegek körében nem volt rokonszenves politikus, halálhíre inkább örömet okozott, mint bánatot, mégis az ellene elkövetett merénylet casus bellit (háborús okot) szolgáltatott, s elegendő ürügyül szolgált a világháború megkezdéséhez. Conrad, Ausztria-Magyarország vezérkari főnöke így írt erről: „Azonnal tisztán láttam a csapás egész jelentőségét, és azt is, aminek ebből következnie kell. A szarajevói merénylet egy hosszú lánc utolsó szeme. Nem néhány fanatikus cselekedete, hanem jól szervezett akció eredménye. Ez Szerbia hadüzenete Ausztria-Magyarország ellen. S erre csak háborúval lehet válaszolni.”²

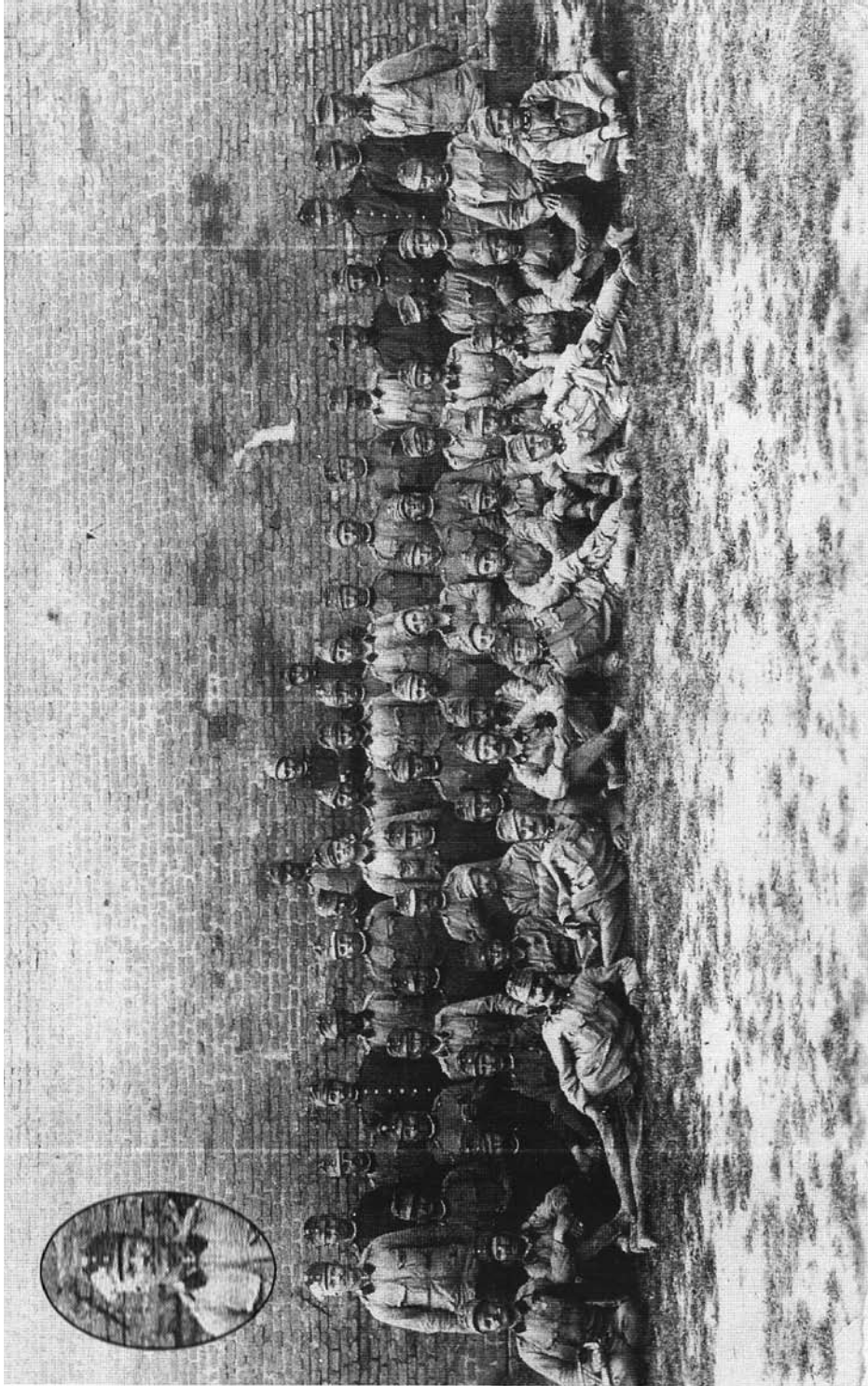
És a háború 1914. július 28-án valóban kitört. Kirobbanása nem érte váratlanul az emberiséget. A balkáni tűzfészek kialakulása, a német-angol gyaratlan vetélkedés, a franciák revansvágya és az orosz nagyhatalmi törekvés ugyanis már korábban is jelezték, hogy Európa, s vele a világ, valami addig soha nem tapasztalt katasztrófa felé halad.

A háború néhány napig csak az Osztrák-Magyar Monarchia és Szerbia konfliktusára korlátozódott, azonban július 30-án már II. Miklós cár is elrendelte az általános mozgósítást a Monarchia ellen. S erre mintegy válaszként augusztus 1-jén Németország hadat üzent és mozgósított Oroszország

A 68. gyalogezred IV. menetszázadából Szendi Zsigmond szakaszvezető

A 68. gyalogezred 2. századából Péri Gábor

ellen. Aztán a következő napokban Franciaország és Nagy-Británia is porondra lépett, illetve a korábban kialakított szövetségi rendszerek egymással közvetlenül nem érintkező országai is kölcsönösen hadiállapotot hirdettek. Úgyhogy az általános európai háború pár hét alatt fellángolt, s a fegyverek mérkőzése hamarosan világméreteket öltött.

Annak ellenére, hogy a magyar miniszterelnök, Tisza István, a merényletet követően azon a véleményen volt, hogy a „Szerbia elleni háborúra nem jött még el az idő”³, Magyarország elsőként belesodródott a nagy háborúnak nevezett gyehennás kavarodásba. A dualizmus rendszerében elhelyezkedő magyar állam ugyanis 1867 óta önálló külpolitikával és hadsereggel nem rendelkezett. A Habsburg Monarchia részeként működő Magyarország ennél fogva a dualista államszervezet külpolitikájában ugyan intenzíven részt vett, de meghatározó szerepet nem játszott. Ezért, amikor 1914. július 28-án délelőtt az osztrák külügyminiszter táviratilag közölte Szerbiával, hogy „Ausztria-Magyarország e pillanattól fogva hadiállapotban levőnek tekinti magát Szerbiával”⁴, Magyarország kénytelen-kelletlen beállt a háborúba. Igaz, a magyar miniszterelnök legutolsóként járult hozzá a szerb ultimátumhoz, ám amikor a háború kirobbant, hihetetlen energiával kapcsolódott be a Monarchia szolgálatába, melynek ügyét elválaszthatatlannak vélte Magyarországtól.

Abban az esztendőben, amikor a nagy háború kirobbant, Rákóczi falva történelmének még csak mindössze a 33. évét írta. Az 1881-ben telepítés révén kialakult fiatal községre így még hatványozottabban nehezedtek a háború róttá terhek. A lakosság többsége ugyanis még a részletfizetés terheit nyögte, s az új otthon teremtéséért vívott küzdelemben a telepések háromnegyede nem érte meg a végelszámolást. A lakosság egy része kicserélődött, s a vagyoni differenciálódás egyre jobban erősödött. A telekkönyvi betétszerkesztés, illetve a település határának mérnöki helyszínelése és nyilvántartása 1902-1903-ban már befejeződött, s ezzel a község létalapja megerősített. A törlesztéses kincstári telepítvény gyakorlatilag már a rendes, nagymúltú települések sorába lépett, de az anyagiakért való folytonos küzdelemben a vármegye régebbi községeivel olykor még nehéz volt lépést tartania.

Az erősen agrárius jellegű település lélekszáma a háború kirobbanását megelőző 1911. évi népszámlálási adatok szerint 4138 fő volt. A kereső népesség megoszlása szerint ebből 1200 fő a mezőgazdasági termeléshez, 145 fő az iparhoz, 27 fő a kereskedelemhez, 13 fő a közlekedéshez, 26 fő a közszolgálathoz, 2 fő a véderőhöz kötődött. 29 fő mezőgazdasági napszámoként, 38 fő házi cselédként, 24 fő egyéb kategóriába tartozva élte életét. Vagyis az összes kereső 1504 főt alapul véve a falu népességének mintegy 80 %-a a mezőgazdaságból élt. A mezőgazdasági termelés a XX. század első

évtizedében főként kisüzemi keretek között, családi munkaerőre hagyatkozva működött. A kisparaszti birtokokon az agrotechnika alacsony színvonala volt jellemző. Egyébként a birtokok nagyságát és a birtokosok számát illetően az 1910. évi adatok szerint: 0 – 10 katesztrális hold nagyságú birtokból 193 volt, 10 – 100 katesztrális hold nagyságú birtokból 46 volt, 100 katesztrális hold feletti birtokból 39 volt a községben.

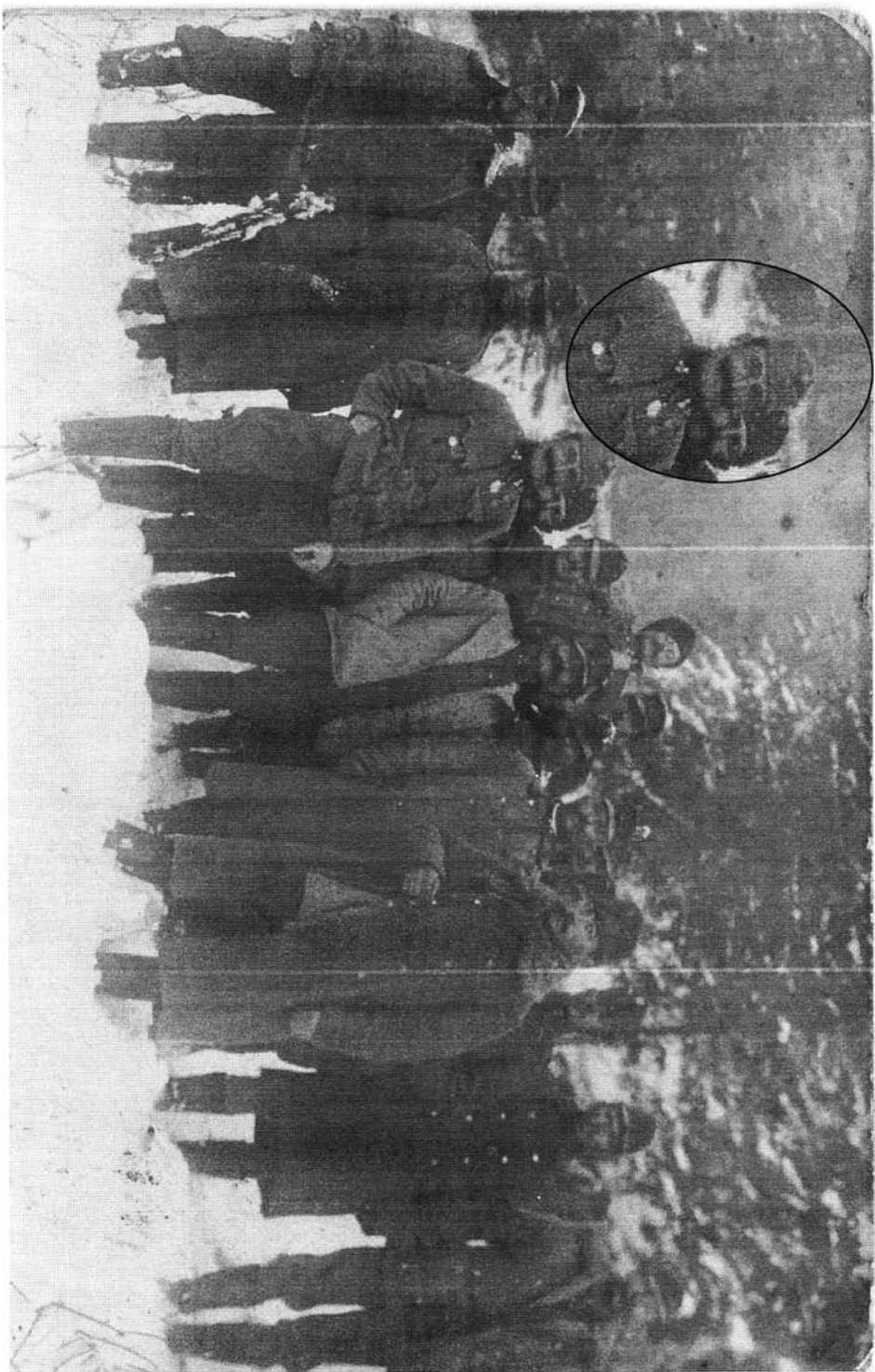
A korszerű nagyüzemi termelés tulajdonképpen csak a települést övező nagybirtokokon honosodott meg. A 2479 kat. hold 948 négyszögöl nagyságú Gorove birtokon, Csillag Béla és Csillag Márton 573 kat. hold 454 négyszögölnyi birtokán, Helsinger Pál 1686 kat. holdas béruradalmában, az 1486 kat. holdas Baghy birtokon és a báró Stralendorff Brunóné által alapított „Népnevelési Intézet” 1266 kat. hold 87 négyszögöles birtokán.

Az agrár jellegű gazdasági struktúrában a termelés alapvetően a helyi szükségletek kielégítésére irányult. A kisparaszti birtokokon főként növénytermesztéssel foglalkoztak, s az egyszerű vetésszerkezetet követve a hangsúly a gabonafélék termesztésén volt. A termésátlagok kiugró adatokat nem produkáltak, hiszen a kézimunka volt jellemző, a talajerő-gazdálkodás pedig a szerves trágya használatára korlátozódott. A termelési technika és technológia vonatkozásában a kis, a törpe és a módos parasztek birtokai alig-alig különböztek egymástól.

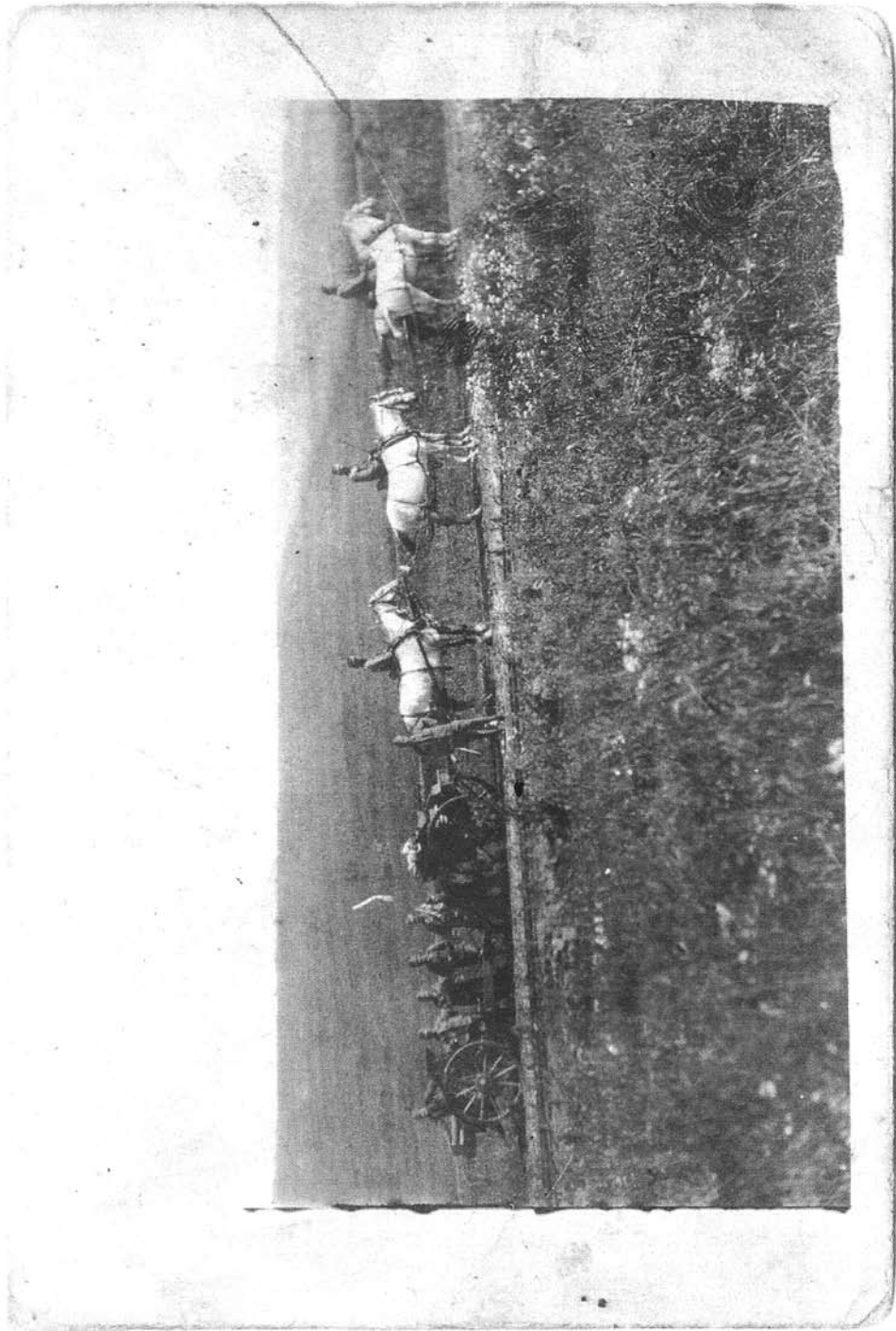
A szántóföldi gazdálkodás mellett természetesen helyt kapott az állattartás is a falu gazdasági szerkezetében. Az 1911. évi adatok szerint 975 szarvasmarha, 456 ló, 1412 juh és 2064 sertés tartozott a település állatállományába.

A megélhetésben elsődleges szerepet játszó mezőgazdasági termelés mellett a kisipar főként a helyi igények kielégítésére irányult. Az 1910. évi adatok szerint 14 kovács, 4 lakatos, 7 szabó, 21 cipész és csizmadia, 9 hentes és mészáros, 11 kőműves és 4 ács tevékenykedett a községben. Össességében 12 fő kötődött a gép- és hajógyártáshoz, 6 fő a téglagyártáshoz, 10 fő az asztalosiparhoz, 8 fő a malomiparhoz, 5 fő a vendéglátóiparhoz, 34 fő pedig egyéb ipari jellegű tevékenységet folytatott. Vagyis a helyi kisiparosok és az ipar valamely területén nem önálló kisiparosként dolgozó munkások együttes száma az összes kereső 9,6 %-át tette ki. A községi kisiparosok többsége egyébként maga is folytatott mezőgazdasági tevékenységet, vagy legalább rendelkezett kisebb-nagyobb földterülettel. A hagyományos falusi iparágakban (kőműves, kerékgyártó, ács, kovács, szabó stb.) a kézművesség tudománya apáról fiúra hagyományozódott. A kevésbé igényes, paraszti háztartások többségét a helyi kisipar látta el.

A belső árucseré színtere a heti piac volt. Erre minden héten szerdán került

I. honvédszázár ezred II. szakaszából Burzi Sándor tizedes

János és társai ágyút vontatnak

sor. A piaci forgalom növelése és a vevői igények kiegyensúlyozottabb kielégítése érdekében 1907-től egy a megyei törvényhatósági bizottság által megalkotott szabályrendelet alapján a következő idegen iparosok látogathatták a rákóczi falvi heti piacot: ablakos, bádogos, bicskás, cukrász, cukorkaárus, esztergályos, edényes, festő, fésűs, kosárkötő, kefekötő, köteles, könyvkötő, kalapos, látszerész, mézeskalácsos, órás, pokrócos, rézműves, rostás, rézöntő, szappanos, szűrszabó, szűcs, sipkás, tímár, bőrkereskedő, kész női- és férfiruha-kereskedő, vegyes díszműárus, ócskavas-kereskedő, üveges, gazdasági és faszerszám kereskedő. Később a helyi előjáróság úgy döntött, hogy minden olyan iparos és árus megjelenhet a piacon, aki olyan iparágat képvisel, amely helyben nem működik. A piacon csak helypénzfizetés ellenében lehetett árulni. A helypénz összege sokáig 15 forint volt. A helypénzszedés bérlője azonban a háború előtti években gyakran panaszkodott arra, hogy a piac gyéren látogatott, s a község számára esedékes bérleti díjat nincs miből fizetnie. Hogy szerződéses kötelezettségének miért nem akart eleget tenni, utólag nehéz kideríteni. Az viszont tény, hogy apró jószágot csak az 1910-es évek közepétől lehetett árulni a helyi piacon. Ezt megelőzően ugyanis a község nem volt besorolva egyetlen körállatorvosi körzetbe sem, ennél fogva nem volt senki, aki a helyi állategészségügyi feladatokat elláthatta volna. Másrészt a baromfifélt, tojást, tejtermékeket, aprójószágot egészen a tízes évek közepéig szinte teljes mennyiségben a szolnoki piac szívtá fel, annak ellenére, hogy a századforduló körül a hídvám (szekerenként 43 forint) súlyos teherként hárult a rákóczi falvi piacozókra.

A közszükségleti cikkek iránti igényeket a kis számú vegyeskereskedés elégítette ki. Az állandó üzlethelyiséggel rendelkező kiskereskedők gondoskodtak a fűszer, a dohányáru, a rövidáru és a kisebb szerszámok iránti kereslet kiszolgálásáról. A fűszer illetve az élelmiszerforgalom azonban alacsony színvonalon mozgott, mivel a malmos gazdák gondoskodtak a lakosság lisztellátásáról (1910-ben már működött a Török malom Terézia Hengermalom néven). A vegyeskereskedések közül a Kovács Ilona Vegyeskereskedése és a Pantó Balázs Vegyeskereskedés működött az 1910-es években. Mindkettő a mai Rákóczi úton állt. Állandó üzletekhez kötődött a hús- és italmérés is. Kómár Péter hentesüzlete például 1916-ban kezdte meg működését a mai Petőfi utcában, Bodács János kocsmája a mai Kossuth Lajos úton 1900 körül nyílt meg, Borbély Gábor italmérése a mai Rákóczi úton az 1910-es évek elejétől fogadott vásárlókat. Régebbi keletűek voltak viszont a Darázs kocsmája és a Községi Nagykocsmája, illetve a Roca Kocsmája.

Az alapvetően agrárius jellegű községnek a XX. század első évtizedében meglehetősen fejletlen volt a közlekedése is. Vasútvonala nem épült ki, köve-

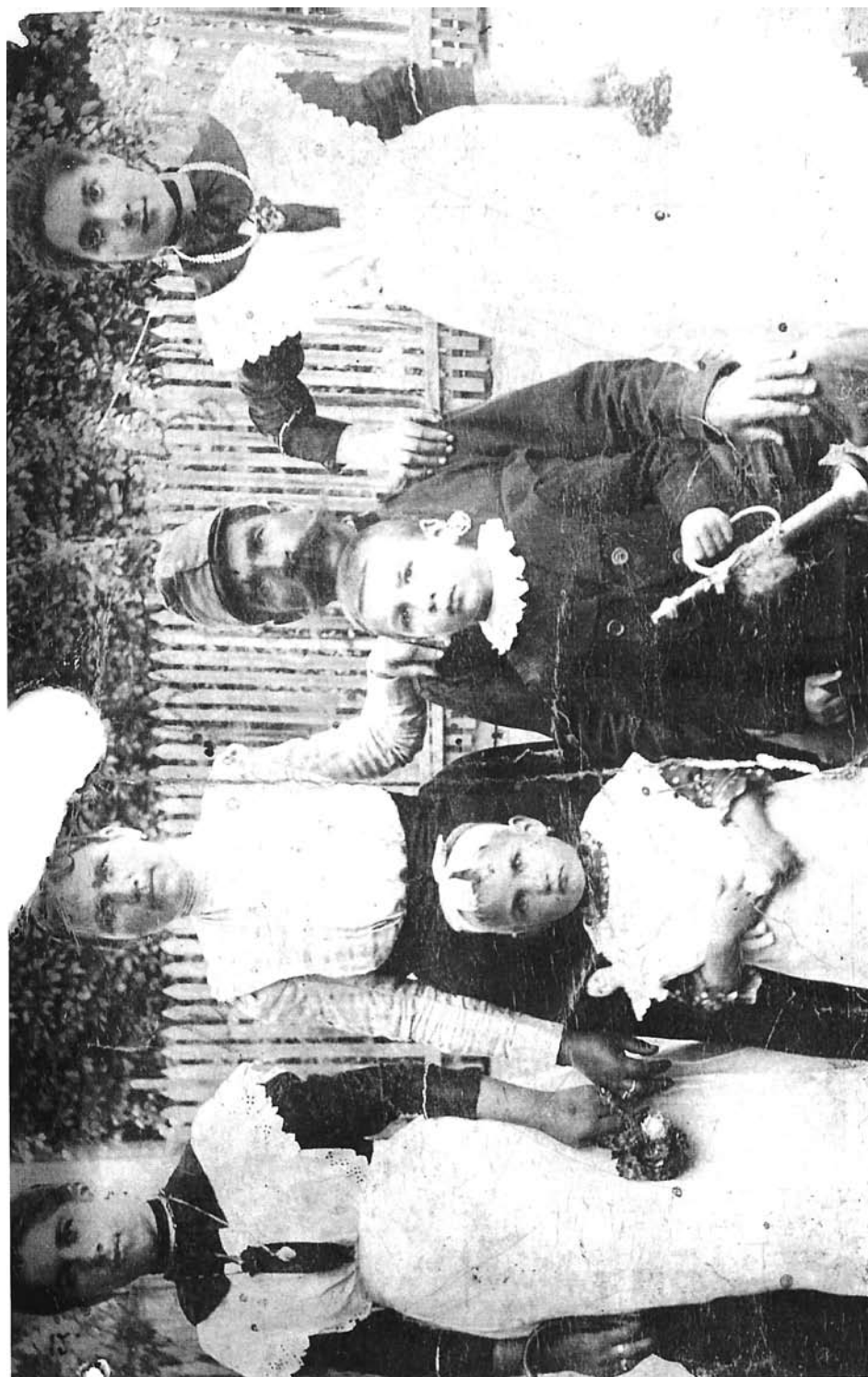

Katona András

*Szabados Ferenc meghalt az olasz fronton 1916. január 19-én,
felesége Zsembery Anna várandós kismamként*

Holovecz József sz. 1875 és családja – Holovecz Ilona (kis szőke) sz. 1911-ben, Holovecz Piroska, Holovecz József ifj.

zett útjai nem voltak. Mindössze a vármegye kőúthálózat kiépítésébe kapcsolódott be 1902-ben azáltal, hogy elhatározta, a településen áthaladó Nagy út (ma 442. számú út) megépítéséhez hozzá járul 50 éven át évi 360 koronával. A környező települések közül 1893-tól Vezsennyel gyalogrév kötötte össze, Tiszavárkonyal pedig 1906-tól közforgalmi komp kapcsolta össze. Ami a település pénzügyi életét illette: 1900 ősztől működött a községben egy Hitelszövetkezet, amely a kevésbé tehetőseknek biztosított olcsó és könnyen visszafizethető kölcsönöket. Alakulásakor 75 taggal, 185 üzletrésszel, 7500 korona értékben indult. 1906-ban viszont már 351 taggal, 436 üzletrésszel 17440 korona értékkel működött. A pénztári forgalom elérte a 368749 koronát, a befizetett üzletrész a 13536 koronát, a kiadott kölcsön összege a 95904 koronát, s a kezelt betét összege a 31018 koronát. Fél évtized alatt a tagoknak 1642 korona osztalékot fizetett ki, s tartalékalapja meghaladta a 4200 koronát. A hitelszövetkezet a későbbiekben is megbízhatóan és jól működött, a tagok száma a nagy háború kirobbanásáig fokozatosan emelkedett.

A községi ingatlanok értékét az 1910-es évek elején 56970 koronára becsülték, s a tiszta vagyon értéke közel 90000 koronát tett ki.

Vagyis összességében elmondható, hogy bár Rákóczipalva a vármegye legfiatalabb, s legkisebb településeként lépett be a XX. századba, lakosságeltartó képessége tekintetében nem maradt alul a vármegye többi településéhez képest. Területe – miután Alsó Varsányt is hozzácsatolták – 5103 katasztrális hold, a kor technológiai, technikai viszonyai közepette ugyan nem mondható, hogy nagyon arányban lett volna a lakosság számával (4138 fő), mégis a megélhetést biztosította. Annak ellenére is, hogy a község határát a század első évtizedében több alkalommal természeti csapás is sújtotta. 1905-ben például a termelőterületek egy részét a jég verte el, másik részét pedig oly mértékben pusztította az aszály, hogy a lakosság élelmezése vált kérdésessé. De volt példa arra is, hogy a belvizek okoztak gondot.

A község gazdasági életének fent vázolt rendje természetesen rögtön megérezte a háború kirobbanását, s a háborús évek előrehaladtával minden eddiginél nagyobb teher szakadt a lakosság nyakába. A családi munkaerőre épülő kisüzemi keretekben folyó termelés ugyanis az általános mozgósítást követően gyorsan megérezte a férfi munkaerő hiányát. Az uralkodói parancs a 19-42 éves férfi korosztály számára tette kötelezővé a bevonulást. A férfi nélkül maradt családokban az asszonyokra és a nagyobb gyermekekre hárult a munkák elvégzése. Ezáltal a családi szükségletek kielégítése hamarosan botladozni kezdett.

Igaz, a háború kitörésének hírére 1914. július 30-án egyszeriben országosan magasra szöktek az élelmiszerárak, így a rákóczipalvi kisparaszti gazda-

ságok termékei keresettek lettek a szolnoki piacon. A konjunktúra azonban rövid életű volt. 1915. január 15-től ugyanis a 240/1915. ME számú rendelet kötelezte a parasztokat, hogy a búza, rozs, árpa és bab vonatkozásában a hatóságilag megállapított egyéni szükséglet feletti részt maximált áron engedjék át az Országos Gazdasági Bizottságnak. Vagyis a készletek bejelentési kötelezettsége elérte a falut is. 1915-ben a gabona mázsánkénti ára 40 korona volt, a burgonyáé 7 korona, a zsír kilónkénti ára pedig 7 korona. Az elvonási rendszer szigorításával azonban a szabad értékesítés lehetősége szinte teljesen bezárult a rákóczi falviak előtt is. Ilyen formán az alacsony színvonalú agrotechnika fejlesztésére gondolni sem lehetett, ami a férfi munkaerő hiányával majd az igazható állatok számának csökkenésével együtt az ellátási gondok fokozódásához vezetett. A falu lakosságeltartó képessége egyre gyengült, s 1917-re a mélypontra jutott. A gondokat csak növelte, hogy az 1916. esztendő gyenge terméssel köszöntött a községre, s a rekvirálások egyre sokasodtak. Igaz, hogy Perei Gábor a 68. gyalogezred 2. századának katonája a csehországi Prágából 1916-ban többek között még azt írta haza, hogy „hanem itt még sokkal nagyobb a szegénység, mint mifelénk”⁵, ám 1916 tavaszán már Rákóczi falván is hatályos volt a marha, borjú és sertés hús árusítását tiltó rendelet, a tyúktojás forgalomba hozatalát beszüntető rendelkezés, s a lakosság teherbíró képességének kimerülése miatt a történelmi egyházak a főszolgabíró közbenjárásával sem tudták az egyházi adók befizetésére bírni a népeket. Mindazonáltal a gazdasági összeomlás 1917 őszén, illetve 1918 tavaszán szakadt rá a községre. Ekkorra már az országosan kiteljesedett jegyrendszer (kenyérjegy, cukorjegy, hús- és zsírjegy stb.) sem kínált megoldást, az agrártelepülés szószerint éhezett. A napról napra ismétlődő rekvirálások közepette gyakoriak voltak a következő tartalmú jelentések a községi előljáróság részéről: „4227/918. szám alatt jelentjük, hogy községünkben ma egy darab sertés sincs hizlalás alatt, s így levágás sincsen. A zsír- és szalonna ellátás tekintettel a múlt évi óriási krumpli és babhiányra a lehető legsilányabb. A nép úgyszólván éhezik. 1918. április 18.”⁶

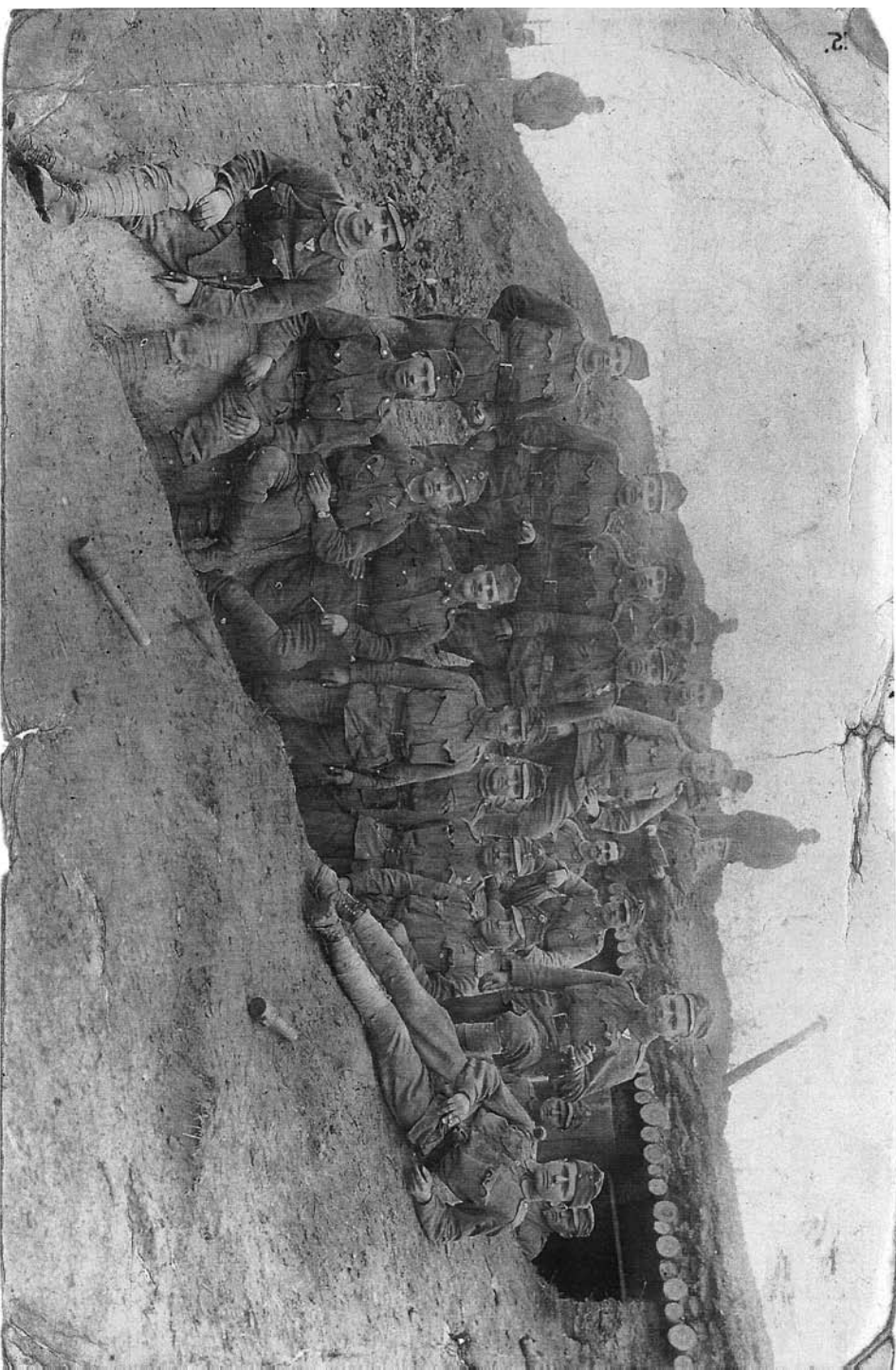
Szolnok megye alispánjának 1918. évi első negyedévi jelentésében pedig a következő megállapítás került: „elérkeztünk a közéletmezés legkritikusabb időszakához.”⁷ Amikor pedig a földművelési miniszter 62200 sz. III. 4. oszt. rendeletével felszólította az 50 marhánál többet tartó gazdákat, hogy a hadsereg vágómarha szükségleteinek kielégítése céljából ajánlják fel állataikat, Rákóczi falva így válaszolt: „Sem felajánlás, sem hatósági úton nem sikerül a rendelkezést végrehajtani.”⁸ S hiába jött 1918 júniusában az a felszólítás is, hogy „a lemaradt rekvirált szarvasmarha beszolgáltatás június 30-én, vasárnap, Szolnokon délelőtt 9 órakor fog megtartatni karhatalom igénybevétele-

Vigh György /Schutte K.u.K. Holphotograph Prága/

Mezei Károly 1915

Mezei Károly a fronton 1916

vel. Rákóczifalva erre az alkalomra öt szarvasmarhát személyes felelősség terhe alatt hajtassék.”⁹ A hatósági felszólításoknak egyszerűen nem volt mi-ből eleget tenni. A nyomort felül licitálni ebben az időben már aligha lehetett. Az élelmezési viszonyok megjavítása lehetetlennek látszott, s a feketézés, a lánckereskedelem, de a hadisegély körüli visszaélés sem segített. A paraszti rétegek, különösen a félproletár népesség megélhetése teljesen leromlott. Nem volt ritka a faluban a következő anyagi körülmények között tengődő család: Amikor 1918-ban Bede Józsefné született Barta Katalin 29 évesen tüdőgyulladásban elhunyt, a férje éppen hadban volt. Ezért kiskorú gyermekei mellé gondozóként gyámot rendelt ki az árvaszék. A gyógyítási és temetési költségei – 360 korona – fedezése céljából pedig lefoglalták az ingóságait, melyek a leltárjegyzék szerint a következők voltak: „4 db vánkos 32 korona értékben, 2 db dunyha 40 korona értékben, 2 db lepedő 10 korona értékben, 1 db asztal 10 korona értékben, 2 db karszék 6 korona értékben, 1 db kanapé 10 korona értékben, 1 db sublót 25 korona értékben, 1 db óra 5 korona értékben és 1 db konyhai kaszni 5 korona értékben.”¹⁰ Vagyis egy család összes ingóságainak a becsértéke alig haladta meg a 140 koronát. Ilyen gazdasági körülmények között nem csoda, hogy a vagyonbiztonság különösen megrendült a településen.

A gazdasági élet leromlása természetesen súlyosan érintették a község intézményeinek működését is. Az elemi iskolák például tüzelőanyag hiányában rövidebb-hosszabb ideig kénytelenek voltak tevékenységüket felfüggeszteni. A Református Hitfelekezeti iskola előbb járványos betegség miatt (1916. január 15 – április 13-ig vörheny járvány), majd 1917. február 22 – március 9. között fűtőanyag hiány miatt volt zárva. De akadályoztatta a háború a község hitéletét is. A történelmi egyházak harangjait ugyanis háborús célra hatóságilag lefoglalták. 1916 októberében a római katolikus egyház harangjait (CII 236 kg, SzII. 134 kg, GII. 94 kg) és a református egyház nagyharangját (270 kg-os harang) egyaránt leszerelték és elszállították. Ennélfogva nem szölongatta harang többé a híveket Rákóczifalván. A következő esztendőben, 1917-ben, a templomi orgonák homlokzati sípjai is útra keltek, hogy a háború roppant mértékben megnövekedett fémigénye örökre elnémítsa őket. A tárgyi, dologi károk mellett természetesen egyre jobban mélyültek a lelki terhek, s a népek millióinak titáni mérkőzése közben egyre többen pusztultak el a rákóczifalviak közül is.

Miközben a merényletet követő hetekben a nemzetközi helyzet szemhátarán sötét viharfelhők kezdtek tornyosulni, a monarchiában megkezdődött a mozgósítás. A részleges mozgósítás hírért 1914. július 26-án tették közzé a hivatalos lapok, s másnap a faluban is megjelentek a piros és zöld falra-

gaszok, jelezvén, hogy elrendelték a mozgósítást. A járókelők kisebb csoportokba verődve izgatottan ácsorogtak a plakátok előtt, s mindannyiszor kíváncsian hallgatták a kisbíró, aki szinte megállás nélkül szólt az új híreket. S míg a nagyvárosokban és Pesten a katonazenekarok hajnaltól késő éjszakáig harsogták a Rákóczi-indulót, a Prinz Eugen mars-ot, a Radetzky-indulót és a Wacht am Rhein-et, a faluban megkezdődött a fájdalmas búcsúzkodás. A zöld és piros plakátok ugyanis a családi tűzhely mellől több tucat tartalékost, hadkötelest és népfőlkelőt szólítottak el. A békés foglalkozást elhagyók csapatostul rajzoltak Szolnokra, Szegedre vagy éppen Budapestre, hogy aztán a kijelölt kaszárnyák valamelyikében magukra ölték a mundért.

Az első mozgósításkor a települést a fiatal férfiak hagyták el. A 22-32 éves szabadságolt és póttartalékos korosztály kötelező bevonulására került ugyanis sor, illetve a még nem kiképzett 21 éveseket mobilizálták, hogy azonnali kiképzésükkel tartalékot nyerjenek. Az általános mozgósítás során pedig behívták az összes népfőlkelőt 42 éves korig. 1914 augusztusában, a háború kezdetét követő hetekben, tehát az idősebb korosztály is elindult a faluból, akik már többgyermekes családot és feleséget hagytak maguk mögött.

A végzet kerekét ekkor már nem lehetett föltartani. Hosszú vonatok indultak éjjel-nappal a szolnoki állomásról, s a dübörgő vonatok sem tudták elnyomni az anyák, a testvérek s a hitvesek fájdalmas zokogását. A munkaképes férfiak derékhada egyre távolabb került Rákóczi-falvától. Perei Gábor így írt erről az otthon maradottaknak: „Kedves Bátyám és néném már bocsásanak meg hogy ily soká írok de hamaráb nem írhattam mert Szolnokon is nagyon tele voltam ezzel a gyöngyéttel hát már most itten még sokal joban és hozzá be vagyok már osztva a marsba. De igazán már nem is bánom mert itt is elég napról napra a hegyet mászni igaz elég szép tájék volna ez úgy paszióból szétnézni. De muszájból itt járkálni nagyon kellemetlen már pedig ami egészségem illet a leg jobnak örvendhetek melyet viszont magoknak is kívánok... Isten velök Gábor.”¹¹

A háború kitörésekor egyébként a hadvezetőség úgy számolt, hogy a behívottaknak körülbelül csak a fele jelentkezik. Ám az általános mozgósítás során 92 % jelentkezett, ennél fogva a népfőlkelő-ezredek összeállításánál még válogattak is. Eleinte főként a férfinépség elejét osztották a menetszázadokba. Rákóczi-falváról is legkorábban a fiatal, egészséges, szép szál legények osztattak be a marsba, hogy győzelemre vágyó szent akarattal elinduljanak a távoli harcterek felé.

Ausztria-Magyarország hadserege, melynek kötelékébe a hadbahívottak beosztattak, a dualista struktúra folytán három nagy részre tagolódott 1914-ben. Volt a K. u. K. közös Hadsereg, amely a birodalom egész területéről szerve-

A 68. gyalogezred 2. századából Merena Ferenc

Merena Ferenc hadifogolyként Alatír-ban

zódott, és német vezényleti nyelvvel működött. Aztán a magyar vezényleti nyelvű és kiegészítésű magyar királyi Honvédség következett, majd a német vezényleti nyelvű, s Ausztria örökös tartományaiból kiegészített császári és királyi Landwehr zárta a sort.

S a három részre tagolódott osztrák-magyar szárazföldi haderő négy fegyvernemet foglalt magába: gyalogságot, lovasságot, tüzérséget és a műszaki csapatokat. Ezen utóbbiba tartoztak az árkászok, az utászok, a hídászok, a vasúti- és távíró ezredek, valamint a légjáró, autó, hadtáp és szállító alakulatok. A szárazföldi haderőnem mellett természetesen a monarchia rendelkezett flottával, illetve légierővel is, de Magyarország, s azon belül Rákóczipalva részvétele elsősorban a szárazföldi hadsereg tevékenységéhez köthető, ezért a továbbiakban főként a szárazföldi haderőnemre fókuszálunk.

A mozgósítás zsúfolt kavarodását követően lassan a rákóczipalviak is megtalálták helyüket a hatalmas gépezetben. Többen a 68. gyalogezredbe kerültek (például Szabó Imre a 14. menetszázadba, Perei Gábor a 2. századba, Szendi Zsigmond stb.), mások a 29. honvéd gyalogezredbe (Vigh György, ifj. Papp Bálint stb.), voltak akik az I. honvédhuszár ezredbe (Burzi Sándor II. szakasz, Petrik István II. szakasz, Zakar Pál, stb.), de beosztattak a magyar királyi 1. honvéd táborigyűezred 4. ütegébe is (például Bálint János) vagy a 40. honvéd nehéz táborigyűezred 2. ütegébe (például Deák István). Sőt, arra is volt példa, hogy a falu egyik fia, Hoppál Mihály a flottához nyert beosztást. Mivel a magyar királyi Honvédséget alkotó 15 gyalog- és két lovashadosztálya közül nyolcnak a hadszíntérre irányítása rögtön a mozgósítást követően elkezdődött, azok, akik a magyar királyi budapesti 41. honvéd gyaloghadosztály vagy a magyar királyi budapesti 5. honvéd lovashadosztály, illetve a magyar királyi szegedi 23. gyaloghadosztály, valamint a magyar királyi budapesti 40. honvéd gyaloghadosztály kötelékébe soroltattak, ezredük révén egyszeriben a szerb fronton találták magukat, illetve egyikük-másikuk még meg sem állt délen, máris a keleti hadszíntérre irányították. A falubeliek közül többen azonban a szerb fronton estek át a tűzkeresztségen, s majd csak 1915 januárjában vezényelték át őket Galíciába. Tekintettel arra, hogy a kiszállítás vonattal történt, s vonattal egy hadtestet negyvenezer emberrel, tizennégyezer lóval és kétezer-négyszáz szekérrel együtt a korabeli viszonyok között két sínpáros vasúton öt és fél nap alatt, egy sínpáros vasúton pedig kilenc és fél nap alatt tudtak 600 km távolságra elszállítani, a mozgósítás után alig két héttel délen a katonák már készen álltak a támadásra. Közöttük – jelenlegi ismereteink szerint – a következők érkeztek Rákóczipalváról: Szabó Imre, Gajdos János, Burzi Sándor, ifj. Papp Bálint, Náhóczki János, Sipos István, Gattyán József, Gulyás Péter, V. Nagy Ignác, G. Kovács Pál, Kocsis József, Vincze

Gajdos János Zimony, 1915

Gajdos János 1915-ben sebesülten Dél-Tirolban (baloldali iülő)

Hadikórház orvosai, szanitécei, nővérei az első világháború idején – 2. sorban söltét kötényben Szabó Vera rákóczi-falvi nővér

Szabó Vera vöröskeresztes nővér Rákóczi falváról

*Szabó Imre hősi halott 1915-ben Galiciában Szokolyban
– 68. gyalogezred 14. menetszázad*

Szabó Imre

Illés, Szurgyi Zsigmond, Zakar Pál, Telek Imre, Petrik István, Balázs Antal, Lanta Mihály, Juhász János, Kenyeres József, Zakar Sándor, Bartus László.

A monarchia Szerbia elleni háborúja kezdetben csak kevésbé jelentős előőrsi csatározásokra korlátozódott. A harcok tulajdonképpen Belgrádban és környékén már 1914. július 28-án éjjel elkezdődtek. Az első ágyúlövést a szerbek adták le a Dunagőzhajózási Társaság Inn nevű gőzösére, amely 28-án éjjel három uszályhajóval haladt el a belgrádi vár alatt, illetve hajnalban a szerbek felrobbantották a Belgrádot Zimomnyal összekötő vasúti hidat. Ezt követően a monarchia monitorai bombázni kezdték a szerb fővárost, illetve a várszerűen megerősített Kalimegdán hegyormot és a szomszédos banyicai tábort. A nagy erők összecsapására azonban csak augusztus 12-vel kezdődően került sor. Ettől fogva a Drina mentén, a Száva és a Duna vonalán egyaránt életek kerültek veszélybe. A rákóczipfalvi hadfiak valójában az itteni véres harcokban estek át a háborús tűzkeresztségen.

A szerb frontra irányított alig 22 esztendőes rákóczipfalvi fiatalember, Gajdos János alakulata például Zimony mellett foglalt állást. S alig telt el néhány nap mindjárt tüdőlövést kapott „ajándékba”. „Baloldalt a nyakán ment be a golyó, és a jobb oldalán a bordái között jött ki. Az inge derekában el is akadt. (Ott megtalálta és hazahozta. Sokáig őriztük a beretvás dobozban.) A sebesülteket hátra küldték. Édesapámat is. Az orvosok megvizsgálták, és egy idősebb katonaoorvos közölte vele: ezzel (már mint a sebesülésével) nincs mit tenni. Kapsz egy hónap betegszabadságot, s meggyógyulsz majd a front mögött. Majd értesítést kapsz, hogy mikor és hol jelentkezz az újabb szolgálatra”¹² – olvashatjuk a családi visszaemlékezés révén született emlékkötetben. Gajdos Jánost tehát kivonták a tűzvonalból, mindazonáltal gyógyulni nem Rákóczipfalvára került, hanem egy dél tiroli katonakórházba. Közben hatalmas harc bontakozott ki Galíciában is. Az osztrák-magyar hadvezetés gondolván, hogy meglepheti a még felvonulásban lévő orosz haderőt, augusztus 23-án nagyarányú támadásba kezdett keleten. A kezdeti sikerek ellenére a galíciai összecsapás osztrák-magyar kudarcot hozott. Az augusztusi-szeptemberi harcokban Ausztria-Magyarország több mint egymillió első vonalbeli katonával, 798 gyalogoszászlóaljjal, 377 lovasszázaddal és 2068 löveggel vett részt, és ebből vesztesége elesettekben, eltűntekben, sebesültekben és hadifoglyokban meghaladta a 300 ezer főt. S közöttük ott volt Rákóczipfalva első háborús halottja, Molnár Pál is. A huszonegy esztendőes fiatalember szeptember 26-án a Százina melletti ütközetben halt hősi halált.

A Szerbia és Montenegró illetve az Oroszország elleni egyidejű háború nyelte a katonákat. Egymás után indultak frontra a rákóczipfalvi fiatalemberek is. 1914. novemberében már Szabó Imre is a tűzvonalba került. A 68. gya-

logezred 14. századának katonájaként így írt erről az otthoniaknak: „Kedves Szüleim... amejet magoknak is kívánok a távolból és tudatom hogy a levelet megkaptam amejet írt édesapám, és én mingyárt válaszolok, igaz hogy most nehéz írni mert tűzvonalba írom, de azért írok, és kérdezi édesapám hogy mari írt e, írt küldöt is tiz darab levelezőlapot, és kérdezik édesapámék hogy lehet e it veni tábori lapot, it nem lehet venni semit, pénzem van de nem lehet veni semit, a csomagot megkaptam benne mindent megtaláltam csak a tábori levelezőlapot nem, most mán isten velek, fajok Imre, csókolom minyájukat a távolból november 6 todika.”¹³

Miközben Szabó Imre és társai tűzvonalba kerültek, Gajdos János még mindig a hadikórházban „múlatta” az időt. Sebesüléséből csak nehezen gyógyult, s 1915 elején a következő levelet küldte szeretteinek Rákóczi falvára Tirolból: „Kelt levelem 1915. január 25 Szeretet kedves édes apám és anyám és kedves feleségem kívánok a jó istentől mindnyájatoknak jó egészséget és tudatom édesapám hogy a sürgönt megkaptam melyből megértettem hogy az iratokat elküldték a hazamenetelem felől, de énnékem nints tudomásom felőle de ha el külték is minek a spital komendora küldték nekem kelet volna el küldeni arról is tudatom édes apám hogy akiknek a kérvénye meggyön aszt is a kaderho küldik nem a kórházba aszt mongyak az orvosok hogy aki nem szeret jóhejen leni az mennyen a kaderho és aról is tudatom édes apám hogy man enis keszdek javulni igaz hogy a mejem mégfáj és szurásajim vannak hogyha nagy lelegszetet veszek akor is fáj arul is értesítem hogy tudasanak az otthoni hogy létek felől és írják meg hogy a kistanyával rendbe vannak emán üket és arul is tudasanak hogy idájig mért nem küldtek levelet és pénszt. most pedig ha a levelem megkapják rögtön külgyenek egy ajánlott levelet és pénszt külgyenek mert már a sogornak 15 koronával tartozok mos mán csókolom a kis margitkámát és tisztelem jo egeségel egyéb újságot nem írok maradok szeretettel fajok a sirig Janos isten velek és velem a távolba.”¹⁴ A „K und K Not Rezerva Spital Vila Sonnenheim Gries bei Bozen Tirol” címen feladott levél írója azonban hiába várta, hogy a család által küldött kérvények alapján sebesüléséből kifolyólag felmentik a további katonai szolgálat alól, s hazatérhet Rákóczi falvára a gróf Apponyi Albert u. 8. sz. alatti családi házba. Négy nap múlva még a következő levelet tette postára ugyancsak Tirolban, aztán 1919-ig mitsem tudtak róla a szerettei: „szeretet kedves édes apám és anyám kívánom a jóistentől hogy ezen pár sor írásom a legjobb egeseg be tanalja mindnyajokat joban mint nékem van tudatom édes apám hogy a levelet megkaptam és édes apáméktul is kaptam sürgönt és ötven koronát és arul is tudatom hogy még kinem gyógyulok nem megyek haza és ha írnak Imrének írják meg neki hogy kívánok jó egeséget neki is énis írtam levelet neki de nem tu-

Tápai Antal bevonulásakor

Tápai Antal – Feldpost 283 R.A.D. Kollasuk

dom hogy meg kapja-e vagy nem mert úgy halotuk hogy az ezred galicijában van és hogyha tud rula valamit írja meg hol vannak egyéb újságot nem írok maradok szeretettel egész a sirig Gajdos János.”¹⁵ Az történt ugyanis, hogy 1915 elején valamelyest gyógyultnak nyilvánítva a keleti frontra irányították. Uzsokra vonult be, ahol még körül sem nézhetett, máris orosz hadifogságba esett. Mindössze annyira futotta idejéből, hogy a fent idézett levélben szereplő „Imre sógor” halálhírét tudassa a szülőkkal Rákóczi falván. Az 1892-ben Rákóczi falván született rokon, D. Szabó Imre ugyanis 1915. március 8-án halt meg a galíciai Szokoly községben. Töltényszítás közben találta szíven egy golyó. Tél lévén még a Kárpátok mögött, csak úgy hevenyészve hamarjában temették el a bajtársai. Betakarták avarral, s amennyire lehetett köveket raktak a teteme köré. Gajdos Jánost pedig fogolytársaival együtt elindították a messzi Bajkál-tó felé. A következő négy esztendőt ott töltötte hadifogságban. A háború közben szedte az áldozatait.

1915 januárjában az Osztrák-Magyar Monarchia a Bukojitól Gorlicéig húzódó arcvonalszakaszon mintegy egymillió katonát sorakoztatott fel, s megkezdődött a világháború minden eddiginél véresebb és nagyobb harca, az úgynevezett Kárpáti csata. Az 1915 április közepéig tartó nagyarányú támadás közel 800 ezer katona áldozatot követelt Ausztria-Magyarországtól. S az iszonyatnak még szinte vége sem volt, amikor az olasz hadsereg kihasználva a Monarchia lekötöttségét a keleti fronton, 1915 júliusában elérte Isonzót, és megkezdődtek a hírhedt Isonzó-csaták. Időközben Szerbiában sem hallgattak a fegyverek. 1915 októberében a 11. német és a 3. osztrák-magyar hadsereg összesen 14 hadosztállyal támadásba lendült. A hatalmas erő a következő két hónap alatt Szerbiát teljesen elfoglalta, s a balkáni országot osztrák-magyar és bolgár megszállási övezetekre osztották. A győzelem azonban a rákóczi falvi Andó Jánosnak (felesége Sipos Juliánna), Tóth Györgynek (felesége Szabó Róza) és Latócki Istvánnak (felesége Bognár Ilona) nem okozott már örömet. Mindhármasuk életére 1915 őszén a szerb fronton a katonahalál borított fátylat.

1915 tavaszától 1916 tavaszáig jóllehet katonai szempontból a központi hatalmak sikeresebb időszakot zárt, mint a szembenálló hatalmak, ez azonban mit sem változtat azon, hogy az áldozatok száma mindegyre csak nőtt. S a rákóczi falvi hadban lévők száma pedig mindegyre fogyatkozott. 1916. január 19-én az olasz fronton meghalt Szabados Ferenc, április 21-én hősi halált halt Gattyán József, aki előbb a szerbiai, majd az olasz harctereken küzdve az utóbbin szerzett sebesüléseiben a stendhali katonakórházban 35 évesen fordult át az árnyékvilágba. Július 7-én lőtt sérülés vitte el a miskolci hadikórházban Bagi Józsefet alig 44 évesen. Néhány nap múlva a galíciai fronton

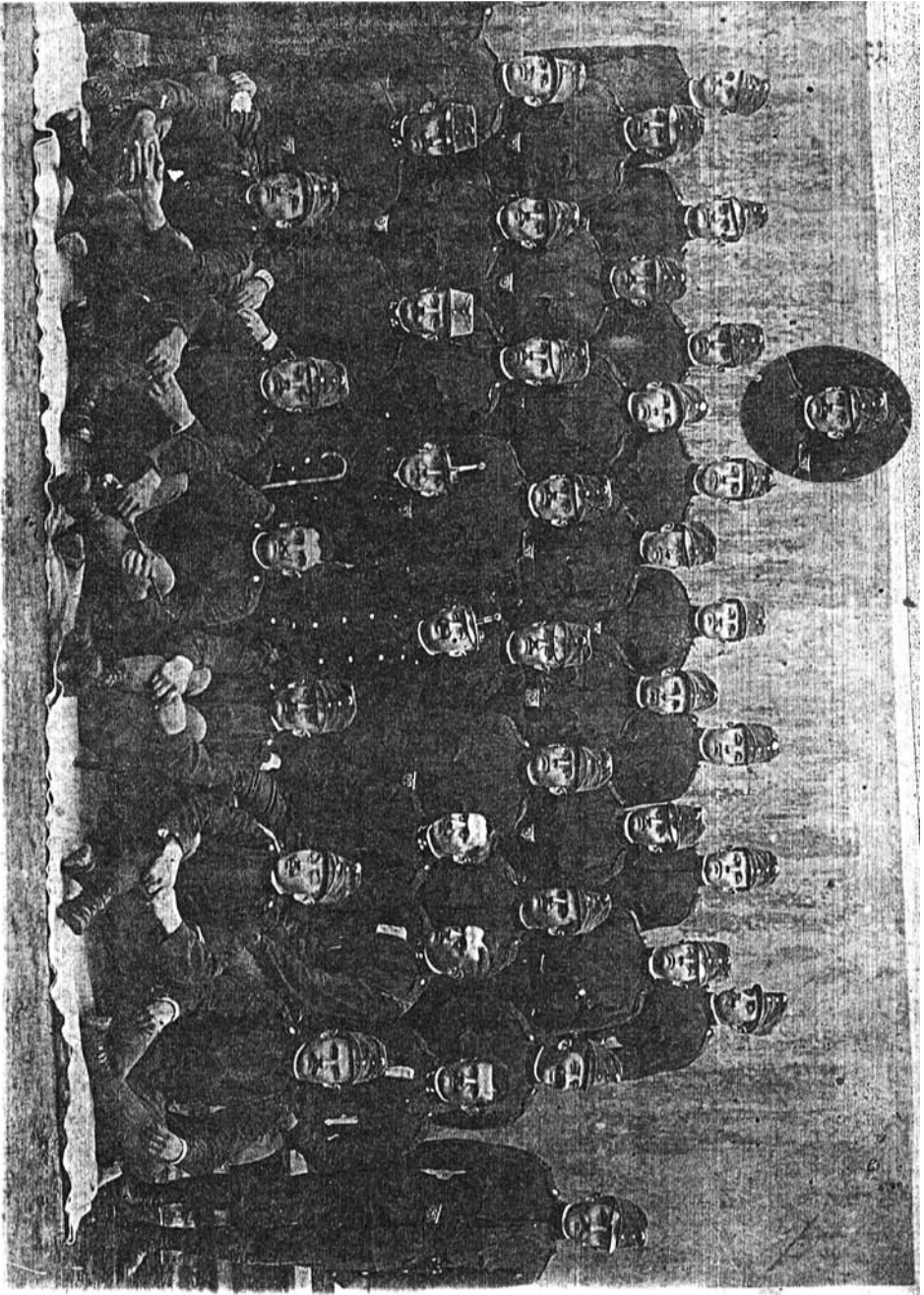
Berki Péter fejezte be földi vándorútját. Vas János 1916. október 26-án nem véletlenül írta feleségének a 105. sz. Tábori Postahivatal F. H. R. N/32 B1 címről a következő levelet: „Üdvözlét at isipovejezi elesett bajtársak sírjáról. Isten veled, ölel csókol a te szerető férjed Jani”.¹⁶

Burzi Sándor tizedes pedig az I. HH. ezred katonája a 42. Tábori Postahivatal által a következőket küldte a Rákóczipfalvára 1916. december 19-én: „szeretet Kedves feleségem és csalágyaim kívánom az istentül hogy ezen pár sor írásom a letjob egéseg be találjon beneteket ne ojanban mint nekem van most, már kicsit joban vagyok ugyan, de még nem jól. Áldott karácsony ünnepeket kívánok mingyátoknak, hozon nekünk ez az esztendő víg karácsony ünnepeketz. most bezárom a levelemet ölelek és csókolak mindgyátokat.”¹⁷

A víg karácsony azonban nagyon messze volt. Az év folyamán ugyanis március 9-17. között sor került az ötödik Isonzó csatára, majd májusban a Dél-Tirolból indított Olaszország elleni osztrák-magyar támadásra.

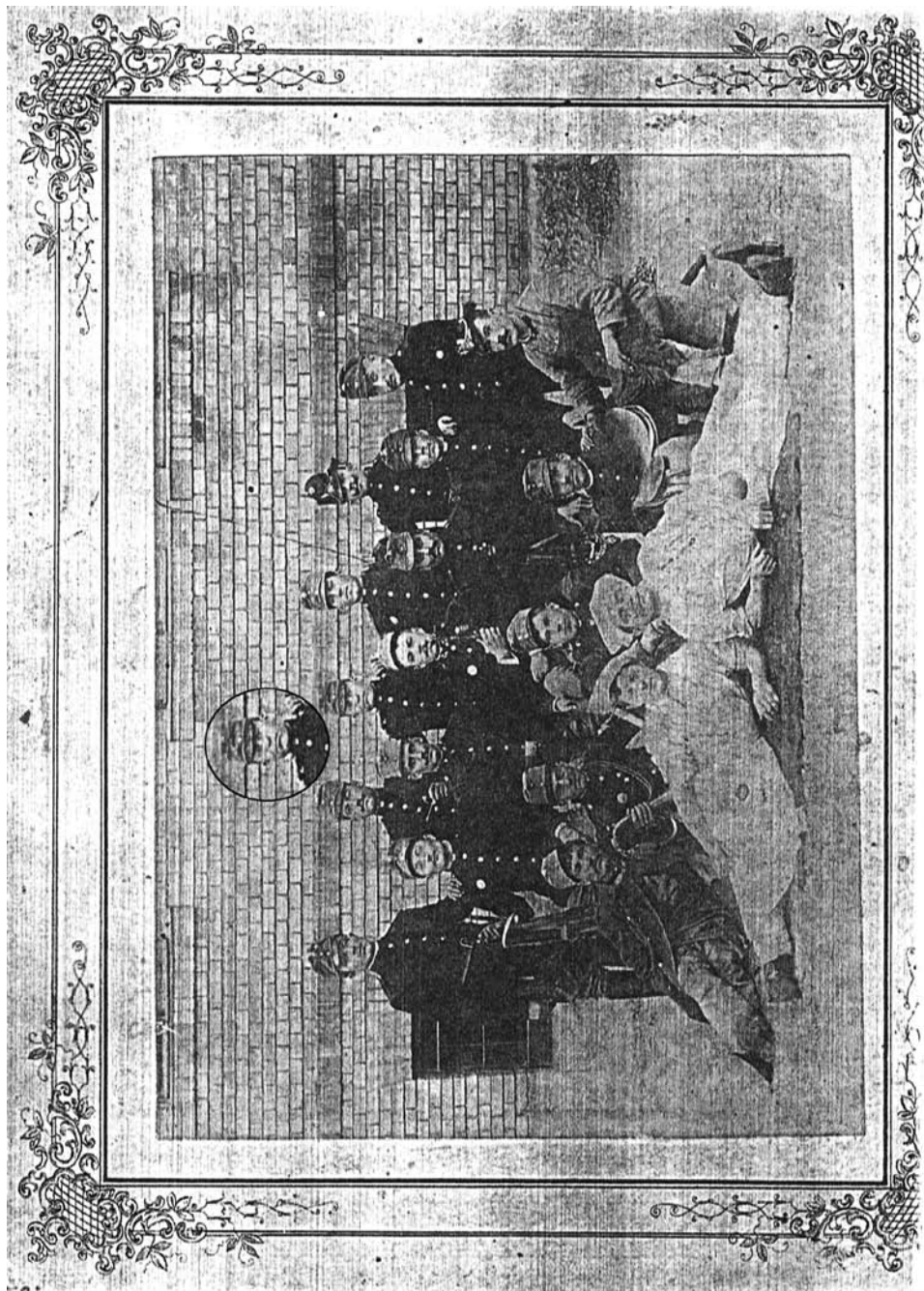
Ez a tiroli offenzíva azonban nem tudott gyorsan kibontakozni, s júniusban sikertelenül lezárták. Ugyanakkor június 4-én a keleti fronton megindult a Bruszilov-offenzíva, aminek következtében június 7-től a Monarchia katonái egyre csak hátráltak, s rendkívül súlyos vérveszteség alakult ki. Miközben Galiciában kivéreztek a katonáink, augusztus 7-17. között lezajlott a hatodik Isonzó-csata is, ahol az olaszok kerültek fölénybe. Aztán augusztus 27-én Románia hadat üzent a Monarchiának, és 370 ezer román katona benyomult Erdélybe. Vagyis ettől kezdve Galicia, Isonzó és a román front is nyelte a magyar katonákat. A nagy erőket mozgató támadások, a helyi jelentőségű csatározások és a tehermentesítő kisebb összecsapások egyaránt szedték az áldozatokat. Halottak, sebesültek, eltűntek és hadifoglyok jeleztek, hogy a karácsonyi békesség nagyon messze került az emberi világtól. S hogy a rákóczipfalvi hadban lévők merre ontották vérüket, legtöbbször a család már nem is tudta. A tábori levelek ritkán jöttek, elmaradoztak a katona fényképek is, a mozgósítás idején jellemző fényképezkedési kedv rég szertefoszlott. Örült a falu, ha néha-néha legalább ilyen levél érkezett: „Illés ma VII/19-20-án éjjel utazott itt keresztül a Bukovinai frontra. Lapot írt ugyan de itt már aligha volt ideje leadni, majd útközben adja le valahol s így azt csak körülbelül 2 hét múlva kaphatják meg.”¹⁸ – írta 1916. VII. 20-án Szűts István Szolnokról Szabó Énoknak Rákóczipfalvára.

Inkább a következő típusú levelek sokasodtak: „Tisztelt Czím. Hozzánk intézett megkeresésére tisztelettel értesítjük, hogy a keresett katonának holléte iránti nyomozást a közölt adatok hiányos és elégtelen volta miatt lehetetlen megindítanunk, amiért is felkérjük, szíveskedjék a mellékelt tudakozó

Szurgyi Zsigmond katonatisztával a fronton

Vince Illés (+) tüzértársával frontra indulás előtt

Vas János levele feleségének, 1916. október 26-án. 105 Tábori Postahivatal F.H.R.N/32 B1 – A kép hátuljára írt levél: „Fjű Vas Jánosné részére J.N.Kun. Sz. Megye Rákóczy Falva – Utvözlet az isprovezijj(?) elesett bajtársak sírjáról isten veled ötel csókol a te szerető férjed Jani Szerbusz Anyuskám 1916. október hó 26.án”

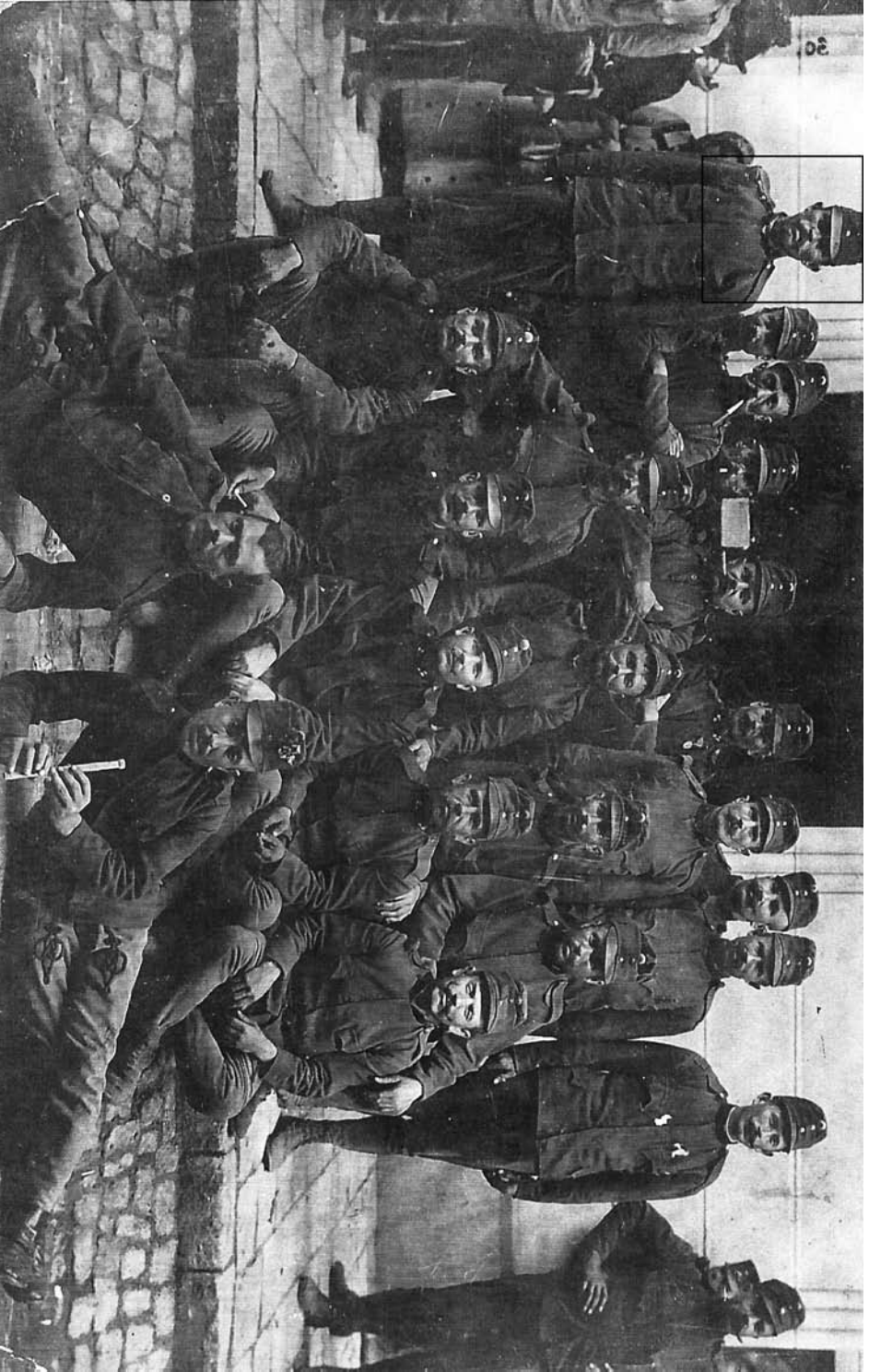
lapot azonnal pontosan kitölteni és címünkre postafordultával visszaküldeni. Megjegyezzük, hogy igen fontos a csapattest megjelölése és az, hogy az illető melyik harctéten tűnt el. Nem elegendő az, ha a keresett katona menetzredét, vagy menetzászlaját jelölik meg a kérdezősködők, hanem minden esetben pontosan meg kell írni azt is, hová melyik városba és melyik ezredhez vonult be, vagy volt beosztva az illető a mozgósításkor. A menetzredet és menetzászlóaljakat az eredeti törzsezred megjelölésén kívül azért szintén pontosan meg kell jelölni.”¹⁹

A magyar szent korona országainak Vöröskereszt Egyletének budapesti tudósító irodája által Szűcs Illésné rákóczipfalvi asszonyságnak küldött levele azonban nem sok vigaszt hozott az itthon maradottak számára. Legfeljebb csak a reményt élte, hogy a fiú, az apa, a testvér, a rokon, a barát és a szomszéd él még valahol.

Mellesleg, mint azt már fentebb említettük, a rákóczipfalviak a mozgósítás követően meglehetősen szétszóródtak. Mindazonáltal szinte mindnyájuknak a szerb, az orosz és az olasz hadszíntér lett a végzete. Többségük kettő esetleg három frontot is megjárt, hiszen a hadvezetés a körülmények alakulása folytán hol ide, hol oda vezényelte őket. A bizonytalanságot, hogy hol és mikor kerülnek tűzvonalba, jól érzékelteti a következő levél: „Kelt 1915 december 6-án Kedves feleségem és gyermekeim kívánom az Istentől hogy ezen pár sor írásom friss jó egészségben tanáljon minnyájakat tudatom hogy most én a kórházba vagyok de inen megyek tovább és nem tudom hogy hun álunk meg majd ha meg álapodunk akkor írok adig ne írj mer inen el megyünk ... ezel bezárom soraim tisztelek minnyájakat Isten veletek és velem Szűcs Illés K u K Feldpost No. 330. Reservospital No. 2. Zimer No. 26.”²⁰

A háború előrehaladtával a különböző alakulatokhoz került falubeliek egyre gyakrabban elveszítették egymást szem elől. A katonaélet egyre kiábrándítóbb, egyre keservesebb lett. Akik eleinte hittek a gyors győzelemben, azok sem lelkesedtek már. Arcukról leolvadt a mosoly, szemükben kialudt a láng, csupán a „valahogy túlélni” vágya dacolt bennük. A hazaküldött levelek elmaradoztak. A halál árnyékában örültek, hogy még élnek. Már nem álmodtak lélekemelő nagy diadalmenetekről, elég volt az is, ha jóllakhattak. Tápai Antal a 283. sz. Tábori postára bízott levelében így írt például: „Kelt 1916. szeptember 26. Édesanyám kedves tudatom veletek hogy nincsen bajom, egészséges vagyok, melyet Istentől nektek is kívánok Tudatom hogy itt mikor éhesek vagyunk és más nincs főzünk Egy vödör krumplit És jól lakunk Belőle...”²¹

Ugyanakkor a frontokon egyre inkább sokasodtak a fenyítések. 1917. április 23-án Banczik István már ezt írta: „Kedves Édesapám, tudatom, hogy jól

Szűcs Illés katonatársaiival

Szűcs Illés fegyverben

Urbán László rákóczi falvi fényképész testvére

vagyok. Tegnap kaptam otthonról levelet. Nincs semmi bajuk. Otthon volt Piri várták magát de hiába. Megrovást kaptam, nem lehet több levelet írnom, se kapnom. Csókolja hú fia Pista.”²²

S miközben egyre többen néztek szembe a halállal, a megritkult tábori levelek egyre inkább csak arra szorítkoztak, hogy életjelt adjanak küldőikről. Katonai, harcászati híreket nem közölhettek, más jelentős eseményekben meg nem volt része a frontkatonáknak. Így többnyire ugyanazt a sémát követték a levélírók, mint a magy. kir. 40. honvéd nehéz tábori tüzérezred 2. ütegének katonája, Deák István: „Kedves Nagynéném sógorom és Kedves testvéreim kívánom az Istentől hogy soraim a legjobb egészségbe találja minyájukat mint nekem van mejet magoknak is kívánok újságok írni nem tudok maradok szeretettel Deák István. Kelt 1916. I. 20-án. Krakov für Militair”²³

A nagy mérkőzés pedig egyre csak folyt, s diadalmas befejezése egyre távolodott. 1916 őszén ugyan úgy látszott, hogy a központi hatalmak különbékét kötnek a cári kormánnyal. Októberben megkezdték egy általános békekonferencia kimunkálását is, de a szembenálló hatalmak egy-két, béke körüli jegyzékváltáson nem jutottak tovább, ennél fogva a háború tovább húzódott. Az új esztendő, az 1917-es, magával hozta a korlátlan bűvárhajóharc kibontakozását, ami felgyorsította az Amerikai Egyesült Államok hadba lépését is. Közben Oroszországban forradalom tört ki. S bár még Ady Endre is azt remélte, hogy „most minden ár elsöpri gátját... Az Élet indul mindenütt”, a helyzet változatlan maradt. Az orosz ideiglenes kormány a háború továbbfolytatását proklamálta, az antant stratégái pedig koncentrált támadást indítottak a nyugati és az olasz hadszíntéren egyaránt. 1917. május 12 – június 8. között lezajlott az immáron 10. isonzói csata. A hírhedtté vált csatatéren hagyta fiatal életét a rákóczipfalvi M. Szabó Imre is, akivel 1917. május 30-án homloklövés végzett. Az olasz hadszíntéren még el sem hallgattak a fegyverek, amikor keleten megindult a Kerenszkij-offenzíva. Hetvenkétórás iszonyatos tüzérségi előkészítés után Bruszilov Lemberg ellen vonult, majd július végén a keleti arcvonal déli részén, Bukovina területén indított támadást az orosz-román haderő. Nyár végére azonban a keleti arcvonal megmerevedett. Ősszel, az október 24-én kezdődött újabb isonzói csatában a központi hatalmak csapatai Caporettonál áttörték az olaszok védelmi vonalát. Novemberben az újabb politikai fordulat miatt Oroszország kiesett a háborúból. Az év utolsó negyedében tehát úgy tűnhetett, hogy a katonai helyzet a központi hatalmak számára alakul kedvezően. Mindazonáltal a katonák már megelégtették a háborút. A lövészárók-barátkozások 1917 tavaszától egyre sokasodtak. És sokasodtak a parancs-megtagadások is. A rákóczipfalvi hadfiak már a bevonulási kötelezettséget sem akarták komolyan venni. Egyre szaporodott a

száma azoknak a jelentkezésre kötelezett népfölkelőknek, akik elmulasztották a jelentkezést. A Magyar Királyi Budapesti 29. népfölkelő parancsnokság 1917 áprilisában például tizennégy rákóczi falvi hadkötelest szólított fel a kötelezettség mielőbbi teljesítésére. Névszerint Kiss József, Selymes Ferenc, Bartos István, Halasi Sándor, Makai András, Vidra Péter, Danyik István, Kicsi József, Lőkös Miklós, Bari Ferenc, Rózsa János, Csernák József, Csesznik Ernő és Perjési Sándor nyilvánították ki a jelentkezés megtagadásával, hogy elégük van a háborúból. A befejezés azonban még több mint egy évet várt magára. Az 1918-as esztendő sem akart fegyvernyugvást hozni. A Monarchia 1918 nyarán újra támadásra készült az olaszok ellen, ráadásul a nyugati frontra vezényelt német hadosztályok segítségét nélkülözve. Hamarosan 54 osztrák-magyar hadosztály 60 antant hadosztállyal nézett farkasszemet a délnyugati hadszíntéren. A támadás június 15-én indult a dél-tiroli frontszakaszon. Néhány nap alatt az offenzíva össze is omlott, maga alá temetve a piavei osztrák-magyar hadseregcsoportból 150 ezer embert. Köztük jó néhány rákóczi falvit is. Többek között Baczur Gábort, aki a császári és Királyi 1. sz. honvéd gyalogezred katonájaként majd 1918. augusztus 22-én halt bele sérüléseibe.

A katasztrófa után persze nem volt más választás mint a megmaradt erőkkel védelemre berendezkedni a Piave mögött, s reménykedni a németek nyugati győzelmeiben. A nyugati győzelem reménye azonban augusztus 8-án végleg elszállt. Ezen a napon ugyanis a nyugati fronton az antant haderők végleges erőfölénybe kerültek, s páncélosok és repülők tömegével áttörték a német arcvonalat. Nem sokkal később a központi hatalmak balkáni frontja is összeomlott. A balkáni arcvonal összeomlása után az antant a Monarchia délnyugati frontjára összpontosított. A Piave mentén újra magyar katonák vére festette a vizeket. Október 26-án éjjel hatalmas tüzérségi előkészítéssel és fedezettel az antant csapatok hídfőket építettek ki a folyón, s október 29-én az olasz támadás áttörte az osztrák-magyar védővonalat. Nem maradt más lehetőség, mint fegyverszünetet kérni. november 3-án a széteső Monarchia Padovában alá is írta a kapitulációt. Innentől kezdve felbomló és visszafelé özönlő hadsereg lepte el az utakat. A katonák hazaindultak, megkísérelve a lehetetlent. Voltak, akik zárt rendben, mások kisebb csoportokra szakadtan igyekeztek hazafelé. Az olasz hadszíntéren harcoló magyarországi feltöltésű seregtestek egy része az Etsch-völgyben Bozenen át Innsbruckba menetelt, s onnan vasúttal indult hazafelé. Más alakulatok a Cadin-hágón át indultak Innsbruck irányába, illetve a Corderole illetve a Felső-Piave völgyében Drau felé vették az irányt, s onnan majd vonattal tértek vissza helyőrségeikbe. Megint mások a Piave, az Isonzó-völgyében és Fella térségében

Villachba illetve Laibachba vonultak, hogy ott bavagonírozzák őket. Persze a balkáni hadszíntér felől is nagy volt a mozgás, illetve Ukrajnából is özönlöttek a széttűlt seregtestek. Az erdélyi honvéd gyalogzászlóaljak leszerelése is csak idő kérdése volt.

Miközben a hadszínterekről hazatérő katonák leszerelése zajlott, Rákóczifalva is várta haza fiait. Többeket azonban mindhiába. A már említettekén kívül Aszódi Andrást, Arnóczky Mihályt, Barta Balázst, Bugyi Mátyást, Buczkó Györgyöt, Balla Zsigmondot, Barna Mihályt, Bíró Jánost, Czene Mihályt, Csete Pétert, Csete Sándort, Csajbók Jánost, Demény Jánost, Deák Jánost, Dencs Mártont, Domány Istvánt, Erki Jánost, Eszcs Mátyást, Erdei Gábort, Fodor Jánost, Huszár Györgyöt, Horvát Bélát, Hovodzák Jánost, Ignác Mihályt, Kulik Istvánt, Kovács Jánost, Katona Kálmánt, Kiss Józsefet, Bugyi Sándort, Bugyi Jánost, Csák Antalt, Simon Istvánt, Krupincza Jánost, Krajcz Antalt, Kukucska Istvánt, Kiss Mihályt, Katona Istvánt, Molnár Mihályt, Molnár Ádám Ferencet, Maczali Mihályt, Marsi Gábort, Máté Ádámot, Major Pált, Nagy Andrást, Négyesi Györgyöt, Nagy Józsefet, Nádas Pétert, Nagy Imrét, Oláh Jánost, Pelle Imrét, Perei Gábort, Roca Bélát, Révész Balázst, Stockinger Gyulát, Szabados Istvánt, Szurgyi Ferencet, Szabó Mihályt, Szarvas Andrást, Takács Istvánt, T. Tóth Jánost, Tóth L. József Illést, Vastag Pált, Vágó Lászlót, Kertész Józsefet, Csomor Gáspárt, Balczér Tamást, Cselő Gusztávot, Hegyes Kálmánt, B. Kiss Józsefet, ifj. Perei Sándort, Szabó Istvánt, Baczur Gábort, Andó Jánost, Dencs Antalt örökre elnyelte a háború. Osztályrészük jobb esetben katonatemető lett, de akadtak közöttük olyanok is, akik „térdig piros vérben”²⁴ eltűntek valahol. S ahol „a kartács vad cimbalma zúgott”²⁵ semmivé lett a testük. Volt ahová a következő típusú levelek érkeztek: „Deák Istvánné asszonyság Rákóczifalva J. N. Kúnoszolnok m. Ungarn ... értesítem hogy Deák János 2. gy. Ezredbeli katonát aug. 29-én temettem el a kalmkoveyi katonatemetőben egyházi szertartás mellett. Hogy a halálózásról szóló értesítésen a ref. egyház bélyegzője szerepelt, annak az az egyszerű oka, hogy az újonnan szervezett róm. kath. lelkészi hivatalnak megrendelt bélyegzője még nem érkezett meg már pedig az ezred darabjain jelezve kell lenni annak mely hivatala kívánja továbbítani azt. Tiszt Lukács róm. kath. tábori lelkész. Rom. kath. Militarseelsorge K.u.K. Infanterieregiment Nr. 2. Stabsabteilung Feldpost 298.”²⁶ De sok családnak nem is érkezett semmi. Különösen nem azokhoz, akiknek a hozzátartozója fogságba esett valamelyik hadszíntéren. Ezek csak dédelgették a reményt, s igazán felszabadultan örülni akkor sem sikeredett nekik, amikor az alábbi híradás birtokába jutottak: „Merena Ferenczné Szolnok megye Rákóczi Falva Kedves anyuskám és fivérem Kívánom a jó Istentől a hogy a

Deák János 1915-ben

Déák Ferenc 1917.

Deák László katonatisztársaság 1917-ben

*Deák István (Magyar királyi 40. honvéd nehéz tábori tüzérezred 2. üteg)
és katonatársa*

Deák István tizedesi rangban

Deák István lovastüzéerként

legjob egészségben találjon beneteket (levelem) ojanba mint meg nékem van hála istennek tudatom veled hogy fogságból szerencsésen meg érkesztem mikor mék haza nem tudom isten veletek és én velem Merena Ferencz Stroganov hegker lager 2 botalion.”²⁷ Mellesleg a rákóczi falvi hadfiak közül jó néhányan járták meg a hadifogoly táborok poklát. Gajdos János például négy és fél esztendő telt Szibériában, Csósz Péter pedig olasz hadifogságban „múlatta” az időt. T. Nagy István, Borsos János és Papp Ferenc szintén a taljánok rabkényerét ette. Három és fél, három és fél évet húztak le olasz hadifogságban. Jóval a háború után Gajdos János és T. Nagy István egymás közelében lakva Rákóczi falván gyakran tréfálkoztak is egymással: „no, már most szomszéd, milyen nyelven beszéljünk egymással, magyarul-e, oroszul-e vagy olaszul?” Csillikné Koroknay Karola óvónő férje pedig csak 1922-ben tért haza az orosz hadifogságból. S rémséges évek jutottak osztályrészül Balázs Antalnak, Gulyás Istvánnak, Horváth Istvánnak, Lanta Mihálynak, Petrik Istvánnak, Uhlár Jánosnak, Teleki Imrének és Szurgyi Zsigmondnak is. Szibériából szállt sóhajuk hazafelé, és remélni is csak titokban merték, hogy egyszer még megölelhetik szeretteiket Rákóczi falván.

Ahhoz képest, hogy a korabeli Magyarország területéről mintegy 833 ezer fő került hadifogságba, a rákóczi falvi hadifoglyok száma jelentéktelennek tűnik, csak hogy a számuk a település népességének jelentős %-át jelentette. A magyar katonák mint hadifoglyok megközelítőleg 500 hadifogolytáborban fordultak meg, s Szibériában körülbelül 250 táborban követhetők nyomon. Ezek közül a rákóczi falviak főként a Bajkál-tó környéki hadifogolytáborokat lakták, illetve akik olasz hadifogságba kerültek leginkább Alessandriában mulatták az időt. Leginkább a nagyobb hadműveletek idején mint a kárpáti téli csata (1915. január-április), a Bruszilov offenzíva (1916. június-október), a Przemysl térségi nagy harcok (1915. március) és az isonzói csaták estek hadifogságba, s többnyire a háború után, 1919-1922 között tértek haza. A hadifogoly-szállítmányokkal érkezőket előbb leszerelő táborokba irányították, majd rövidebb-hosszabb ott tartózkodás után tértek Rákóczi falvára. Az érkezők nyilvántartását, leszerelő táborok felé irányítását az egyes országok területén felállított fogadóbizottságok intézték. Kiküldött bizottság tevékenykedett például Stroganovban, ahonnan a szibíriai kormányzóságban lévő hadifogoly-táborból hazafelé tartó Merena Ferenc örömmel küldte a már idézett következő levelét Rákóczi falvára: „Kedves anyuskám és fivérem kívánom a jó istentől hogy a legjobb egészségben találjon beneteket ojanba mint még nekem van hála istennek tudatom veled hogy a fogságból szerencsésen meg érkesztem mikor mék haza nem tudom isten veletek és én velem Merena Ferencz Stroganov hegker láger 2 botaliom.”²⁸ (botalion= bataillon~ zászlóalj)

Merena Ferenc egyébként nagy utat tett meg orosz földön. 1917 szeptemberében a Mordvinfölddel határos Alatír ből küldte komájának a rákóczi falvi Szilvási Lajosnak a levelet: „ Szilvási Lajos úr szolnok megye Rákóci Falva Ungarien Kelt levelem 1917 ben 9 hó 27-én szeretet kedves komám uram kívánom az istentől hogy fris jó egészségben találja (a levelem) mint még idáig nékem van... most küldök egy képet magának is igaz hogy nem a legjobb tisztelem a kedves apjáékat is sok jó egészségel ha meg kapja írjon már egy éve hogy senkitől se kaptam. Cím Merena Ferencz Szimbircki gubernó Alatír ruszlo n.2.”²⁹

Vagyis a rabok útján Kijev, Moszkva, Alatír, Omszk érintésével több hónapos menetelés után érkezett a nagy hadifogoly gyűjtőtáborba, Krasznójarszkba. Tulajdonképpen ugyanazt az utat járta végig mint az a fiatalember – Gyóni Géza -, aki az első világháború éveiben lett országosan ismert költővé, ám hogy személyesen a közelébe került-e, utólag már nem lehet kideríteni. Mindenesetre a költő temetésén, a krasznójarszki hadifogoly-temetőben, 1917 júniusában Merena is ott lehetett, hiszen a temetésen a tábor minden lakója jelen volt. Talán arról is tudott, hogy Gyóni derekára a bajtársai vasabroncsot tettek, hogyha majd maradványai Magyarországra kerülnek, felismerhessék.

Ugyancsak orosz fogság keserítette Kocsis József életét is. A háborút ugyan Szerbiában kezdte, de hamarosan átvezényelték a keleti frontra, s ott fogságba esett. Akárcsak Frankó János és Juhász János, illetve V. Nagy Ignác is. Valójában Szurgyi Zsigmondot is először a szerb frontra irányították, s röviddel a kiérkezése után indították társaival együtt az orosz frontra, ahol majd a gorlicei áttörés idején került a „muszkák” fogságába. Vince Illés viszont Szerbiából az olasz frontra masírozott, s miután az Isonzó- fronton tüzerként a 7,5 cm-es Skoda hegyiágyúk és a kisgránátvetők „muzsikáját” megismerte az olaszok vendégszeretetét élvezte négy keserves esztendőn át. Végh György valamelyest „szerencsésebb” csillagzat alatt született: előbb a Piave-nál megsebesült a lábán, aztán Isonzónál fogságba esett. Ennélfogva a fogságban töltött évei nem tettek ki négy esztendőt. Ő egyébként a 29. honvéd gyalogezred kötelékében érkezett az olasz frontra. Érdekességként jegyezzük meg, hogy ennek az alakulatnak Somogyvári Gyula, a később népszerűsége szert tett író, költő, volt az ezredírnoka, s az olasz fronton elesett, eltűnt, megsebesült bajtársainak sorsa ihlette A boldog szunnyadókhöz című versét. A mű talán annak a rákóczi falvi G. Kovács Pálnak is emléket állított, aki a heves Isonzó-csaták egyike után napokig feküdt sebesülten a jeges folyóvízben, s csak az Úristen a megmondhatója miként maradt életben.

A boldog szunnyadókhöz című verset egyébként betakarta a felejtés iszapja. Utoljára talán akkor hangzott fel, amikor 1928. október 14-én a 29. honvéd

gyalopezred emlékünnepeén maga vitéz Somogyváry Gyula tartalékos főhadnagy elszavalta. Lassan kihulltak a sorból azok is, akik életben maradtak, s az 1920-as évek végén féltve őrizték azt az emlékkötetet, amelyben az ezred katonáit örökítették meg, s amelyben a vers megjelent. Éppen ezért egyik adatközlőnk emlékezete szerint álljon itt a vers szövege:

A boldog szunnyadókhöz

*Aludjatok ti áldott szunnyadók,
aludjatok, ti néma hadsereg!
Ringasson békén a távoli rög
s ne bántson könny, mely értetek pereg.*

*Aludjatok, nagy álmok álmodói,
a hősök álma mindörökre mély.
csak simogasson e bús gügyögésünk,
szeliden, mint a halk tavaszi szél.
Apák, fiúk, szerelmes vőlegények,
kik porladoztok, haj sok éve már,
akik elé mennydörgő ágyúszóban
véres mezőkön toppant a halál,
aludjatok! A szunnyadástok boldog,
mert csonttá kövült bennetek az álom,
hogy diadalmas, erős nemzet él
Kárpát ölében, a tiszai tájon.*

*Aludjatok csak gácsországi holtak,
s a Drina mentén szunnyadó bakák,
álmodjatok ott, messze Moldovában
s az Alpeseeknek örökös havában,
magyar halottak: fiúk és apák.*

*Aludjatok csak néma, szent hadak,
pihenni édes, haj, pihenni jó.
S Drina, Piave vagy a Pruth bűgása
éppúgy altat mint a Tisza folyó.*

*Be jó tinéktek, hogy az agyatokban
megállt örökre az a gondolat,*

hogy bárki győz a véres dáridóban
a magyar föld, s a népe megmarad.

Mert jaj, miránk az élő magyarokra
özönnel hullt azóta minden átok
és nincs és nem volt olyan nemzedék
mely ilyen véres Golgotákra hágott.
Nincs, nincs oly kín, mely ránk ne szakadt volna,
nagyobb gyalázat nem ért soha még,
van-é panasz, mely végig elsírhatja
Jeremiás e szörnyű énekét?!

De nem, csak csitt, hozzátok el ne érjen
az égigérő, bűgő jajgatás!
Csitulj panasz, a könny is lopva hulljon,
mert szent ajándék az a szunnyadás
mit Isten ad a halott katonának
ki hűséges volt, bátor és derék
és könnyű szívvel vitte áldozatnak
pirosló vérét s áldott életét.
Csitt, csitt, panasz! Nyugalmuk meg ne bolygasd,
a hősök álma mindörökre mély
és boldog, mert az Isten adta nekik,
hogy föl ne verje földi szenvedély,
se harangszó, se ágyú orgonája.
De a könnycsepp s a síró anyaszó
bele nyilalhat porladó szívükbe
s fölérez rá a boldog szunnyadó.

Azért csak csitt! Csak fojtva, lopva fájjon,
hogy nincs minálunk árvább a világon,
mióta ők, jaj, messze földeken
elnémultak, s fekszenek jeltelen.

Aludjatok hát, Isten katonái,
aludjatok csak boldog pihenők,
ringassanak szeliden, mint az álom,
idegen földek, távoli temetők!³⁰

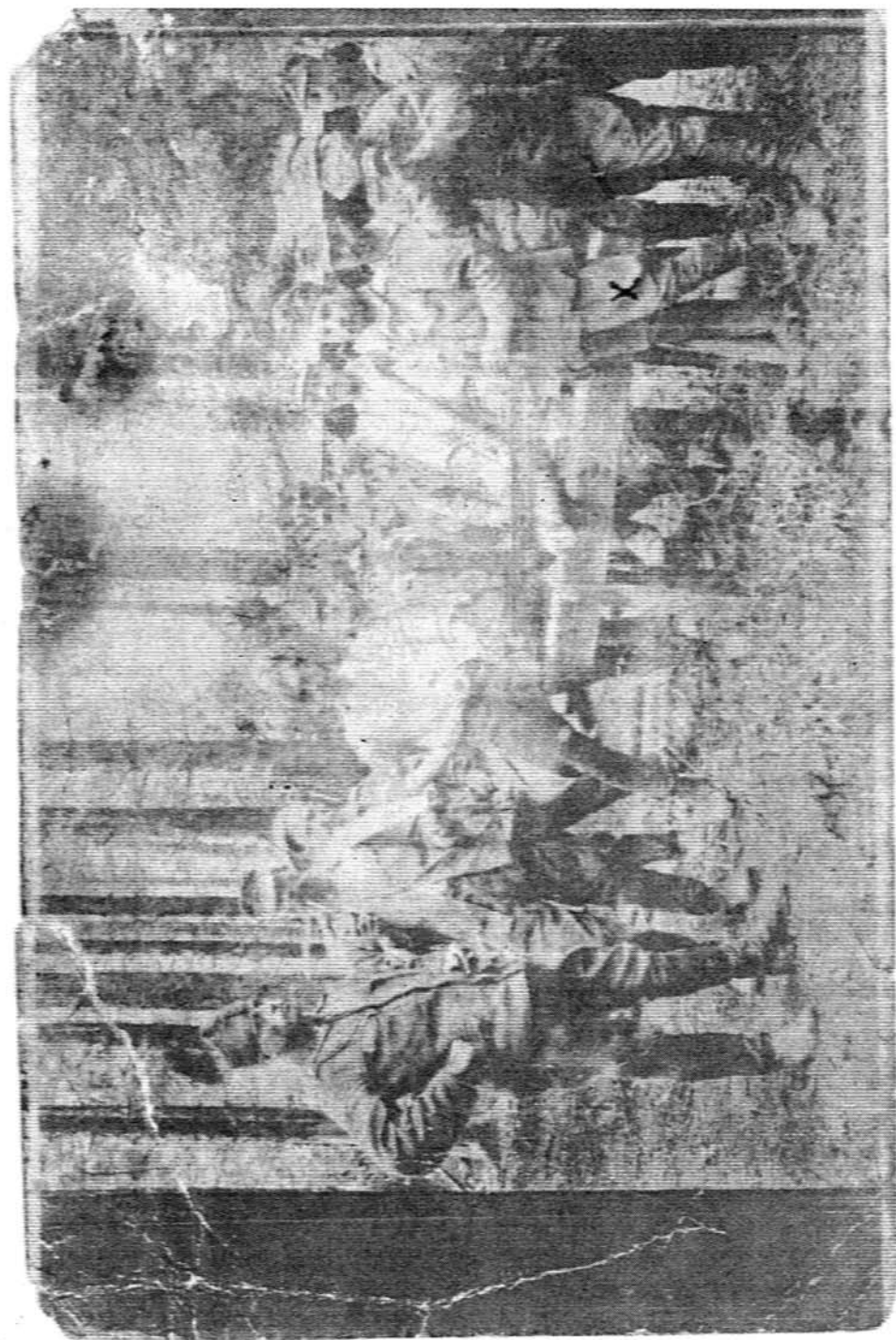
Harcra készen

Katona József az Orosz fronton

Amikor már a mosoly is lehervadt a katonák arcáról

A magyar királyi I. honvéd tábori úgyezred 4. ütegének katonái, közöttük Bálint János (+) Rákóczi-falváról

Idegen föld, távoli temető jutott osztályrészül a rákóczipfalvi Vigh-testvéreknek is. Vigh Ferencet és Vigh Istvánt hiába várták szeretteik, többé nem tértek haza. A már említett Vigh György viszont a hadifogság keserves évei után viszontláthatta szülőfaluját. Testvérei az olasz fronton, Doberdónál lépték át a Mindenség kapuját.

Nem volt akkoriban szokatlan, hogy egyetlen család több fiút is áldozott a háború oltárán. Az egy időben katonai, fronszolgálatot teljesítő, egy családbeli fiúk közül gyakran kettő-három odaveszett.

A harcok heveségét ismerve, ez nem is volt rendkívüli történet. Csupán csak a szerető szíveknek kibírhatatlanul fájdalmas. Ami a frontkatonák helyzetét illeti, álljon itt egy összefoglalás a 29. gyalogezred történetéből az ezred emlékünnepeére 1928. október 14-re megjelentetett emlékkönyvből: „A gyalogezredet 1916 nyarán az olasz harctérről az orosz harctérre, Volhyniába, Gorohowba szállították fel, ahol mindjárt súlyos harcokba keveredett.

Az ezred június 15-én nagy menetelések után Markovicire érkezik, hol a következő napon harcsorba áll és Dobrovácig nyomul elő. 17-én reggel az orosz nyomás elől Markovicire vonul vissza. Innen még a délelőtt folyamán újra előrenyomul és a tereskovieci erdőn túl jut. Két napig szakadatlan harcban áll. Mire 18-án délután Skobiellkára, majd éjjel Gorochowra vonják vissza, hol 19-én és 20-án is marad. E napon pótlásra három menetszázadot kap. A kiegészítés befejeztével 21-én délután Porvancéra felváltásra indul és 22-én mint dandártartalék Mirkocon, Vierchostavon és Markovicin keresztül a tereskovieci erdőig nyomul.

A menetelést 23-án is folytatja, még pedig Tarnovkán át Bludov Pustomity felé, hol 24-én elkeseredett harcok folynak. Június 25. és 26. pihenési napok. Ekkor négy menetszázadból és a IV. zászlóaljából, mely feloszlik, kiegészítést nyer az I. és II. zászlóalj.

27-től 30-ig újra állásban van az ezred, még pedig Pustomity község északi és keleti részén. Napközben és éjjel tűzharc folyik, amely azonban július 1-jére enyhül. Az új hónap első napja mint csendes nap telik el. 2-án éjjel birodalmi csapatok váltják fel az ezredet, mely aztán késő éjjel Kol-Dobrovára ér. 3. és 15. között átlag csendesebben telnek a napok. Az ezred Sklin 204 és K-Ostrov között tartja az állást. De az oroszok július 16-án erős támadást intéznek arcvonalunk ellen. A szomszéd hadosztálynál az oroszok áttörik a frontot, erős tömegben bekanyarodnak, és elfogják az ezred nagy részét. Csapatainkkal együtt az ezredparancsnok is fogságba kerül. A súlyos veszteségektől megtépázott ezredet valósággal újjá kellett szervezni...”³¹

Választásunk természetesen nem véletlenül esett a 29. gyalogezred sorsának

felvillantására. Ebben az ezredben ugyanis több rákóczi falvi hadfi teljesített katonai szolgálatot, s az ezred sorsának tükrében némileg elképzelhető, hogy milyen sors adatott a falu fiainak a frontszolgálat során.

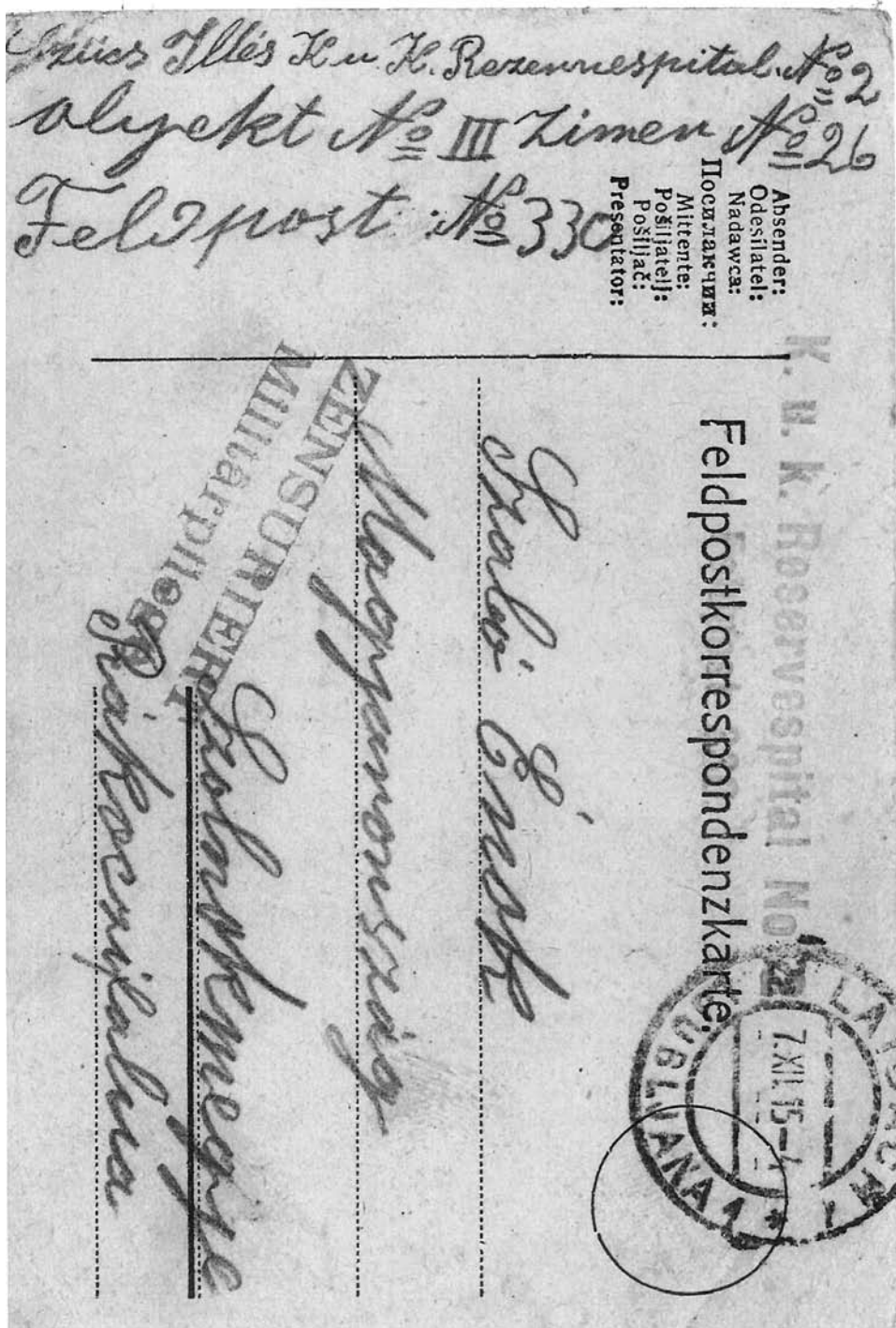
Persze azoknak sem adatott kevesebb megpróbáltatás, akik más ezredek kötelékeiben a háború kezdetén, a szerb fronton ismerkedtek meg a tűzvonalbeli élettel. Sabac elfoglalásának történetéről például így beszél egy korabeli jelentés: „Augusztus 11-én este 9 órakor kapta ezredünk a parancsot, hogy erőltetett meneteléssel siessen a Száva-parti Klenákba. Éjjel 2 órát mutatott a klenáki szerb torony órája, amikor elcsigázva a 40 km úttól megérkeztünk a Száva partjára. Ott kaptuk az újabb parancsot, hogy a folyam partján várakozó csónakokon mi fogunk elsőként Szerbia földjére lépni. Fél óra sem telt bele, és már készen voltunk az átkelésre.

Mielőtt a csónakokba léptünk, tábori mise volt a holdvilágos éjszakán... A pap megáldott bennünket, és pár perc múlva felverték az evezőcsapások a Száva csendes hullámain. Alig voltunk azonban a folyó első harmadán, mikor a szerbek gyilkos golyózáport zúdítottak ránk... Mint a jégeső, kopogtak a golyók a pontonok vasbordáin, s ilyen pokoli zene mellett értünk partot. A fiúk villámgyorsan kiugráltak, s nyomban heves tüzelésbe kezdtek.

Megkezdték a város okkupálását. 12-én délelőtt hátbatámadtak bennünket. Rémes, elkeseredett harc fejlődött ki, mely 15-én délelőtt 11 óráig tartott. Meg kellett tartanunk Sabacot addig, míg csapataink átjöhetnek a folyón... Ebben a késhegyre menő küzdelemben valóban úgy harcolt minden baka, mint az oroszlan, s noha tüzéségünk átkelésünk után 12 órával avatkozott a harcokba, egy lépést sem tágítottunk a szakadatlan küzdelemben. Ekkor végre óriási tömeg katona jött át a Száván vert hídon, és elárasztotta a Sabactól délre fekvő területeket.

A nagy és döntő ütközet voltaképpen most kezdődött, ekkor már mindkét részről beavatkoztak az ágyuk is. A körülöttünk röpködő golyók zizegő füttyülése, a gránátok és shrapnellek vérfagyasztó süvöltése, az elesettek és sebesültek sikoltozása, rémes hörgése, aztán a vezényszavak, a sípjelzések, a rohamra hajtó kürt harsogása, a csapatok egetverő hurrázása, közben a gépfegyverek kattogása és az ágyuk tompa dörrenései mind oly rettenetes hangzavarba olvadt össze, hogy arról beszámolni nem lehet. 15-én délután és éjjel végre kicsikartuk a győzelmet... A három oldalról drótsövénnyel körülvett várost tíz-tizenkét óra múlva, hogy csapataink elfoglalták, három szerb hadosztály támadta meg... A harc véres és elkeseredett volt; a három szerb hadosztály két oldalt Misár és Dobrics felől, de ugyanakkor a centrumban is támadta csapatainkat, és kétségbeesett vakmerőséggel, bámulatos elszánt-sággal küzdött. A dobricsi magaslatok ellen tíz szuronyrohamot kellett in-

Levelék a frontról

Tábori posta.

neve: Szabó György
címe: Szeged, Szeged u. 14. sz. házban

A feladó

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐ

Czím:

Szabó György
Békéscsaba, József u.
Szeged, Szeged u. 14.

Ára: 1 fillér.

M. kir. állami nyomda, Budapest.

Röm. kath. Militärseelsorge
k. u. k. Infanterie-Regiment No. 2
Absender:
Odesiatef:
Источник:
Mitte:
Postfach:
Presenator:

Feldpost 298.

5.

Feldpostkarte
Infanterieregiment Nr. 2
Stabsabteilung.

Decke Schramme
Kronung

Polkovnik

Genl. Krutskoludom

Ungarn.

21/IX.

J. hó 20 an nett. b. lev. lapjaira értesitem
hozz. Deák János 2 g. eredeteli katonai aug. 29e.
en kemeltem et a katonaközpont katonaköze-
löben egyházi szerkesztés mellett - Hogy a halál-
közvetlen szülő értesitem a ref. egyház békéscsü-
szerkesztés, aminek az az egyetem okos, hogy az
nyomtatvány jelentett ném. kath. lelkeségi hivatalnoka
megszűnt békéscsü meg nem érkezett meg!
már pedig az ered. diaconusain jeleire kell lennie
amint mely hivatalos konvokáció az.

Tiszt. Lelkeségi m. kath. N. b. k.

IV. Váci-utca 38.

A magyar szent korona országainak vörös kereszt egylete
Budapesti tudósító irodáa.

Szeres Mária

Dr. Károlyi János

Magyarországi Vöröskereszt

Hivatalos
hadegészségi ügyben
portómentes.

I. sz.

Thés ma VIII/19-20-an ejjel
itaxxa itt beersartil a Golarri-
mai prandra. Lajost itt nggan
de itt mair aligha vilt isleje
leadni, majid ustherben adja
le valakul s igy ara csak ki-
vilbelül 2 hét múlva kaphatják
meg. ^{születésük:}
Inskote 9/6 VIII 20. K. K. K. K.

LEVELEZŐ-LAP

J.

Frank's Bank

utmate

Barbosi-falva

Oly külföldi államokkal való forgalomra, hova a levelezőlap díja 10 fillér, külön 10 filléres levelezőlapok szolgálnak.

Kelt 7915 Verksam är
Kerms felesigem és
gyermekem kinnarom
a Tshen kil kugy era
jan son inasam fir ja
egésigben talalyon
mii nyatokat tudatom
kugy most en a konpax
ha raggjuk de inen
megyek baridli és
nem tudam kugy kum
alunk meg majd tra
meg alapunk akon
inok agyegre ing men
inen el megyünk rövid
eren ing es en ne it a leu
kisszedek miis nyatokat
Tshen ueldek és uelom

Kotak Lencem 1916.207 bu 19 an.
 sekret Kodnes polorogem is eraligjeam
 kinnomun ar istentat kuzg occassio
 ser iwis ampis es letjub agosig
 den talajun kumetoket no wjan ban
 wijut neke m war m ar t m
 jahan ragrok an gogom is
 karnisung amogokoko
 rijutok wakt hozom ar
 kerrisung in ofokok
 ar lenemmet wlelok

pelat Buro Gander Kreidos
 FHH saved Gicke Girand
 H 22 rakaret, Talarong
 1916.207
 9 DEC 20
 ATAL
 1916.207
 1916.207
 1916.207
 1916.207

Medies maniskom
 Avionom av ofsten
 till trogy. exen
 pan sin usson a
 leg jale egersegen
 talallion mid nyot
 tokat o matnekenma
 n mekem nirosomi
 kagom es ingatok
 meg trogy watok
 vinnorjalok mid
 nyotokat es sa es
 es matnokat monadok
 akonet kenged ofles
 atner kenged ofles
 sa men kakele orna
 ofles

Swiss

Post till
 Sappia de la

K. u. k. Reservespital No. 22

Feldpostkorrespondenzkarte.

Gräfin Erzb. v. ...

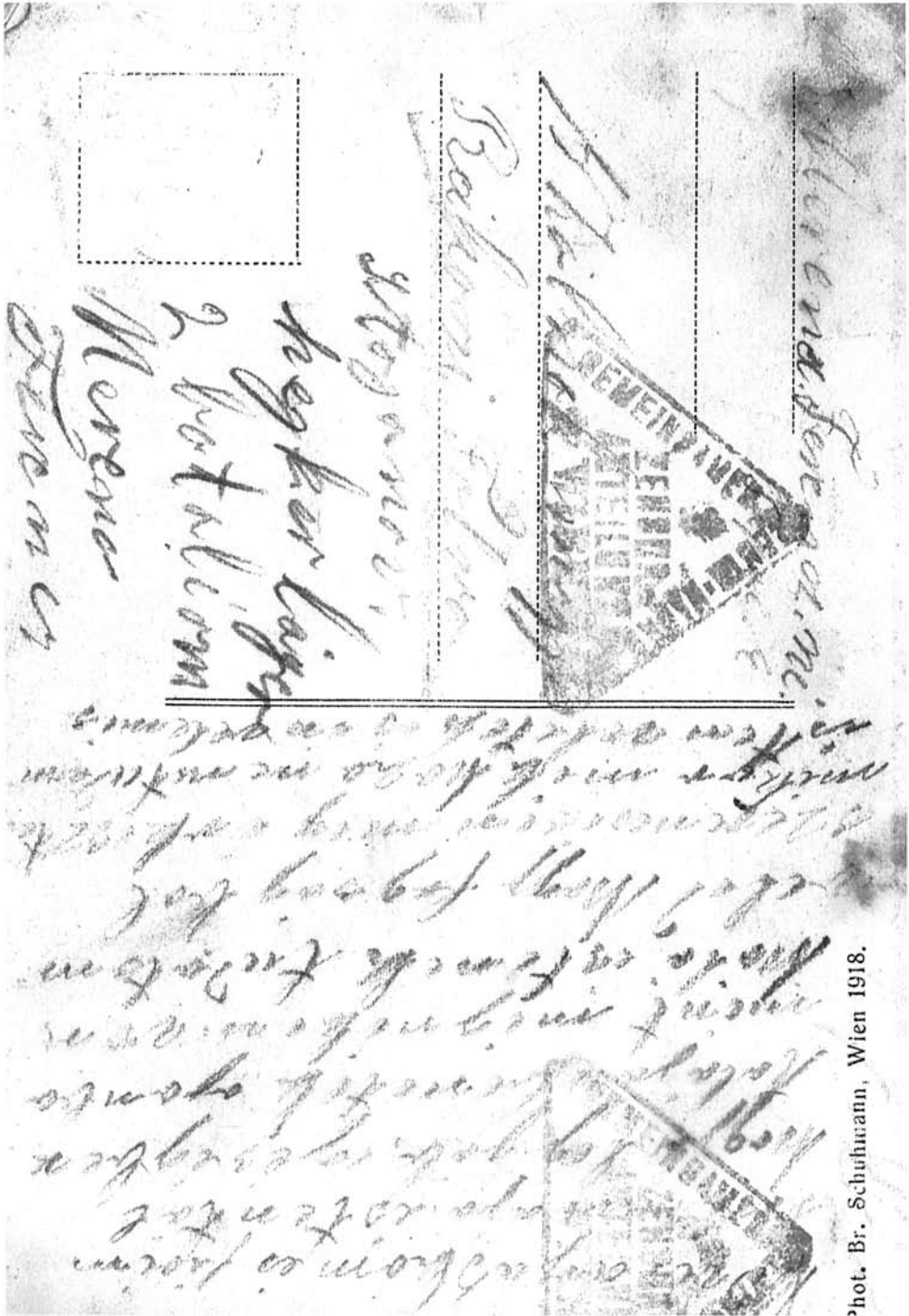
Magymonstrag

ZENSURIERT
Militärpost

Globankmegye
Páskocsfalva

Absender:
Odesilatel:
Nadawca:
Посылающій:
Mittente:
Pošilatelj:
Posiljač:
Presentator:

Erbes des Sr. k. Reservespital No. 22
Algehet No. III Kimer No. 22
Feldpost No. 330

Phot. Br. Schuhrann, Wien 1918.

tézni, míg végre Sabacot minden meglepetés vagy esetleges orvtámadás ellen biztosítottuk...”³²

A véres összecsapások természetesen súlyos veszteségeket eredményeztek, de egyelőre a falubeli ifj. Papp Bálint, V. Nagy Ignác, Kocsis József, Vincze Illés, Lanta Mihály megúszták a sebesülést. Mint ahogy elkerülték a bajt azok a rákóczi falvi huszárok is (Bartus László, Zakar Sándor, Petrik István), akik lovaikat úsztatva, csónakkal gyakran átkeltek a Száván, hogy kikémleljék a szerbek hadállásait. A huszárpátrulok szerencséje azonban csak kivételnek számított.

Jóllehet a halál mindennapos vendég volt a frontkatonák között. Megtörtént azonban, hogy a Kaszáson kifogtak a körülmények. Az egyik rákóczi falvi atyafi, Burzi Sándor huszárjárőr, például úgy menekült meg, hogy vitézségéért Ferencz József császártól ezüst vitézi érmet kapott, s az egyik támadás alkalmával a golyó lepattant az éremről. Zakar Pál ezredét pedig visszavonultatták, mert huszárok lévén nem tudtak a lovakkal mit kezdeni felfelé a hegyek szikláin. S Zakar szerencséjére a visszavonulást követően József Ágost magyar királyi herceg, osztrák főherceg, tábornagy lovának gondozását bízták rá. Innentől kezdve nem járt arrafelé, ahol a halál aratott.

Aztán megőrizte az emlékezet azt is, hogy az egyik falubeli atyafi csontfedelű imakönyvébe fúródott be az ellenséges golyó, de a könyv gerincében elakadt, s ennél fogva a katona elkerülte a sebesülést. A kevés szerencsés mellett azonban a többségnek a shrapnell-zápor, a puskatűz s a gépfegyverek irtózatossá pusztítása jutott. Mellesleg ez a háború taktikájában, technikai eszközeiben, szellemi irányításában és a hadviselés módjában merőben más volt, mint a korábbiak. A gyalogság csakis fedezék fölhasználásával közelített az ellenség hadállásai felé. Falakat, árkokat, sáncokat, bokrokat, fasorokat egyaránt felhasználtak fedezékül. S ha ilyenek nem voltak, a katonák hosszú mély gödröket ástak. Előretörésüket pedig mindig a tüzérség támogatta. A ritka sorban, úgynevezett rajvonalban előrenyomuló gyalogság azonban így is nagy véráldozatokat szenvedett. A lovasság főként arra összpontosított, hogy az ellenség hátába kerüljön, vagy pedig a tűzvonal szárnyain kivárta a kedvező pillanatot az ellenfél üldözésére. A kockázatos nagy lovasrohamok már nem voltak jellemzők, mégis a lovasok nemegyszer a rájuk zúdított golyózápor áldozatai lettek. A messzehordó fegyverek ellen a tűzvonalban lövészárkokat, tábori sáncokat ástak, futóárkokat alakítottak ki, akna-alagutakat építettek, de a halál ellen ezek sem jelentettek védelmet. Az ágyuk, a tarackok, a mozsárlövedékek, a kézigránatok, a gépfegyverek rettenetes hatékonysággal dolgoztak. Ebben

az iszonyú nagy sakkjátékban, ahol a hatalmas hadtestek és a gyilkos ágyúütegek voltak a figurák, minden lépésre a Végzet válaszolt. S vagy dicsőséges győzelemre vagy a gyászos megsemmisülésbe küldte a katonák millióit. A rákóczi-falviaknak is jutott bőven ebből és abból is. Bátorságból hiányt ők sem szenvedtek, s ha olykor a szerencse is társult melléjük, egy-egy hőstettet ők is végrehajtottak. Így történt ez a géppuskás káplárral, a falubeli Páldi Jánossal (eredeti neve Merena János) is. A doberdói sziklák között szolgálatot teljesítő atyafi egy napon különös hőstett főszereplőjévé vált: a senki földjén lévő forrásból ivóvizet szerzett a társainak. Alkonyatkor másodmagával annak rendje módja szerint elindult az üres kulacsokkal a forrás felé. Miközben óvatosan kúszva haladtak az olasz állások felé, akár agyon is lőhették volna őket. A taljánok azonban nem vették golyózápor alá őket, mert mint a forráshoz érkezők kiderült, ott három olasz is töltögette a kulacsait, s az olaszok a sajátjaikat nem akarták veszélyeztetni. A történet itt akár be is fejeződhetett volna, de Páldiék felismerve a helyzet kínáta legjobb lehetőséget, visszafelé menet nemcsak a megtöltött kulacsokat, hanem a három olaszt is magukkal vitték. Vagyis az ivóvíz mellett, melynek megszerzése maga is nagy tett volt, még hadifoglyokat is szereztek. Ennek következtében a 17. honvédszázalozred kötelékében katonáskodó rákóczi-falvi fiatalember még jutalom szabadságot is kapott. De a régi idők apró legendái elevenedtek meg a szerb fronton szolgáló falubeliek tevékenysége révén is. Hiszen ott voltak Zimonynál, Belgrádnál, Sabac bevételénél. Éjjel-nappal végezték az őrszolgálatot a Drina partján, Szerbia és Bosznia határán. Trebinje Aftovác, Pétervárad-Újvidék, Kupinová, Skela, s ki tudja hány déli település mesélhetne a helytállásukról. És akkor még Galiciáról, Bukovináról és a Piave-ről szó sem esett.

Vitathatatlan, hogy a Hadak Útjára költözött fiatal életek elvesztése nagy fájdalmat okozott Rákóczi-falvának, ám az is igaz, hogy a fronttemetkezések, a katonavesztések, a fogságba esettek sorsa nem riasztotta vissza a bajtársakat. Tették továbbra is, amit tenniük kellett. „A Királyért és a Hazáért!” naponként kockára tették az életüket. Így számos kisebb-nagyobb egyéni hőstett született, melyet a regnáló hatalom különböző rendű-rangú kitüntetésekkel ismert el. Egy-egy ezüst vagy bronz vitézségi érem jelezte, hogy a rákóczi-falvi katonák nem ijedtek meg a maguk árnyékától. A hadidíszítményekkel és kardokkal ékesített fokozatok mellett a háború után többen jogot nyertek arra is, hogy érdemeik méltányolásaként családi nevük előtt a „vitéz” jelzőt viseljék. Sőt Horthy Miklós kormányzó sajátos társadalom-politikai elgondolása szerint még egyféle anyagi elismerésben is részesültek, amikor el nem idegeníthető, fel nem osztható és meg nem terhelhető vitézi tel-

keket kaptak. A vitézi intézmény legénységi-altiszti állományába kerültek például az alább felsoroltak:

<i>Balogh János tizedes</i>	<i>10 kataszter hold vitézi telekkel</i>
<i>Csébi János szakaszvezető</i>	<i>7 kataszterihold 800 □ vitézi telekkel</i>
<i>Lengyel István szemlész</i>	<i>7 kataszterihold 800 □ vitézi telekkel</i>
<i>Mucsi László huszár t.h.tt.s.</i>	<i>7 kataszterihold 800 □ vitézi telekkel</i>
<i>Fejes István</i>	<i>7 kataszterihold 800 □ vitézi telekkel</i>
<i>Mátrai István tűzmester</i>	<i>10 kataszterihold vitézi telekkel</i>
<i>Pásztor Gyula szakaszvezető</i>	<i>17 kataszterihold vitézi telekkel</i>
<i>Platényi Mihály</i>	<i>15 kataszterihold vitézi telekkel</i>
<i>Vadas András</i>	<i>?</i>
<i>Vigh Bálin</i>	<i>?</i>
<i>Mezei Károly tizedes</i>	<i>?</i>
<i>G. Kovács Pál szakaszvezető</i>	<i>?</i>
<i>Técsy Zoltán százados</i>	<i>?</i>

Az 1920. IX. 25-i „Kormányzói döntés az Országos Vitézi Szék megalakításáról”, illetve az 1921. VI. 7-én kibocsájtott „Rendelet a vitézi telkek adományozásáról” értelmében a vitézi telkeket az úgynevezett Varsányi kisközségekből és a Kengyel parton (a mai halastó környéke) szakították ki, kapcsolódva az 1920. évi XXXVI. törvénycikkben meghirdetett országos földreformhoz.

A vitézek egyébként egy katonai hierarchia szerint felépült intézmény tagjaivá váltak élükön főkapitánnyal, törzskapitánnyal és székkapitánnyal, illetve járási hadnaggyal. Avatásuk középkori ceremóniákra emlékeztető ünnepség keretében történt eskütétellel és karddal való vállra ütéssel a budai Várpalota Zsigmond-kápolnájába. „Vitéz” előnevük viselésének joga egyben arra is följogosította őket, hogy kiköveteljék maguknak a „nemzetes úr”, illetve feleségüknek a „nemzetes asszonyság” megszólítást a faluban. Mindazonáltal ezzel nem váltak nemesekké, csupán csak az a felismerés erősödött bennük, hogy a kitüntetésre nem a származás, hanem egyedül az érdem jogosíthat, hiszen a vitézi névjegyzékekben neveiket szigorúan ábécé-sorrendben tüntették fel függetlenül vagyoni és származási helyzetüktől. A kormányzó ugyan az első vitéz-avatáson (1921. augusztus 20-án) többek között a következőket mondta: „A Vitézi Rendet a véráztatta televény magyar földbe ültettem; adja Isten, hogy mihamarabb gyökeret verjen benne. Legyen belőle hatalmas tölgyerdő, amely dacolhasson a második ezredév viharáival; legyen a Vitézi Rend turáni fajunk és fajtánk büszkesége, de ha kell, élesen vágó kardja is.”³³ – ám a rákóczi falvi hadfiak az idő múlásával nem tulajdonítottak a kitüntetés eme formájának ekkora jelentőséget. Beszélgetések rendjén

inkább egyéni vitézségük történéseit emlegették fel, s kevésbé az elismerés illetén módját. Aztán meg jöttek olyan idők is, amikor jobb volt hallgatni az érdemek efféle méltánylásáról. Ennélfogva a vitézi intézmény tagjai lassan elfelejtődtek a településen.

Miközben a háború nyelte az embereket (a Monarchián belül Magyarország adta az elesett katonák 42,06 %-át, a sebesültek 40,43 %-át és a hadifoglyok 42,26 %-át) Rákóczifalva civil népessége is nagyon sokat szenvedett. A gazdasági élet összeomlása mellett nemcsak a hadban lévők iránt érzett állandó aggodalom jelentette a nagy próbatételt, hanem az is, hogy a halál helyben is ülte torát. A gyenge táplálkozás és a hiányos egészségügyi hálózat miatt a háborús esztendőben szinte egymást érték a községben a járványok. A védőoltások általánossá válásával ugyan a himlő a XX. század elején országos viszonylatban már visszavonult a halálokok közül, Rákóczifalván azonban a nagy háború alatt két esztendőben is járványszerűen jelentkezett. Először 1916 januárjában ütötte fel a fejét, s áprilisig közel negyven megbetegedést okozott. Aztán 1917-ben tért vissza ismét, amikor is nemcsak megbetegedéseket okozott, hanem tizenhét embert magával is ragadott a halálba. Az elhalálozottak közül tizennégy fő 0,5-7 éves korosztályba tartozott, három fő pedig felnőtt korú volt. Járványszerűen lépett fel 1918 augusztusában a spanyolnátha is. Ez a betegség néhány hét leforgása alatt huszonhárom életet oltott ki. Nyolc felnőttét és tizenöt gyermekét. Egyébként 1914-1918 között a településen a leggyakoribb halált okozó nyavalyák közé a vörheny, a tifusz és a szamárköhögés tartozott, illetve a tüdőbaj, a tüdőlob és a bélhurut. Ugyanakkor még mindig magas számban volt jelen a csecsemő- és gyermekhalandóság is. Az országos adatoknak szinte teljesen megfelelően a községben 1000 újszülött közül megközelítőleg 200 kicsiny élet nem érte meg az egyéves kort. A kicsinyek közül különösen sokan higiéniai hiányosságokra visszavezethető fertőzések következtében veszítették életüket. Egyébként a nagy háború idején 596 gyermek született a településen. 1914-ben 205, 1915-ben 123, 1916-ban 87, 1917-ben 88, 1918-ban pedig 93 újszülött látta meg a napvilágot. Ugyanebben az időszakban a községben 608 fő veszítette életét. Ha ehhez a számhoz hozzáadjuk az elesettek, eltűnt frontkatonák számát – 87 fő -, akkor a kapott 695 halott az 596 újszülött számához viszonyítva egyértelműen jelzi, hogy a háborús időszak az apadásnak, a pusztulásnak adott otthont a faluban is. Azt már nem is említve, hogy az 1910-es években a születéskor várható élettartam mindössze negyven esztendő volt, s a halottak közel fele öt évesnél fiatalabb korú volt. Mellesleg az első világháború éveiben egy orvos és két képzett baba működött Rákóczifalván, illetve egy patikus állt az egészség szolgálatában. Gombos Imre községi orvos, Kovács Kálmán

gyógyszerész valamint Pap Lajosné és Ábrahám Lajosné bábaasszonyok lehetőségei azonban nagyon behatároltak voltak. Hiszen a gyenge táplálkozás, a folyamatos gyógyszerhiány és a rossz lakáskörülmények közepette emberi, szakmai felkészültségük kevésnek bizonyult.

A szigorú takarékosági elvek érvényesülése, a széles területen érvényesülő rekvirálások és az ellátás katasztrofális módja idején nem volt eszköz a kezükben. Olyan korban kellett volna cselekedniük, amikor az ország gabona-szükségletét a meglévő készlet 1914-ben 9/10 részben fedezte, 1915-ben 8/10 részben, 1916-ban a belső szükségletnek már csak a 63 %-át, 1917-ben pedig csak az 53 %-át fedezte. Ebből kifolyólag a kenyér napi fejadagja 1917-ben mindössze 28 dkg volt, s 1918-ban pedig már az éhhalálal is számolni kellett Rákóczi falván is. Egészséges táplálkozást és higiénéiát szorgalmazni szinte teljesen lehetetlen volt. Pipereszappant például csak az olaj- és zsiradékügyi bizottság külön engedélye alapján lehetett előállítani az országban, a 30-36 %-os zsírtartalmú hadiszappan árát pedig már 1916 novemberében rendeletileg maximálta a kormány. A rászorultak javára egyébkén a történelmi egyházak próbáltak közadakozást hirdetni némi segínyt nyújtani. A helyi Református Egyház kebelén belül például Dr. Gorove László örökös főgondnok 500 koronás alaptőkével létrehozott alapítványa a Szeretetszövetség karitatív munkáját volt hivatva támogatni.

Gorove László a háborús években több alkalommal is adakozott a hadiárva-, rokkantak s a hadban lévők családjainak megsegítése érdekében. Egyszer negyven, máskor száz koronát osztott szét a frontkatonák iskolás gyermekei között. Mindez azonban csak csepp volt a tengerben. Mint ahogy a rendkívüli időkben az egyházak sem tudtak hathatós anyagi támogatást nyújtani. Tevékenységük elsősorban csak a pasztoráció területére korlátozódott, hiszen maguk is nagyon nehéz anyagi helyzetben voltak. Még lelkipásztoraik javadalmazását sem tudták biztosítani. Korábban megtakarított pénzcsekjüket hadikötvényekbe kellett fektetniük. Az állam ugyanis a hatalmas hadikiadásokhoz szükséges pénz egy részét többek között hadikölcsön kötvények kibocsájtásával próbálta fedezni, s az intézmények, hivatalok, szervezetek számára kötelezővé tette a kötvények jegyeztetését. Ennek következtében, illetve az egyéb megszorítások azt eredményezték, hogy a rákóczi falvi egyházközségek anyagilag teljesen ellehetetlenültek, papjaik szószerint lerongyolódtak. Bajcsy Gábor plébános például 1917-ben többször is felpanaszolta az egyháztanácsban, hogy egyetlen használható lábbelije sincsen, s ha valaki sürgősen nem segít rajta, megesik az a csúfság, hogy mezítláb lesz kénytelen végezni a szolgálatokat.

A gazdasági helyzet leromlása, az éhezés és a lerongyolódás fokozódása

egyébként a lelki megfáradás jeleinek gyarapodását eredményezte a gyülekezetek életében is. A lelkipásztorok ugyan újra meg újra figyelmeztették híveiket, hogy a reményt nem szabad feladni, hogy az istenfélelem az egyetlen megtartó bölcsesség, ám az isteni szeretet hite, a jog és igazság kissé háttérbe szorul a háborúba belefásult lakosság körében. Szentmiklósy tiszteletes és Bajcsy plébános többször is szóvá tették, hogy az emberek közül egyre többen félnek a jövőt felvázolni, s az Isten mint egyedüli megtartó erősség elfelejtődik a kínok közepette. Vannak akik valós igazságok helyett vélt igazságokat követnek. És panaszuk nem volt alaptalan. Az első világháború első éveiben ugyanis megjelentek a településen a nazarénusok. A magukat megtértnek nevezők hitüket ószövetségi alapokon fogalmazták meg, és a világ közeli végét hirdették. Főként a református gyülekezetből váltak ki, de tobozoztak híveket a római katolikusok soraiból is. Rendszeres liturgiájuk azonban nem alakult ki, inkább szombatosokra emlékeztető szokásaikkal, elveikkel különültek el a bevett vallásokat gyakorló közösségektől. Számuk nem volt meghatározó a település életében, de szokatlan színfoltként a lakosság számon tartotta őket. A lakosság nagy többsége továbbra is a római katolikus, református és evangélikus vallásos alkalmakhoz kötődött, s ezen egyházak liturgiális gyakorlatát követte. Szerencsére a történelmi egyházak lelkipásztorait a községben az általános mozgósítás nem érintette, s amikor 1916. január 21-én a Monarchiában 50 évről 55 évre emelték a hadkötelezettség korhatárát a rákóczi falvi lelkészek már életkoruk miatt sem voltak hadba hívhatók. Hadi célokra az egyházi épületeket sem foglalták le, menekültek elhelyezésére, hadikórház céljára egyetlen épületre sem tartottak igényt az állami hatóságok. Hadifoglyok ugyan érkeztek a településre, de ezek elhelyezése sem igényelte a középületek hatósági lefoglalását.

A hadifoglyok érkezéséről különben Dr. Küry Albert vármegyei alispán 1918 áprilisában következőképpen tájékoztatta a község polgármesterét: „Értesítem, hogy az érkező száz hadifogolyból községük részére húsz db-ot irányítunk. Felhívom, hogy azok ellátása iránt azonnal intézkedjen.”³⁴

A hadifoglyokat földműves munkára adta ki a községi elöljáróság tehetősebb rákóczi falvi családokhoz. Így került Szabó Énok birtokára Pável, az orosz katona. A községbe irányított hadifoglyok egyébként orosz nemzetiségűek voltak, s hosszabb időre maradtak a gazdálkodó családoknál. Itt tartózkodásuk idején heti rendszerességgel jelentkezniük kellett a Csendőrségen, ahol meglehetősen szigorúan bántak velük. Nyelvi nehézségeik miatt gyakran keletkeztek félreértések, konfliktusok. Az olyasféle családi kapcsolat, mint amilyen Szabó Énok és Pável között alakult ki, ritkaságszámba ment, bár a községbeliek gyakran saját szeretteik sorsát vélték felismerni egy-egy

munkára kiadott hadifogoly sorsában.

A hadifoglyoknál azonban sokkal nagyobb érdeklődést mutattak a környéken gyakorlatozó, átvonuló magyar katonák iránt. Ösztönösen úgy gondolták, hogy saját fiaikkal kerülhetnek közelebbi kapcsolatba. Amikor az alábbihoz hasonló tartalmú levelek érkeztek a község vezetőségéhez, a levél tartalmas gyorsan ismertté lett a lakosság körében, s a kíváncsiság magasra csapott: „Folyó év április 4-én a cs. és kir. 18. gyalogezred egyik menetzászlóalja a szandai réten lögyakorlatot tart. A biztonság érdekében a szükséges intézkedést tegye meg. Kelt 1918. március 29-én. Aláírás Dr. Küry alispán.” A katonákkal kapcsolatba lépni azonban nem lehetett, így csak a sóvárgás maradt a messzire szakadt apák és fiúk után.

Néha persze az is jól jött, ha valaki a faluból egészségügyi dolgozó, vöröskeresztes ápolónő lett, s valamelyik katonakórházban szolgálatot teljesítve híradással lehetett az otthoniak számára, találkozott-e valakivel a nagyon hazavártak közül. D. Szabó Veronika például előbb Marosvásárhelyen katonakórházban tevékenykedett vöröskeresztes ápolónőként, majd egy osztrák-magyar kórházvonaton állt a gyógyítás szolgálatában. Sajnos fiatal élete hamar elvirágzott. Egy súlyosra fordult megfázás következtében még abban az esztendőben elhagyta a földi világot, amikor testvére D. Szabó Imre Galiciában Szokoli községben halt hősi halált.

A háborús évek előrehaladtával egyre álomszerűbbé váltak a békés hétköznapiak Rákóczi falván is. Hadművelési területté ugyan sosem vált a község és térsége, mégis mindenki érezte, hogy rendkívüli időket élnek. Nemcsak a szigorú takarékosági elvek érvényesülése és a katasztrofális ellátás miatt, és szeretteik elvesztése, megnyomorodása okán, hanem annak okán is, hogy a kormány 1914. július 26-án elrendelte az egész országra a postai forgalom ellenőrzését, a sajtócenzura bevezetését, valamint korlátozta a gyülekezési jogot és a lakhelyváltoztatást is megnehezítette. Ilyen körülmények között a községben elnémult a közösségi, társasági élet, és bezárták kapuikat a társas együttlétet szolgáló egyletek, körök, társaságok. Jóllehet az 1880-as évek második felétől szép számmal alakultak a községben közművelődési szervezetek, szakmai egyesületek, vallási felekezeten belüli közösségek, gazdasági társulások és különböző segélyező egyletek, a háború időszakában azonban ezek többsége elnéptelenedett és ellehetetlenült. Még a leghosszabb életű és legaktívabb közművelődési szervezet, az Iparos Olvasókör is csak nehezen működött 1914-18 között, sőt működését rövidebb-hosszabb ideig időnként felfüggeszteni is kényszerült. Hasonlóan botladozott a Rákóczi-i Katolikus Népkör is. A katolikus öntudatot ébrentartó és fejlesztő, illetve a római katolikusok anyagi és szellemi érdekeit képviselő szervezet tisztikara ugyanis

a frontra került, s a folyamatos működés személyi feltételek miatt akadozott. A Katolikus Ifjúsági Egylet tagságát az általános mozgósítás ritkította meg, a Szeretetszövetség működését pedig a tagok egzisztenciális ellehetetlenülése nehezítette. Még az olyan nagy mozgósító erejű és társadalmi jelentőségű szervezet mint a Temetkezési Egylet is csak nehezen működött. Sőt a háború második esztendejében egy időre fel is függesztette működését.

Valószínűleg azért, mert hatékonyan működni csak meghatározott taglétszámra alapozva tudott létezni, s a háború kirobbanása után a taglétszám lecsökkent, illetve a fokozódó gazdasági nehézségek miatt a fizetési osztályokat egyre nehezebb volt fenntartani. Egy máig megmaradt egyleti tagkönyv szerint a háború alatt a tagok minden elhalt után 12 fillért fizettek, s összesen 1914-1918. között 146 egyleti tag halt meg. Az egyletnek különben csak a 15-50 év közötti személyek lehettek tagjai nemre, vallási és foglalkozási megosztottság nélkül. Érdekességnek megjegyzendő, hogy az elhunyt egyleti tagok közül mindössze 63 fő volt férfi. Vagyis a számarány jelzésértékű a tekintetben, hogy a férfi lakosság derékhada távol a településtől katonai szolgálatot teljesített.

Az egyesületi élet visszavonulása, a közösségi alkalmak elnéptelenedése mellett az iskolai élet is megszenvedte a háborút. A hadbavonult családfejek helyét ugyanis a nagyobb gyermekek foglalták el a mezei munkában, ennélfogva már 1914 ősztől számolni kellett a rendszeres iskolabajlás akadozásával. A községi elemi népiskolában és a református felekezeti iskolában egyaránt ugrásszerűen megnőtt a kimaradók száma. Az iskolai fegyelem romlott, a rövidebb-hosszabb iskolabezárások miatt megnehezült a tananyag elvégzése. A járványok és a tüzelőanyag hiánya miatt 1916 januárjától ápriliséig, 1917-ben néhány hétre, 1918-ban pedig októbertől egészen a következő esztendő januárjának végéig akadályoztatva volt a tanítás. Ilyen körülmények között nemcsak a nagyobbak, de a tíz éven aluliak közül is többen kimaradtak az iskolából. A községi állami iskolába például az 1915/16-os tanévben a II-III. osztályba összesen nyolcvannyolc tanulót írtak be, év végére azonban csak hatvanan maradtak. Közel egyharmada a kisdíákoknak lemorzsolódott. Ráadásul már ebben a korcsoportban is tizennyolc fiú és nyolc leány kapott intést vagy dorgálást az iskolai feladatok elhanyagolása miatt. Hét fiúra és egy lányra pedig bírságot is ki kellett szabni. Nem volt sokkal jobb a helyzet a református iskolában sem. Az 1914/15-ös tanévet ott például ötvenegy tanuló kezdte összesen I-VI. osztályban, s év végére mindössze negyvenen kaptak bizonyítványt. Annak ellenére, hogy a tanítókat egyik iskolából sem hívták be katonai szolgálatra, s folyamatosan kézben tudták tartani az iskolai életet, mégis a tanulói fegyelem, az általános magaviseleti állapot is sokat

romlott. Elégé el nem ítéhető módon megsokasodott a községi iskolában a lopások száma.

A Haladási Naplók Feljegyzések rovatába gyakran kerültek efféle bejegyzések: „Tolvaj. A külső iskolába tétetett. Lopott. Lopás miatt megbírságot. Lopott és hazudott stb.” A baljós időkben persze a község felnőtt lakossága is több kihágást követett el, mint korábban bármikor. Mivel az életszínvonal a létminimum alá süllyedt, s a megélhetési index nagymértékben visszaesett, a megélhetési bűnözés (tyúklopás, kukoricalopást stb.) száma jelentősen megemelkedett.

Mindazonáltal a háború utolsó éveiben inkább a hadkötelezettség elleni vétés sokasodott meg. A bevonulási, jelentkezési kötelezettséget többen elmulasztották vállalva a bujkálást és a törvényenkívüliség állapotát is. Holovicz Mátyás például úgy maradt ki a háborúból, hogy közel öt éven át vállalta a katonaszökevény sorsot. Dacolva a törvénnyel, néhány megbízható rokoncsalád és a Tisza környéke adott számára menedéket. Ezáltal egyike lett azon bújkáló szökött katonáknak, akiknek számát 1917 végén Magyarország területén több mint 80 ezerre tették a hivatalos jelentések, s akikkel szemben 1918. március 20-án elrendelték a statáriális eljárást. A település azonban nem adta fel fiát, példázva ezzel is, hogy a közösség összetartó ereje még a legnehezebb időkben is működött a községben. Mint ahogy működött akkor is, amikor 1916-ban a román betörés miatt erdélyi menekültek érkeztek Rákóczi falvára. Nem nagy számban ugyan, de a község erőn felül heteken át ingyen látta el őket étellel. Közülük néhányan véglegesen a faluban telepedtek le. Például a Maros-Torda megyei Bíró Dénes és felesége Oltyán Lidia. Annak ellenére, hogy 1915 elején már szinten minden második házból hiányzott a családfő, az élet, az összetartás ereje nem szűnt meg a településen. Férfilakosság hiányában a legszükségesebb mezei munkákat elvégezték az asszonyok és a nagyobb gyermekek, illetve részben, a munkára kiosztott orosz hadifoglyok. Az anyagi források gyorsan kimerültek ugyan, s a lelki megfáradás jelei is mutatkoztak, de a község életképes maradt mindvégig. Az elesettek gyászolása, az állandó aggodalom a frontra kerülő családtagok miatt, s a nélkülözések mellett volt erő ahhoz is, hogy a hadban lévők sikereit büszkeséggel és érdeklődéssel kövessék nyomon. Együtt örültek amikor például ifj. Pap Bálintot a 29. vegyes gyalogezred tizedesét ezüst vitézségi éremmel tüntették ki. Vagy amikor Fazekas László falubeli hentes és mészáros a 68. gyalogezred kötelékében az isonzoí csatában tanúsított hősiességéért bronz vitézségi érmet kapott. Persze arra is volt példa, hogy a frontkatonák próbáltak mosoly csalni az otthon nyomorgó családtagok arcára, vagy legalább is felvillantani a boldog békeidők hangulatát. Bálint János a Magyar kir. 1. honvéd táborigazvezető ezred 4. üte-

gének katonája 1918. május 13-án például a 414. sz. tábori postán egy olyan levelezőlapot adott fel a szülei számára, amelyen egy erdőben a katonák – ő maga is a képen volt – fát fűrészelnék, s a következő sorokat írta a kép hátoldalára: „Kedves Szülejem én egészséges vagyok maguknak is minden jót kívánok és it küldöm a munkáscsapat fenképét én a fűrész fogom csokolom minnyájukat Isten legyen velük és velem. Bálint János.”³⁶

Egyébként 1917-1918-ban egyre gyakrabban és egyre határozottabban hangot kapott a községben a békevágy. Különösen a hadisegélyesek és a hadiözvegyek hangoztatták, hogy elég a háborúból. Nem véletlenül, hiszen az alacsony és sokszor visszatartott segélyek és a maximált árak ezeknek az életnívóját mérhetetlenül alacsony szintre szorították.

Minket a háború sírba temet – mondogatták a nagycsaláddal egyedül maradt asszonyok, akik közül nem egynek a napi betevő sem volt biztosítva. Jobb esetben nekimentek a határnak, a szomszédok termésének, rosszabb esetben a halállal próbálkoztak. Nem egy közülük a háború kezdetén még büszkén viselte a „Pro Pátria 1914” feliratú vasgyűrűt, hiszen a település asszonyai szinte egy emberként csatlakoztak a Gyorssegély-Augusztia Alap által szervezett „Aranyat-vasért” mozgalomhoz. Sokszor egyetlen értéküket, a jegygyűrűt adták oda a hazának, hogy cserébe vasékszereket kapjanak, illetve a haza cserébe száraz gally szedegetését, kenyér, - liszt, - krumpli és cukorhiányt juttatott nekik, s járványok és éhség által meggyötört gyermekek látványát. A hadisegélyes asszonyok csaknem félszáz főnyi tömege gyakran hiába várt a szükösen előírt járandóság utalványozására, mert akárcsak szerte az országban, a Közélelmezési Hivatal nem állt a helyzet magaslatán Rákóczi falván sem. Szenvedtek és gyászoltak a hadisegélyes asszonyok. Arcukról a mosoly lehervadt, a háború magával vitte a fiatalságukat is. Mire a világháború vihara véget ért, testben és lélekben egyaránt megöregedtek. Új életet kezdeni, új házasságot kötni eszükbe sem jutott. Húzták az ígát az öreg szülők árnyékában, s álmaikban összetört fiatalságuk cserépdarabjait ragasztgatták.

Akik itthonmaradtak

Akik helytálltak itthon – Csendes Franciska és fia Kalmár József

Akik aggódtak és hazavárták a frontkatonákat – Menkó Veronika, Menkó Apollónia

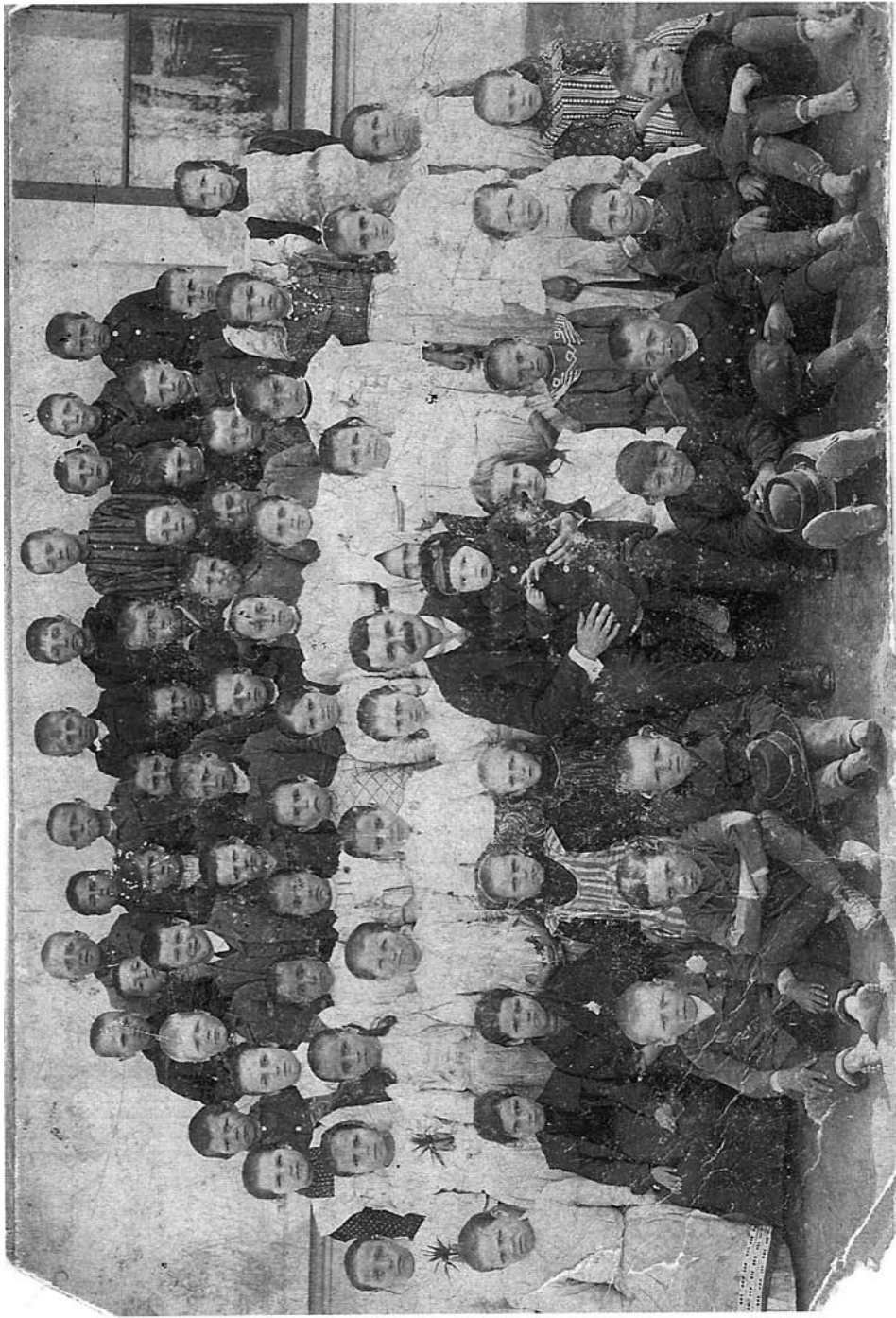
Akik aggódtak és hazavárták a katonákat – Mezei Juliánna 1916

*Akik hazavárták a katonákat – Adorján Katalin és gyermekei kisebb fiú Tóth Mihály,
legkisebb Tóth Miklós, nagyobb Tóth József*

*Civil élet a háború idején – Szabó Énok rákóczi falvi gazdálkodó
és Pável az orosz hadifogoly 1916-ban*

Hám László röm.kat. tanító és az Állami Elemi Népiskola tanulói az 1910-es években a háború idején

II osztály

Erdélyi Terencez,
Rékási Mária's
Hatalaz Lajos.
Szokinger József
Szendi Inre.

Murvai Lidia
Szeliudi Rozália

7.

8

Kása Mária. -

I osztály

Borsos Andrá's
Szemusnikovszky Korneil

Tosh István
Leukovics (cece) Lajos
Rékási Mária's
Perci Gyula
Kása József
Kása Béla.

Avánovics Juliánna
Erdélyi Zuzsanna
Szendler (Pap) Terézia
Pap Mária. -

12.

Rákóczi falvani 1915. április hó. 12. en

Szemusnikovszky János
- igazgató

Akik közül többen árván maradtak

A
rakócei falvai reform. iskola 6-12 éves női
dekeinek névsora az 1914/95 évben.

1.33. g. 15.

VI osztály

Murvai Sándor
Skelindi Teréz
Jovánovics Ilona.
Perei Rozália
Rékási Juliánna -
6 Balla Mária

V. osztály

W. Szabó János
Szabó Rozália
Szekinger Karola.
Skelindi Erzsébet
Pórbély Zsuzsanna.
6. Főh Erzsébet

IV osztály

Bercs István
Boros Béla
Rékási Márton
Főh Sándor
Murvai Imre.
Kiskai Erzsébet
7. Lénicz Pép Mária

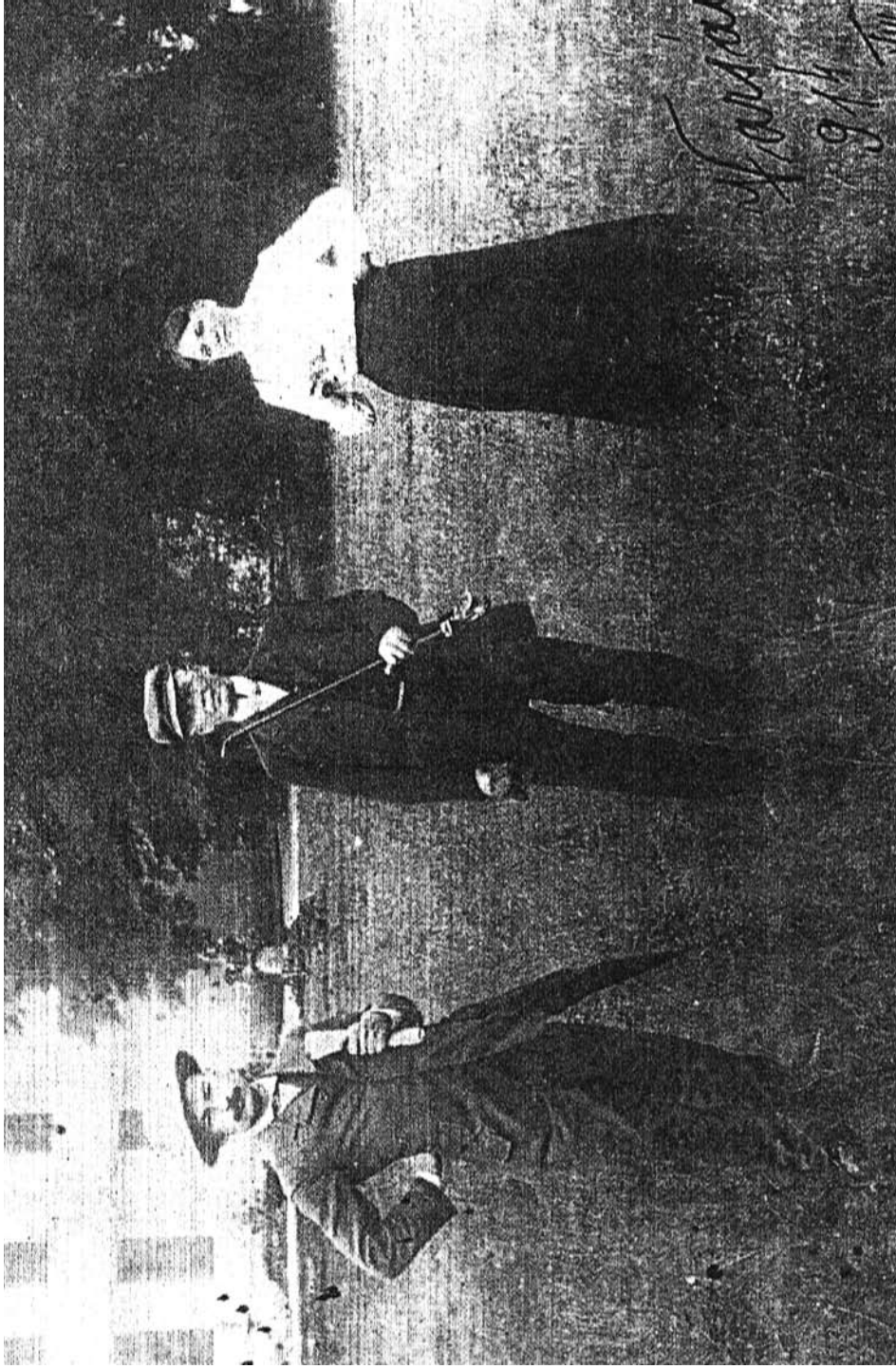
III. osztály

Szendi László
W. Szabó Pál
Dobroncei Mária
Pép Juliánna
5. Szabó Lidia

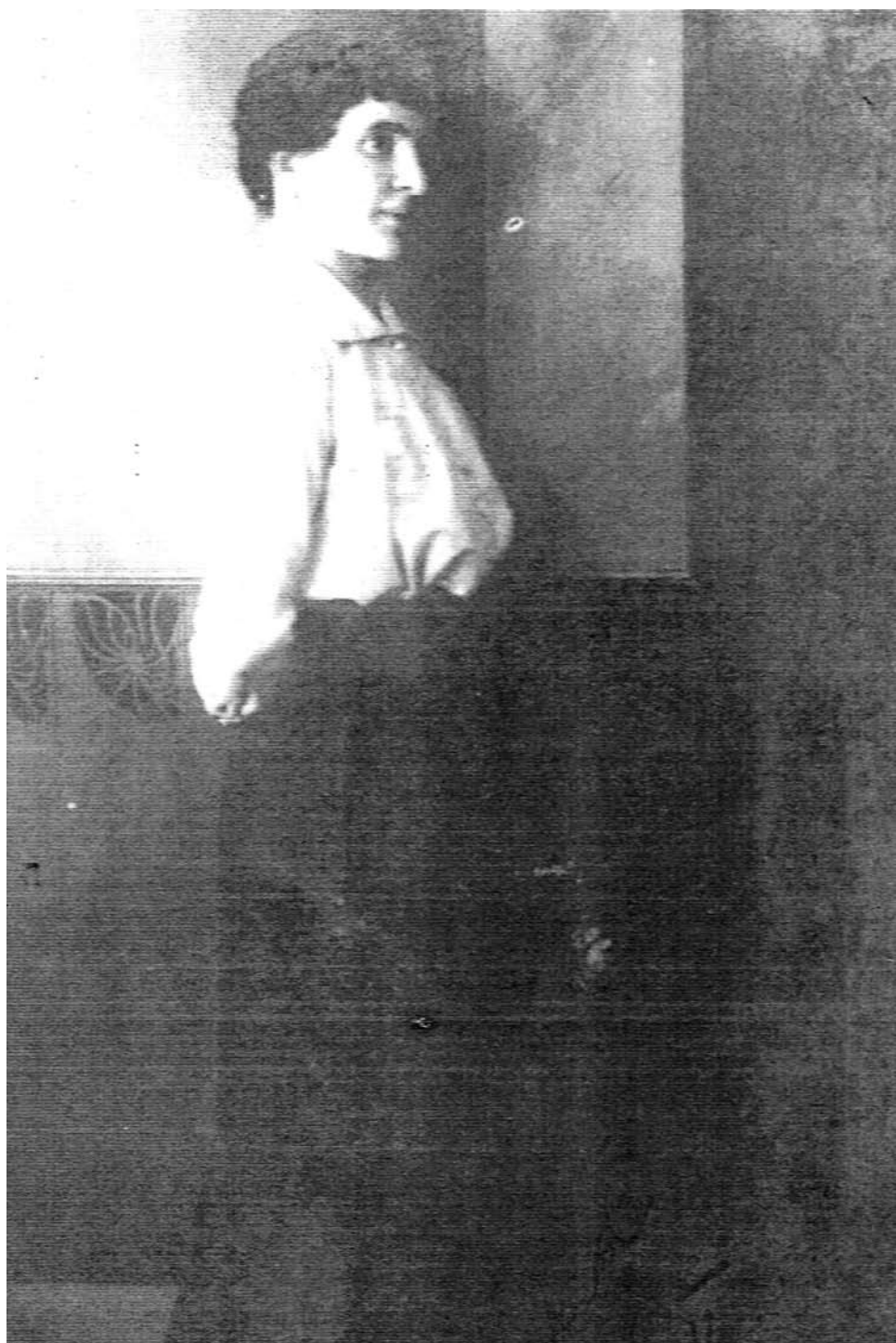
Akik közül többen árván maradtak

Civil élet a háború idején – Kenyeres Lajosné és férje, Rákóczi falva, 1915. IX. 17.

A varsányi Gorove-kastély parkjában 1914. augusztusában

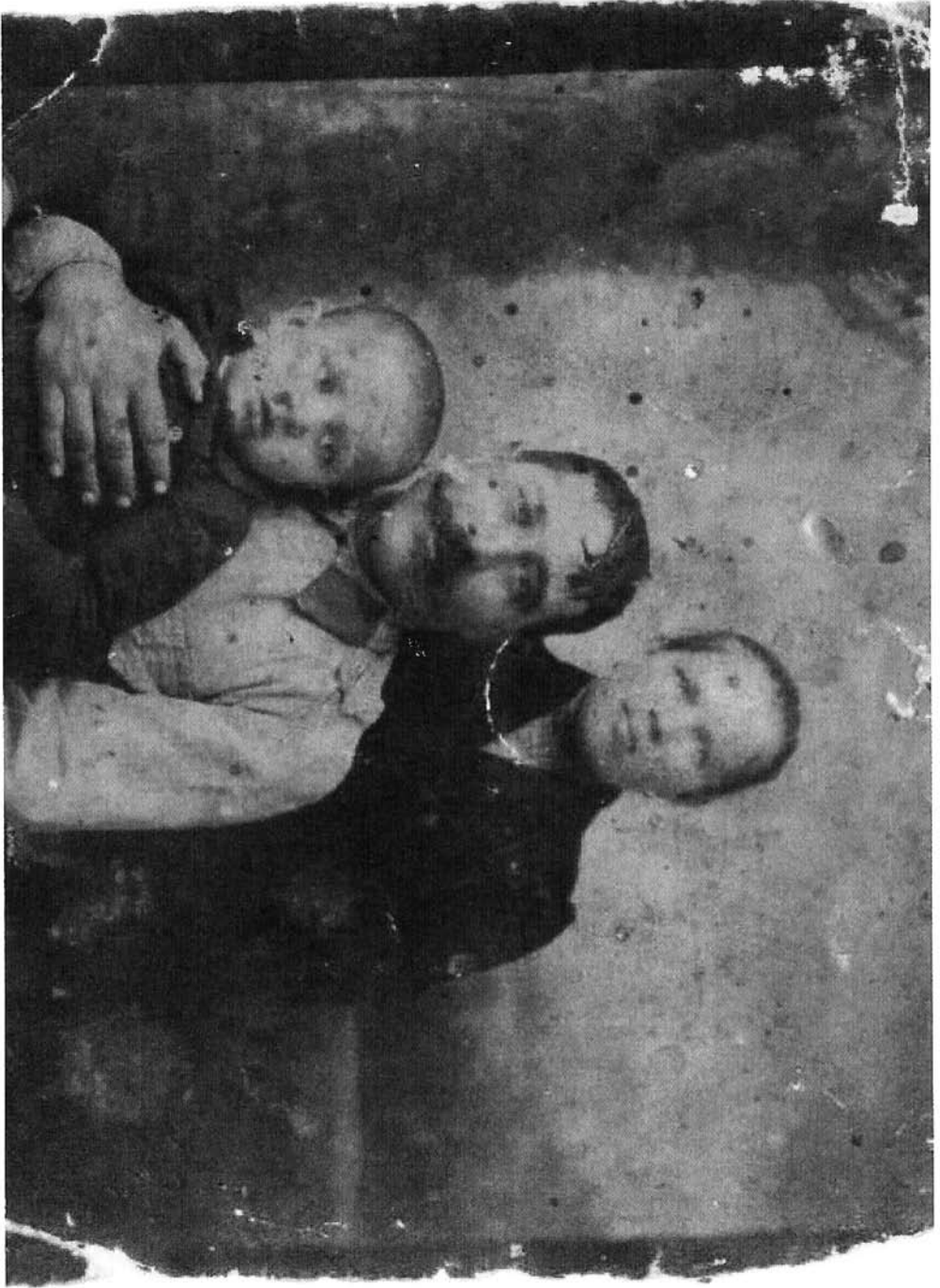
Gorove Lászlóné sz. Fáy Adrienn a Varsányi kastélyban 1914-ben

A háború befejeződött

Hazatértek a katonák /Lantos József és felesége/

Hazatértek a katonák /Tóth Mihály és családja/

Tájékoztató. — Prospekt.

KATONA-NYOMOZÓ JEGYZÉK

SOLDATEN-SUCHLISTE

A CS. ÉS KIR. HADÜGYMINIS-
TERIUM, A M. KIR. HONVÉDELMI
MINISTERIUM ÉS A MAGYAR
VÖRÖSKERESZT-EGYLET HOZZÁ-
JÁRULÁSÁVAL ÉS TÁMOGATÁ-
SÁVAL KIADJA:
A MAGYAR
VÖRÖSKERESZT-EGYLET
TUDÓSÍTÓ IRODÁJA

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, IV., Váci-utca
Felolós kiadó:
BATTYÁNY LAJOS GRÓF,
v. b. t. t.,
HADIK-BARKÓCZY E. GRÓF,
v. b. t. t., főmegbizottak,
a Tudósító Iroda vezetői

Redaktion und Administration:
38. szám — Telefon: 12—61
Für die Ausgabe verantwortlich:
GRAF LUDWIG BATTYÁNY,
wirkl. gch. Rat.,
GR. ANDR. HADIK-BARKÓCZY
wirkl. geh. Rat., Hauptdelegierter,
Vorstände des Auskunfts-bureaus

MIT ZUSTIMMUNG UND UNTER-
STÜTZUNG DES K. U. K. KRIEGS-
MINISTERIUMS, DES KÖN. UNG.
HONVEDMINISTERIUMS U. DES
VEREINS VOM UNG. ROTENKREUZ
HERAUSGEGEBEN VOM:
AUSKUNFTSBUREAU
DES UNG. ROTENKREUZ
VEREINS

A KATONA-NYOMOZÓ JEGYZÉK eltűnt katonák felkutatását célozza.

EGYSZERI KÖZLÉSI DÍJAK: Kis mező 2.— kor., kettős mező 4.—kor.,
hármás mező 6. korona, arcképkészítési díja külön 5.— korona.
Vagyontalanok kitalálásán minden szám szövegének egy negyed része erejéig
(fénykép nélkül) ajándékosan közöljük.

Az „Osztrák Katonanyomozó-jegyzék”-et a Rof. Kreuz-
Kriegsauskunftsstelle, Wien, I. Stock im Eisenplatz 3. adja ki.

Die SOLDATEN-SUCHLISTE forscht nach verschwundenen Soldaten.

ANZEIGENPREIS FÜR EINE NUMMER: Einfaches Feld K 2.—, Doppeltes
Feld K 4.—, Dreifaches Feld K 6.—, Klischeepreis der Fotografie K 5.—.
Für Unbemittelte steht der vierte Teil einer jeden Nummer (ohne Foto-
grafie) kostenlos zur Verfügung.

Das „Österreichische Suchblatt“ wird von der Rof. Kreuz-
Kriegsauskunftsstelle, Wien, I. St. im Eisenpl. 3. herausgegeben.

A KATONA-NYOMOZÓ JEGYZÉK

**eltűnt katonák felkutatását
célozza.** Minden számát **ingyen**
küldjük az

**ellenséges államok fogoly-
táborába,
összes csapattesteknek,
katonai intézeteknek,
kórházaknak
és a hadifogságból hazatért
rokkant katonáinknak.**

A jegyzék tehát azok kezébe kerül, akik
minden valószínűség szerint sok olyan ka-
tona sorsát ismerik, akikről eddig hivatalos
hir nem érkezett.

A közleményeket a beküldött adatok alapján
a szerkesztőség szövegezi.

Arcképes kitalások csak legalább kettős
mezőben férnek el; a klisé készítési költség a
közlési díjon kívül **5** korona. A fényképes kitalás
egyszeri közlési díja tehát kettős mezőben **9** korona,
hármás mezőben **11** korona.

Die SOLDATEN-SUCHLISTE

**forscht nach verschwundenen
Soldaten.** Jede Nummer wird ,
**den Gefangenenlagern der
feindlichen Staaten,
sämtlichen Truppenverbänden,
Militär-Anstalten,
Spitälern und
allen aus der Kriegsgefangen-
schaft heimgekehrten invaliden**

kostenlos zugesendet. Somit gelangt die
Suchliste in Hände solcher Personen, die
aller Wahrscheinlichkeit nach über viele
Soldaten Auskunft erteilen können, über
welche jede amtliche Nachricht fehlt.

Die Anzeigen werden laut den eingesandten
Daten durch die Redaktion abgefasst.

Die mit Fotografie versehenen Anzeigen
beanspruchen einen Raum von mindestens zwei
Feldern; Preis des Klischees ist: K **5**.— Einmaliger
Einschaltungspreis einer Anzeige mit Fotografie ist
demnach in zwei Feldern K **9**.—, in drei Feldern K **11**.—

Függelék

Jelenlegi ismereteink szerint, írásos források alapján dokumentálhatóan, 1914-1918 között Rákóczi falváról a következő személyek vonultak hadba:

1. *Arnóczky Mihály: 1885-ben született Rákóczi falván. A harcokban alig harminc esztendősen életét veszítette.*

2. *Aszódi András: Meghalt a háborúban.*

3. *Bagi József: A galíciai fronton lőtt sérülést szenvedett. Előbb a front mögötti elsősegély-helyre vitték, majd sebesülése súlyossága miatt a miskolci katonakórházba szállították. A katonakórházban halt meg 1916. június 7-én.*

4. *Baczúr Gábor: Az 1. sz. honvédgyalozezred katonájaként több hadszíntéren is megfordult. Utolsó állomáshelyén, az olasz fronton járványos megbetegedés tette harcképtelenné. Kórházvonattal Budapestre a K.u.K. Mária Valéria Hadikórházba szállították. Ott halt meg 1918. augusztus 22-én.*

5. *Balázs Antal: 1895-ben született Rákóczi falván. Az általános mozgósítás idején Szerbiába irányították, majd rövid idő múlva átvezényelték Galiciába. Miközben gyalozezredében szolgálatot teljesített az oroszok fogságába esett. A hadifogságból a háború után visszakерült Rákóczi falvára, s megérte a második világháború éveit is.*

6. *Balczer Tamás: A rákóczi falvi Iparoskör tagjaként vonult be katonai szolgálatra. A harcokban életét veszítette.*

7. *Balla Zsigmond: Jelenlegi ismereteink szerint csak annyit tudunk, hogy meghalt a háborúban.*

8. *Banczik István: 1917-ben valamelyik hadszíntérről levelet küldött az édesapjának, aki szintén frontszolgálatot teljesített valószínűen az olasz fronton. A levél tartalma szerint éppen fenyítés alatt volt. További sorsa ismeretlen.*

9. *Barna Mihály: 1884-ben született Rákóczi falván. Az általános mozgósítás idején Szerbiába irányították. A háborúban életét veszítette.*

10. *Barta Balázs: A háborúban életét veszítette. Életének frontszolgálati eseményeiről nem rendelkezünk adatokkal.*

11. *Bartus László: 1914-ben vonult be, s Szerbiában teljesített frontszolgálatot a lovaságban. Az állásharc kialakulása idején a hadosztályát átszervezték. Sorsának további alakulásáról adatokkal nem rendelkezünk.*

12. *Bálint János: 1889-ben született Rákóczi falván. Katonai szolgálatot a magyar királyi 1. sz. honvéd táborigyűs ezre kötelékében teljesített.*

13. *Berki Péter: 1878-ban született. Népfőlkelőként gyalogsági harcra osztották be. Az északkeleti frontra került, s Galiciában veszítette életét 1916-ban. Három árva maradt utána Rákóczi falván, ahol a háború kitörése előtt az Iparoskör tagja volt.*

14. *Biró János: A háborúban életét veszítette. Sorsáról közelebbi adatokkal nem rendelkezünk.*

15. *Borsos János: 1892-ben született Rákóczi falván. 1915-ben az olasz frontra vezényelték. Hamarosan fogságba esett. Három és fél esztendőt töltött olasz fogságban. A háború után hazatért Rákóczi falvára.*

16. *Buczko György: A háborúban életét veszítette.*

17. Bugyi János: Nem teljesen megbízható adatok szerint a 68. ezredben szolgált a gyalogságnál. Talán őrmesteri rangja is volt, s 1916-ban Lucknál harcolt. Esetleg arany vitézségi érmmel is rendelkezett. Teljesen bizonyos viszont, hogy a harcokban életét veszítette.

18. Bugyi Máté: A háborúban életét veszítette.

19. Bugyi Sándor: A háborúban életét veszítette.

20. Burzi Sándor: 1877-ben született. Tényleges katonai szolgálatát az I. honvéd huszárezred II. szakaszában töltötte. A háború kitörésekor ugyancsak a honvéd huszárok közé osztották be, és Szerbiába irányították. A szerb fronton tanúsított hősiességéért ezüst vitézségi érmmel tüntették ki. Az egyik bevetés során ez a kitüntetés mentette meg az életét. A golyó ugyanis lepattant az érem fém részéről. A háború után hazatért Rákóczi falvára.

21. Czene Mihály: A háborúban életét veszítette.

22. Csajbók János: A háborúban életét veszítette.

23. Csák Antal: A háborúban életét veszítette.

24. Cselő Gusztáv: A háborúban életét veszítette. Hadba vonulása előtt a rákóczi falvi Iparoskör tagja volt.

25. Csete Péter: 1884-ben született Rákóczi falván. Szülei Cankó Ilona és Csete Ferenc voltak. Életét veszítette a háborúban.

26. Csete Sándor: Hadbavonulása előtt a rákóczi falvi Iparoskör tagja volt. A háborúban életét veszítette.

27. Csomor Gáspár: A háborúban életét veszítette.

28. Csősz Péter: Adatok hiányában csak abban lehetünk biztosak, hogy 1915-ben az olasz frontra vezényelték, s ott fogságba esett.

29. Deák Ferenc: 1917-ben került ki a frontra.

30. Deák István: A 40. honvéd nehéz táborigádés 2. ütegében szolgált. Előbb Galiciában volt a tűzvonalban, majd átirányították az olasz frontra. Végig harcolta a háborút sebesülés nélkül. Tizedesi rangja volt.

31. Deák János: A magyar királyi 2. sz. honvéd gyalogezred katonájaként került Galiciába. A harcok során életét veszítette. A kalmkoveyi katonatemetőben helyezték örök nyugalomra 19... augusztus 29-én római katolikus szertartás szerint.

32. Deák László: 1917-ben vonultatták be.

33. Demény János: A harcok során életét veszítette.

34. Dencs Antal: A harcok során életét veszítette. Frontszolgálat előtt a rákóczi falvi Iparoskör tagja volt.

35. Dencs Márton: A harcok során életét veszítette. Katonai szolgálata előtt a rákóczi falvi Iparoskör tagja volt.

36. Domány István: A harcok során életét veszítette.

37. Erdei Gábor: A harcok során életét veszítette.

38. Erki János: A harcok során életét veszítette.

39. Eszes Mátyás: A harcok során életét veszítette.

40. Fazekas László: A 68. gyalogezred kötelékében került az olasz frontra, ahol hősiességéért bronz vitézségi érmmel jutalmazták. A háború után visszatért Rákóczi falvára, s a két világháború között hentes- és mészárosként tevékenykedett.

41. Fodor János: A harcok során életét veszítette.

42. Frankó János: Az északkeleti hadszíntéren harcolt. Galiciában esett orosz hadifogságba. A háború után hazatért Rákóczi falvára.

43. Gajdos János: Az általános mozgósítás idején Szerbiába irányították. 1914 őszén alakulata Zimony mellett foglalt állást, ahol hamarosan tüdőlővést kapott. Kivonták a tűzvonal-

ból, s Dél-Tirolba szállították hadikórházba. Felgyógyulása után, 1915 január-február fordulóján a keleti frontra vezényelték. Uzsokra vonult be, ahol rövid időn belül orosz fogságba esett. Közel négy és fél esztendő telt a Bajkál-tó környéki hadifogoly lágerekben. A fogságból szabadulva hazatért Rákóczi falvára, ahol megérte a második világháború éveit is.

44. Gattyán József: Az általános mozgósítást követően Szerbiába irányították, majd az olaszok hadbalépése után átvezényelték a Dolomitokba. Az olasz támadások idején súlyos sebesüléseket szenvedett, ezért az elsősegély helyről a stendhali hadikórházba szállították. Felgyógyulására azonban nem került sor: 1916 április 21-én a katonai kórházban belehalt sérüléseibe.

45. Gulyás Péter: 1914 őszén Szerbiába irányították, majd átvezényelték az északkeleti frontra. Galiciában esett orosz fogságba.

46. Holovecz Mátyás: Huszonnyolc éves volt a háború kitörésekor. A részleges illetve az általános mozgósítás idején megtagadta a hadba vonulást. A későbbiekben sem tett eleget a bevonulási kötelezettségének. Vállalva a törvényen kívüliséget a háborús éveket bujkálással töltötte.

47. Hoppál Mihály: A Linz és Zimony között szolgálatot teljesített Dunai Flottila katonájaként tevékenykedett.

48. Horváth Bála: A harcok során életét veszítette.

49. Horváth István: A keleti fronton került tűzvonalba, s Uzsok környékén esett orosz fogságba.

50. Hovodzák János: A harcok során életét veszítette.

51. Hegyes Kálmán: A harcok során életét veszítette. Hadba vonulása előtt a rákóczi falvi Iparoskör tagja volt.

52. Huszár György: A harcok során életét veszítette.

53. Ignác Mihály: A harcok során életét veszítette. Kilenc hadiárva maradt utána.

54. Juhász János: Az általános mozgósítást követően Szerbiába irányították, majd 1915 kezdetén átvezényelték Galiciába. Ott esett orosz fogságba.

55. Katona András: 1889-ben született Rákóczi falván. Az általános mozgósításkor bevonult. Élete további alakulásáról nem rendelkezünk adatokkal.

56. Katona István: A harcok során életét veszítette.

57. Katona József: 1914 őszén bevonult. Élete további alakulásával kapcsolatban nem rendelkezünk adatokkal.

58. Katona Kálmán: A harcok során életét veszítette.

59. Kenyeres József: A háborús katonai szolgálatot a szerb fronton kezdte. 1915-ben azonban átvezényelték az olasz frontra. A Dolomitokban esett olasz fogságba, ahonnan csak a háború befejeződése után térhetett haza.

60. Kertész József: A harcok során életét veszítette.

61. Kiss József: A harcok során életét veszítette.

62. B. Kiss József: A harcok során életét veszítette.

63. B. Kiss János: 1888-ban született Rákóczi falván. Tényleges katonai szolgálatát a háború kirobbanása előtt az egyik közös császári és királyi gyalogezredben Bécsben töltötte. A háború kitörésekor Szerbiába vezényelték.

64. Kiss Mihály: A harcok során életét veszítette. Egyes nem teljesen hiteles források szerint 1915-ben az orosz fronton halt meg.

65. Kocsis József: 1914 őszén Szerbiában kezdte a frontszolgálatot, majd 1915 januárjától a keleti hadszíntéren harcolt. Itt esett orosz fogságba.

66. Kovács János: A harcok során életét veszítette.

67. G. Kovács Pál: 1880-ban született, alapító család gyermekeként. Az általános mozgósítás idején bevonult, és szakaszpáncsnokként Szerbiába került. Az olaszok hadbalépésekor átvezényelték az olasz frontra. Részt vett a Doberdónál vívott véres harcokban. Az egyik bevetés alkalmával megsebesült. Előbb egy dél-tiroli katonakórházban ápolták, majd kórházvonat szállította Budapestre a K.u.K. Mária Valéria hadikórházba. Sebesüléséből hosszú szenvedés után felgyógyult.

68. Krajcz Antal: A galíciai harcok során életét veszítette.

69. Krupincza János: A harcok során életét veszítette.

70. Kukucska István: A harcok során életét veszítette.

71. Kulik István: A harcok során életét veszítette.

72. Lanta Mihály: 1914 őszen a szerb frontra került, majd a következő év elején átvezényelték Galiciába. Itt esett orosz fogságba. Az oroszországi hadifogoly lágerekben több mint három évet töltött.

73. Maczali Mihály: A harcok során életét veszítette.

74. Marsi Gábor: A harcok során életét veszítette.

75. Major Pál: A harcok során életét veszítette.

76. Máté Ádám: A harcok során életét veszítette.

77. Merena Ferenc: 1914-ben az általános mozgósítás idején a 68. gyalogezred 2. századába nyert beosztást, és a szerb frontra vezényelték. Az orosz mozgósítás előrehaladtával azonban átírányították az északkeleti hadszíntérre. Galiciában esett orosz fogságba. Közélen három és fél esztendő tölött oroszországi hadifogoly lágerekben. Többek között időzött a Mordvinfölddel határos Alatír-ban és Krasznojarszkban is. Szabadulás után hazatért Rákóczi falvára.

78. Merena (Páldi) János: Frontkatonaként a 17. honvéd gyalogezred kötelékében teljesített szolgálatot. Hosszabb idő tölött az olasz fronton, de megjárta az északkeleti hadszíntért is.

79. Mezei Károly: A háború kirobbanásakor még tényleges katonai szolgálatát töltötte. Alakulatával rögtön Szerbiába irányították, de az orosz mozgósítás felgyorsulása miatt még alig érkezett meg délre, máris átvezényelték az északkeleti hadszíntérre. Hősies magatartásáért vitézségi érmet kapott. Tizedesi rangja volt.

80. Molnár Ádám: A harcok során életét veszítette.

81. Molnár Mihály: A harcok során életét veszítette.

82. Molnár Pál: 1914. szeptember 26-án veszítette el életét a Szazina melletti ütközetben. Mindössze 25 éves volt. Jelenlegi ismereteink szerint ő volt Rákóczi falva első háborús áldozata.

83. Mondok László: A 67. császári és királyi közös gyalogezred kötelékében teljesített frontszolgálatot az orosz majd az olasz fronton. A háború befejezése után hazatért Rákóczi falvára.

84. Murvai Sándor: Tizedesként az olasz hadszíntér harcaiban vett részt. Különösen kitűntette magát a Doberdónál vívott heves küzdelmekben.

85. Nagy András: A harcok során életét veszítette.

86. V. Nagy Ignác: 1914-ben az általános mozgósítást követően a szerb frontra induló menetszázadba kapott beosztást. Tűzvonalba 1914 őszen került. Az első bevetéseket szerencsésen túlélte, és 1915 januárjában átvezényelték az északkeleti hadszíntérre. Itt hamarosan orosz fogságba esett. A fogságból csak 1918 végén érkezett haza.

87. Nagy Imre: A harcok során életét veszítette.

88. T. Nagy István: 1915-ben került az olasz frontra. Részt vett a Dolomitok kegyetlenül

nehéz téli harcaiban. Egyik bevetés alkalmával az olasz előőrsök foglyul ejtették. Három és fél évet töltött észak-olaszországi fogolytáborokban. A háború befejeződése után tért haza Rákóczi falvára.

89. Nagy József: A harcok során életét veszítette.

90. Nádas Péter: A harcok során életét veszítette.

91. Náhóczki János: Az északkeleti hadszíntéren teljesített katonai szolgálatot. Adatok hiányában élete további eseményeiről bizonyosat nem mondhatunk.

92. Négyesi György: A harcok során életét veszítette.

93. Oláh János: A harcok során életét veszítette.

94. ifj. Papp Bálint: 1914-ben az általános mozgósítás idején a 29. honvéd gyalogezredbe nyert beosztást. A szerb frontra vezényelték, ahol hősiesség magatartása elismerésül ezüst vitézségi érmet kapott. Sorsa további alakulását adatok hiányában nem ismerjük.

95. Papp Ferenc: Az olaszok hadbalépésével megnyílt déli frontra vezényelték, ahol rövid időn belül fogságba esett.

96. Pápai József: 1914 őszén Szerbiában teljesített frontszolgálatot. Sorsának további alakulása adatok hiányában nem ismert.

97. Pelle Imre: A harcok során életét veszítette.

98. Perei Gábor: Az általános mozgósítás során a 68. gyalogezred 2. századába nyert beosztást. Prágába vonult be a Czernin laktanyába, mivel tényleges katonai szolgálatát a háború előtt itt töltötte.

99. ifj. Perei Sándor: A harcok során életét veszítette. Bevonulása előtt az Iparoskör tagja volt.

100. Petrik István: A háború kirobbanásakor tényleges katonai szolgálatát töltötte a honvéd huszároknál. A mozgósítás idején alakulatával Szerbiába irányították.

101. Révész Balázs: A harcok során életét veszítette.

102. Roca Béla: A harcok során életét veszítette.

103. Sipos István: 1914-ben Szerbiába vezényelték, majd átirányították Galiciába.

104. Stockinger Gyula: A harcok során életét veszítette.

105. Szabados István: A harcok során életét veszítette.

106. Szabados Ferenc: 1916. január 19-én az olasz fronton veszítette életét. Várandós felesége maradt özvegyen.

107. D. Szabó Imre: 1914-ben a mozgósításkor a 68. gyalogezred 14. menetszázadába osztották be, s az ősz folyamán a szerb frontra került. 1915 elején azonban átirányították az északkeleti hadszíntérre. Szokoly községben halt meg 1915. március 8-án lőszerosztás közben elszenvedett lött sérülés következtében. Bajtársai temették el halálózása színhelyén.

108. M. Szabó Imre: 1917. május 30-án veszítette el életét homloklövés következtében a Szebin melletti ütközetben.

109. Szabó István: A harcok során életét veszítette.

110. Szabó Mihály: A harcok során életét veszítette.

111. Szarvas András: A harcok során életét veszítette.

112. Szendi Zsigmond: Tényleges katonai szolgálatát a háború előtt a császári és királyi szolnoki 68. gyalogezred katonájaként töltötte, ezért a mozgósítás idején is a közös gyalogezredbe nyert beosztást. Előbb a szerb fronton harcolt, majd átvezényelték Galiciába. Testvérei közül vele egyidőben Bálint, Sándor és Lajos teljesítettek frontszolgálatot.

113. Szurgyi Ferenc: A harcok során életét veszítette.

114. Szurgyi Zsigmond: 1914-ben a szerb frontra vezényelték, majd átirányították az északkeleti hadszíntérre. 1915. május 2-án a 4. osztrák-magyar hadsereg kötelékében részt

vett a gorlicei áttörésben. A heves harcok során orosz fogságba esett.

115. Szűcs Illés: A harcok során életét veszítette.

116. Takács István: A harcok során életét veszítette.

117. Tápai Antal: 1915-től a galíciai harcokban vett részt.

118. Técsi Zoltán: Előbb a szerb fronton vett részt a harcokban, majd Galiciában. Századosi rangja volt.

119. Telek Imre: 1915-től a galíciai és a bukovinai harcokban vett részt. Orosz fogságba esett.

120. Tóth György: A harcok során életét veszítette.

121. T. Tóth János: A harcok során életét veszítette.

122. Tóth L. József Illés: A harcok során életét veszítette.

123. Uhlár János: Több évet töltött orosz hadifogoly lágerekben.

124. Vas János: Galiciában teljesített frontszolgálatot. Bajtársai közül többen az isopovezeji? Katonatemetőben nyugsznak.

125. Vastag Pál: A harcok során életét veszítette.

126. Vágó László: A harcok során életét veszítette.

127. Vigh Ferenc: Az olasz fronton, Doberdónál vívott véres harcokban életét veszítette.

128. Vigh György: 1915-től az olasz fronton harcolt. Részt vett a híres isonzo-i csatákban. A lábán sebesülést is szenvedett. IV. Károly királlyal Prágába is bevonult. A Piave-nál egy időre fogságba is esett. Mint a 29. honvéd gyalogezred katonája hősiességéért kiüntetését kapott.

129. Vigh István: Az olasz fronton, a Doberdói fennsíkon vívott véres harcokban életét veszítette.

130. Vincze Illés: 1914 őszétől Szerbiában harcolt, majd 1915-től az olasz fronton tanúsított hősiességéért, mint a császári és királyi táborigaznádok ezred katonája. 1916-ban fogságba esett, s közel négy esztendőig töltött olaszországi lágerekben.

131. Zakar Pál: 1914-ben honvéd huszárként vezényelték a szerbiai frontra. 1915-ben a lovasságnál végrehajtott átszervezés folyamán ezredét kivonták a tűzvonalból, s társai gyaloghadosztályba nyertek beosztást. Ő pedig József főherceg lovásza lett.

132. Zakar Sándor: Ő is honvéd huszárként kezdte a frontszolgálatot Szerbiában. Az 1915. évi átszervezést követően is a lovasságnál maradt. Egészen addig, míg 1917-ben a lovasság, mint fegyvernem lényegében megszűnt.

133. Zaymus Gyula: 1896-ban született Rákóczi falván. 1915-ben vonult be katonai szolgálatra a 13. közös huszárezredhez Kecskemétre. Ugyanebben az esztendőben mint gyalogosított huszár és nehézgéppuskás került ki az orosz harctérre, ahol a 68. közös gyalogezredbe nyert beosztást. Részt vett a Stryj, Drohobicz, Luck, Breszt-Litovszk, Rowno és Kowno körüli harcokban. A breszt-litovszki visszavonulás idején súlyos sebesüléseket szenvedett. Katonai kórházba került. Felgyógyulását követően a román frontra irányították, majd az olasz harctérre vezényelték. Itt többek között 1918. június 15-én részt vett a Piave-nál a nagy offenzívában. 1918 októberében az utolsó nagy ellentámadás során angol hadifogságba esett. A fogságból 1919. december 24-én tért haza Rákóczi falvára, ahol vendéglósként tevékenykedett a továbbiakban. Háborús szolgálata során négyszer kapott bronz vitézségi érmet, ezenkívül megkapta a Sebesülési érmet is két sávval. (A sávok száma a sebesülések számát jelezte!)

A fent nevezett hadbavonultakon kívül Rákóczi falván az első világháború idején még 1920 olyan személyről van tudomásunk, akik az 1912. évi véderőtörvény értelmében a háború éve-

iben védköteles körben voltak. Vagyis a részleges és az általános mozgósítás során a hadvezetés számolt velük. Azt azonban, hogy hova nyertek beosztást és melyik hadszíntérre vezényelték őket, egyelőre adatok hiányában nincs módunk közölni. Mindössze kiegészítésként a következőket említhetjük:

134. Bohácsik József: 1886-ban született. A szerb fronton harcolt, majd az orosz fronton. Talán hat esztendő telt el hadifogságban.

135. Bohácsik Károly: 1881-ben született. Szóbeliség útján őrzött emlékek szerint Szerbiát járta meg.

136. Bohácsik Pál: 1898-ban született. Szóbeliség útján őrzött emlékek szerint a szerb és az olasz fronton harcolt, s olasz fogságban is volt.

137. Bohácsik Sándor: 1896-ban született. Valahol valamikor a háború utolsó éveiben a harcok során életét veszítette.

138. Igrinyi Gyula: 1889-ben született. Emlékezet szerint a szerb frontra került. Meg is sebesült valamikor, de a hadtestnél maradt.

139. Szabó Ferenc: 1890-ben született. Az 1858-as haderőreform-rendelet alapján 1860-ban felállított császári és királyi szolnoki 68. gyalogezredben szolgált a tényleges katonai szolgálata idején. Feltehetően ebbe a gyalogezredbe osztották be a háború idején is.

140. Szurgyi Pál: 1884-ben született. Tényleges katonai idejét ő is a 68. sz. közös gyalogezredben töltötte. Valószínűsíthető, hogy a mozgósításkor is ehhez az alakulathoz nyert beosztást.

Végezetül még jegyezzük meg, hogy az első világháború viharában bátran küzdő rákóczi falvi hadfiak nevét a szülőfalu maga módján igyekezett megörökíteni. A körülbelül 350 hadba vonult közül legalábbis az elesett hősökét. Eleinte úgy, hogy a szokásos istentiszteleti alkalmakon külön imát mondtak a háborúban odamaradtaként, majd pedig a település központjában felállították a hősök emlékművét.

Az emlékmű állítás gondolata országosan a háború második esztendejében vetődött fel. Amikor is báró Abele Ferenc vezérkari őrnagy Tisza István miniszterelnöknek javasolta, hogy az országgyűlés alkosson törvényt az emlékművek felállításáról. A javaslat alapján a miniszterelnök a képviselőház elé vitte a gondolatot, s 1917-ben meg is született a VIII. tc, melynek alapján Rákóczi falva is megtette az első lépéseket a háborús hősök emlékművének létrehozása érdekében.

A rákóczi falvi emlékmű közadakozás alapján készült el 1923-ban. Ünnepeyes felavatására, megáldására és felszentelésére 1923 májusában került sor. Sajnos a posztamensre csupán nyolcvan elesett katona neve került fel, holott a település háborús embervesztése nyolcvanhét fő volt. Az eléggé el nem ítélt megoldást az a döntés eredményezte, hogy csak azon áldozatok nevei kerülhettek az emlékműre, akiknek a családtagjai adakoztak. A csorbát kiküszöbölendő az Iparoskör többek között ezért is, 1934-ben emléktáblán örökítette meg a háborúban elesett tagjainak nevét.

Útmutató az idézetekhez

1. Galántai József: *Magyarország az első világháborúban* 77. oldal (Korona Kiadó Budapest, 2001.)
2. Galántai József: *Magyarország az első világháborúban* 78. oldal (Korona Kiadó Budapest, 2001.)
3. Galántai József: *Magyarország az első világháborúban* 84. oldal (Korona Kiadó Budapest, 2001.)
4. Galántai József: *Magyarország az első világháborúban* 100. oldal (Korona Kiadó Budapest, 2001.)
5. Magánarchívum
6. Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltár. Alispán iratok 4/1-50.
7. Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltár. Alispán iratok 4/1-50.
8. Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltár. Alispán iratok 4/1-50.
9. Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltár. Alispán iratok 4/1-50.
10. Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltár. Alispán iratok 4/1-50.
11. Magánarchívum
12. Magánarchívum, adatközlő Bálint Józsefné sz. Gajdos Erzsébet Rákóczi falva
13. Magánarchívum, adatközlő Bálint Józsefné sz. Gajdos Erzsébet Rákóczi falva
14. Magánarchívum, adatközlő Bálint Józsefné sz. Gajdos Erzsébet Rákóczi falva
15. Magánarchívum, adatközlő Bálint Józsefné sz. Gajdos Erzsébet Rákóczi falva
16. Magánarchívum
17. Magánarchívum
18. Magánarchívum, adatközlő Bálint Józsefné sz. Gajdos Erzsébet Rákóczi falva
19. Magánarchívum, adatközlő özv. Kocsis Jánosné sz. Poór Róza Hajdúböszörmény
20. Magánarchívum, adatközlő Bálint Józsefné sz. Gajdos Erzsébet Rákóczi falva
21. Magánarchívum, adatközlő Kőváriné Tápai Teréz Rákóczi falva
22. Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltár. Alispáni iratok II/1-50.
23. Magánarchívum, adatközlő Grósz Ferencné sz. Deák Piroska Rákóczi falva
24. Gyóni Géza összegyűjtött versei. Szépirodalmi Kiadó
25. Gyóni Géza összegyűjtött versei. Szépirodalmi Kiadó
26. Magánarchívum, adatközlő Grósz Ferencné sz. Deák Piroska Rákóczi falva
27. Magánarchívum, Merena család Rákóczi falva
28. Magánarchívum, Merena család Rákóczi falva
29. Magánarchívum, Merena család Rákóczi falva
30. Magánarchívum, Merena család Rákóczi falva
31. A 29. gyalogezred emlékalbuma 1928.
32. Tolnai: *A világháború története. I. kötet* Budapest
33. Bencsik Gábor: *Horthy Miklós Magyar Mercurius* Budapest 115. oldal
34. Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltár. Alispáni iratok II/1-50.
35. Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltár. Alispáni iratok II/1-50.
36. Magánarchívum, adatközlő Bálint Józsefné sz. Gajdos Erzsébet Rákóczi falva

